

שו"ת

משיב דבר

חלק שלישי. וחלק רביעי.

אשר השיב לשואליו בדבר ה' הלכה למעשה

רבינו הגדול הגאון האמתי המפורסם בכל קצוי ארץ זקן ויושב
בישיבת "עץ חיים" דוולאזין כחמשים שנה רשכבה"ג גדול מרבן
שמו מוה נפתלי צבי יהודא ברלין זצלה"ה.
ר"מ ואב"ד דוולאזין בעל המחבר "העמק שאלה" על השאלות
והעמק דבר" על התורה.

בהוצאות אשת הגאון זצלה"ה ובניה.

סימן א

ב"ה, ב' לסדר ומסדר סתמה, תרמ"ה, וולאיון.

כבוד הרב וכו'

סימן ב

ב"ה, נ' לסדר, יורח לו חמש"ש, תרמ"ב.

להרב בעהמ"ח נתבות ירושלים.

מכתב מעכ"ה נ"י הגיעני. וקראתי לו נוסע. אמנם לא נפנית להשיב על אחר וידעתי את מעכ"ה נ"י שהוא מודע לבניה כמה הייתי ערוד בהרבה אופני ערדות ודינני לכ"ז. טעה נפנית כמעט והגני להשיב מפני הכבוד:

ראיתי מעכ"ה נ"י מחזק ליישב שיטת הראשונים דמלוה קונה במ"מ דקשה מסוגיא מפרשת בקידושין (מ"ז). ומעכ"ה נ"י העלה פ"פ סברא כטעמא דמ"ד מעות קוגות דהוא משום דתליא בכמכא דעתיא דמוכר. ורב ס"ל מעות א"ק. ועל עיקר הסברא אפשר להשתקשקש ולומר שאינו סברא אלא גזירת הכתוב כמו שכתבו הראשונים ז"ל חדש דבעו"ג הוא להיפך ואי מן הסברא מ"ש. ואני יישבתי דודאי לרב דס"ל שבעודא לאו דאורייתא כדאיחא טילה ב"ב פסוק שאין במלוה כלום ולא הולך רב ללמדט דהמקדש במלוה אינה מקודשת אלא כ"ו שהמלוה הוא בעין דמ"מ אינה מקודשת דמלוה להולאה ניתנה. אבל כ"ו לטעמיה. אבל אכן דקו"ל שבעודא דאורייתא. וא"כ מלוה ג"כ מעות ניהו ומכ"מ בקידושין א"מ. והיינו שדקדק רש"י קידושין (ו'): ד"ה א"מ דיקשה משדה עפרון כו'. ולכאורה למאי פירש"י הכי ודילמא מהא דרב וילאה חגס וגו'. אלא משום דאי משום הכי מלוה נמי מיקרי כסף היינו שבעודא הוי שיה כסף.

להכי פירש משום דגמיר משדה עפרון דיהיב מידי כשעת קידושין כו'. והעליתי עוד כמה שטלה בעיוני בחיבורי הע"ש (ס"ב) סוף אורח ג') בפי' מש"כ החוס' ב"ק (ז"ט) ד"ה אלא במאי מיקדשא. דאפילו למ"ד המקדש במלוה מקודשת מ"מ כל זמן שלא הגיע זמן פירשון א"מ שדומה לאיט מגיע כלל. והיסקיה לי דמלשון הפוסקים אינו נראה הכי. וראיתי שמעכ"ה הביא דעת הגאון מחנה אפרים הכי. ויאמר חיליה דמר שהביא תנא דמשיע ל. אבל לא אחד דאינו נראה הכי מסוגיא הגמ' ואכ"מ. פ"כ נראה יותר דודאי בכל מלוה דמעטעם השעבוד חל הקידושין או הקנין. מש"ה אפילו קודם זמן פירשון מהני. אבל בשכירות דודאי לא סמיך האומן על איזה שעבוד נכסים שכירה יותר מעל הכלי שכירו ודאי שבעודא לאו דאורייתא כל זמן שהכלי בידו. מש"ה לא מיקדשא לפני זמן החיוב:

ראיתי מעכ"ה נ"י מפרש הירושלמי פ' הזהב. הא דר"י אחא שאל לר' ינאי אל מדבר תורה מעות קונין ט'. דשאל בשביל שהתנה בפי' דמעות יהא קונין. והשיב ר"י דמהי וא"י לחזור אח"כ הביא מעכ"ה נ"י הא דאיחא שם עוד ר"ש בר סאסרטיא בשם ר"א אס אמר לו נשרפו חטיף בעלי' הר"י נאמן. ר' ינחק מקשי כמה אכן קיימין כו' ופי' מעכ"ה נ"י כלפי דאיחא בש"ס דילן דאס היה עליה של לוקח מושכרת כו' א"כ ה"פ אס בשקט לו מעותיה הייט באופן שהיה עליה של לוקח כו' וא"כ הלוקח אומר נשרפ בעליה. ועל זה מקשה הרי לו נשרפ. דבכה"ג מעות קוטת זהו תורף פי' מעכ"ה נ"י. ואינו מבין כוונת מעכ"ה נ"י. הרי בנקל לפרש הא דר"ש באופן דמיידי (לפי פי' כתר"ה נ"י) שהתנה מקודם שיהא מעות קוטת. והמוכר אמר נשרפו כו'. אכן עיקר פי' מעכ"ה נ"י בדר' יוחנן לא נהיר לי. באשר לא נזכר רמו דמיידי שהתנה שיהא מעות קוטת. וגם הא דרש"ס וקושיה ר' ינחק סתיה על ש"ס דבבלי. רחוק מדעתי. דיוצו דהבבלי מואחר מהירושלמי כמש"כ הרי"ף שלהי מ"ס פירובין. ואדברא הבבלי סמיך על הירושלמי כמו במ"ס קידושין (ל"ג): ח"א לנגא' כדאיחא. והוא ע"פ ירושלמי שקלים פ"ג ופירש"י במדרש תנחומא דוחק. הא מיחא רחוק למר דהירושלמי סמיך על שמעתתא דבבלי ולא נזכר ממנו בירובלמי:

משיב מעכ"ה בפי' הגמרא אס צבור לך כחוחך טו' דמיידי בדבר חידוש בהלכה. יפה פי' וכמ"ס בחיבורי הע"ש כשאלתא הנוספת הגדפסה בח"ג בהשמטות דטוסחת הגאון המחבר שאלתא ז' ואס לבניה תקרא אס צבור לך הדבר כאמך ובחרטו במ"ד דהר"א הוא משיב"י דהאי קרא דמויא דבר שאיט מפורש נקרא בינה ולא יקרא אלא אס הוא צבור כאס שהיא אסרה. וה' ישמרנו מלהלכד בהר"א שא לא כשורה ויעמידנו על קרן הסורה כנפש מעכ"ה נ"י וכנפש העמום בעבודה ורובן תחת משא הערדות.

משיב מעכ"ה נ"י הגיעני. בדבר שנחפזנו שני בע"ד ר"ד ור"ש שהיה להם מכבר שני בחים בשותפות ונחלקו ר"ש קיבל בית הקטן ור"ד הגדול. ופירשו בכתב שנייהם באס שיבנה ר"ד בית מחדש במקום הבית הגדול או יתלוק הפלאץ כו' ולא יבנה ר"ד בית רחב כמו שהוא כעת טו' רק כל זמן שלא יבנה מחדש אין ביד ר"ש למחות ביד ר"ד על כל חיקויי הבית הגדול כפי רוחב דכעת. טעה בא ר"ד לתקן ביתו הגדול ע"י שיסיר מהכותלים הקורות התחמושים המורקבות ויניח תחתיהם חדשות או יניח אבנים במקומם. וגם רולה להגביה הכותלים ע"י זה. ואומר שזהו הכל בכלל חיקויי הבית ואינו בונה מחדש. והר"ש לועק על זה שבה האופן יהיה נכנה מעט מעט בית הגדול מחדש:

והנה להגביה הבית כבד אמרתי להר"א טי' שאינו יכול. שהרי הוא נשתנית לגמרי. במקום העלים שהיה מתחת מונחים עלים אחרים או אבנים. ואוחס העלים מונחים למעלה נמלא היא בית אחר. והכר ר' פנחס נתן ד"ן דפה"ק הוסיף מעטעם אחר שהרי לא נתן לו עומקא ורומא של מקום הבית הגדול. וא"כ אינו יסול לבטח עליה על ביתו זה. וה"ה אוחסו הבית אינו יכול להגביה כמבואר בחו"מ (סרי"ד ס"ז) שהמוכר לחבירו בית ולא כתב לו עומקא ורומא אס נפל הבית אינו יכול להגביה כו' והוא טעם הגון:

אמנם אפילו אס אינו רולה להגביה רק לחדש הכותלים והגם שלא ימוטו. נראה לי שאינו יכול דכיון שהסיר הקורות התחמושים והיא תלייה על גבי עמודים אינה ראויה לדור בה ולא נקראת בית כדאיחא בכוכה (ג' ב') דבית הוא דריירי ביה אינשי. וזוהו לנפלה טלה שאפ"ג שחוזר ובונה אוחסו באותו מקום מיקרי בונה מחדש ואין זה הבית שהיה כמבואר ביו"ד (ס' רט"ז ס"ה). ובחו"מ (ס' ש"ב) דבאומר בית זה נפל אזרח ליה (וע' תוס' ב"מ ע"ט. דכיון שזריך להוסיף ה"ו בנין מחדש) ואין נ"מ אס חזר ובנה אוחסו מאוחסו ענים או מעלים אחרים חדשים. ואין להביא ראייה מהא דאיחא בכוכה (דף כ"ז) בהא דר"א ושין שאס נפלה חוזר ובונה ומקשה הגמרא פשיטא. ומשני מ"ד הוי אחרייתו הוא כו'. וכתבו התוס' וחידושי ריטב"א [חידושי הרשב"א שעל מס' סוכה הוא בטענות והוא מחידושי הריטב"א] דהג' כיון דבדידה קעביד איחי היא. ומש"ה פירשו דכיון שכונה אוחסו מאוחסו ענים שרי. הרי דיש נ"מ בין ענים חדשים או אוחסו ענים אפילו נפל הבית לגמרי. אבל ע"כ א"א ללמוד מכאן לכל מקום. שהרי סוגיא דגמרא כאן משונה ואיפכא מיכפי ליה על הא דחניא ושין שאס נפלה חוזר ובונה אוחסו הו"ל להגמרא להקשות אמאי הא נפל אזרח ליה וא"כ הוי סוכה חדשה. ולישני כיון דבדידה קא עביד היא היא. אלא פשיטא להגמ' דכאן משונה ואין אסיר לר"א לפשות סוכה בחו"מ אלא מחדש לגמרי ולא מה שנקרא בית חדש. מש"ה מקשה פשיטא דשרי וע"ז משני דכל דבונה דוקא באוחסו ענים היא היא לענין סוכה לר"א אבל בכ"מ הכלל אס נפל אזרח ליה ואין זה הבית שהיה אפילו נבנית באוחסו ענים:

משיב מעכ"ה בפי' הגמרא אס צבור לך כחוחך טו' דמיידי בדבר חידוש בהלכה. יפה פי' וכמ"ס בחיבורי הע"ש כשאלתא הנוספת הגדפסה בח"ג בהשמטות דטוסחת הגאון המחבר שאלתא ז' ואס לבניה תקרא אס צבור לך הדבר כאמך ובחרטו במ"ד דהר"א הוא משיב"י דהאי קרא דמויא דבר שאיט מפורש נקרא בינה ולא יקרא אלא אס הוא צבור כאס שהיא אסרה. וה' ישמרנו מלהלכד בהר"א שא לא כשורה ויעמידנו על קרן הסורה כנפש מעכ"ה נ"י וכנפש העמום בעבודה ורובן תחת משא הערדות.

ידידי נפתלי צבי יהודא ברלין.

מלוה. והשיב לו ר' ינאי שאינו כן שהרי מעות קוין מה"ט. וא"כ אפילו אייקר שרי. ולא תקשה הא מחניטין היא צפ' הרבית יאל השער פוסקין ואפילו לר"ל שרי. הא ל"ק. דהתם מיירי בצפק צפי' מש"כ בנותן סתם על הפירות אפשר לר"ל אסור ליקח את הפירות שנתייקרו. וע' מש"כ החוס' פ' המפקיד (מ' ג) ג"כ נ"מ לר"ל בין פסק ופי' בפירוש או סתמא לענין היסר השתמשות במעות. ואין קיי"ל כר' יוחנן ואין נ"מ בזה. שמה"ט קונה הפירות:

ר' שמואל ב"ס בשם ר"א אם אמר לו המוכר נשרפו חטיף בעליה. והלוקח אינו מאמין הרי זה נאמן. וא"ל לשבע כדן שומר. ר"י מקשי. מה אגן קיימין אם בשקנו לו מעותיו פי' בנזון שהמעות קוין (או שהלוקח רולה לקיים המקח אפילו אם נשרפו אלא שאינו מאמין) שלו נשרפו. הרי של הלוקח הם. והמוכר הוא שומר עליהם ואמאי א"ל שבעה ואם לא קני לו מעותיו. והלוקח חוזר מן המקח שלהם נשרפו. אמאי ישבע הרי מחזיר לו מעותיו (וקושיא זו אינו אלא לר' יוחנן דד"ס מעות קונות. וא"כ אם הלוקח רולה לקיים המקח אם יביא עדים ששקף או ישבע. ודאי בעי לשבע כדן שומר אבל לר"ל לא קשה. דאפי' הלוקח אינו רולה לחזור ומצק שיסבע ויאבד מעותיו יכול המוכר לומר שאינו רולה לשבע. ויחזור את מעותיו. שהרי ע"פ הדין לא קנה אלא שחייב מי שפרע אם לא נשרפו וע"ז לא נריך שבעה). זהו פי' הירושלמי לדעתו. ואם יוכה מע"כ נ"י להוליא לאור הדפוס פירוש הירושלמי מס' ב"מ ברלות ה' דרכו אזי יכול הוא ומצק אתי להדביק בשמי פירושי. והמקום יה"ט: יימודנו על קרן האמת. והיא התכלית והחוטאת. ומעכ"ה נ"י ימלא לעשות תושיה כפלים. ויאירו עיניו באור שבעתים ומברכותיו חבורך נפש

ידירו. וקורו וסבברו העטום בעבודה

נפתלי צבי יהודא ברלין:

סימן ג

קהלה ק' היה נמסר בית המרחץ ובית הטבילה לבעלי ח"ק לסחור ולבנות ולהשכיר וכדומה. והמה בעלי ח"ק השכירו לאחד על חיזה משך. ואח"כ נעשה איש אחד שאינו מח"ק גבאי על כל עניני הציבור עד שעפ"י חוקי הק"ה עומד ח"י גם המרחץ ובית הטבילה והוא רולה לעשות סדרים חדשים צב"מ נגד רטון השוכר. ומסתפק מעכ"ה אם יש בכח הגבאי להפקיע כח השכירות שהשכירו הח"ק. שנית אם מחויבים בעלי ח"ק המשכירים לאשתעי דינא עם הגבאי:

והנה ע"ד מוכר אם הוא מחויב לאשתעי דינא עם הבא להוליא מן הלוקח. כבר ידוע מ"ש הגמור"י ב"מ פ"א ב"ה אחוי טרפך כו'. ומכאן נראה דהא דאמרינן לעיל דינא הוא דאזיל כו' איין הפי' שהוא מחויב בכך. והכי דייק לשון הרמב"ם (ה' מכירה פי"ט) שאם רולה לדון אינו יכול לומר לאו בע"ד דידי את. אבל כ"ז במוכר. מש"כ משכיר איין שום ספק אם היה משכיר ביתו לא' אחד להוליא את השוכר מן הבית. מחויב המשכיר לאשתעי דינא כהדי'. וכמבואר בחו"מ (סו' ש"ב סי"ז) דאם הבית קיים אלא שהוא מסוכן לרוב בה חייב המשכיר לתקנו. וכמו דתנן בפ' האומנין במשכיר חמור. ומחה או נשברה חייב להעמיד לו חמור. ופירש"י חייב המשכיר למכור העור והגבילה כו' אלא במשכיר בית ונפלה אינו חייב לבנותו ומטעם שכתבו החוס' והרא"ש שם. אבל כ"ז שהבית קיים דין בית כמו חמור. שהמשכיר מחויב להעמיד לפניו הבית כמו שהשכירו:

ומה שחקר מע"כ אי שייך בשכירות אחריות ט"ס כמו במכר. במח"כ איין לזה מקום כלל. שהרי אפי' נפל הבית בלונם ג"כ מחויב המשכיר להחזיר דמי השכירות מכש"כ אם אחד הוליא מן הבית בטענה. ונפלא ממני מה שהעלה מע"ל על הדעת דתליא אי שכירות לוימא ממכר הוא ומש"ה יחא חייב באחריות כדן ממכר ובאמת הוא להיפך משום שאין שכירות ממכר גמור אלא שוכר בית חבירו. ובשאיין לו בית אומר הב לי ביתא ואדור בה וכדחיתא בפ' האומנין (עט ע"א) נימא ליה הב לי ספינתא טו' וזה פשוט:

אברא כ"ז אי המשכיר הוא צב"מ ממש. וא"כ הוא המחויב להעמיד לו בית זה וממילא מחויב לאשתעי דינא עם הבא להוליא הבית מן השוכר. אבל בג"ד שהמשכירים ה' גבאים בזמנם על של לבור והשוכר יודע שאין הבית שלהם. א"כ כמו במכירה דהמוכר חייב באחריות איתא בכתובות (ק) ב"ד דזבין אחריות איתמי כך גבאי שמשכיר של לבור איין עליו חיוב אלא כ"ז שהוא גבאי אבל אח"כ שנסחלק מן גבאות הרי הוא כשאר בני העיר. ועל גדולי ומנהלי הקהלה שקבלו מעות השכירות לרבי הקהלה לאשתעי דינא עם הגבאי שצ"ל להוליא את השוכר וביחוד על הרב דכל מילי דמתא עלי' דידי' רמיא. עליו להזכיר למנהלי הקהלה להליל עשוק מיד עושקו הגבאי השני. ובעיקר הענין אינו רואה מקום לבטל השכירות שהשכירו הח"ק בשעה שהיו גבאים וקבלו בני העיר אותם. ומה שעשו עשו ואין גבאי הבא אח"כ רשאי לבטל מה שעשו הקודמים:

ואשר תקשה מע"כ בצפק הרשב"א והובא בהגהת רמ"א (סו' רכ"ז) דאם נתן לו במתנה לא יוכל לטעון העטון לא ימא לי' כו'. והקשה מע"ל אמאי הא מתנה ג"כ אי לא אהני לי' לא

עוד כתב הה"ג הג"ל ע"ד הפסק של הרמב"ם בהל' מע"ש פ"ד שראיין להחליף על הסלע החסר ולא יהא מחליפין כו' וכו' החוספתא מע"ש כמה תהא הסלע חסר ולא יהא מחליפין כו' וכו' הניא בתוספתא ב"מ פ"ג כשם שמוציאין לחולין כך מוציאין למע"ש. ובלבד שלא יסכין להעיל סלע על השני. והוא נגד פסק הרמב"ם ופי' הריב"ן שהביאו החוס' ב"מ (כ"ב):

תשובה ע"ז. ע"כ יש שבוס הדפוס בתוספתא דמ"ט. ול"ל ויהיו מחליפין. ולא משום פסק הרמב"ם הנני אומר כן. אלא שע"כ סוגיה התוספתא כך הוא. שהרי בתוספתא דב"מ שם הניא כמה תהא הסלע ולא יהא כו' אונאה. ואין להגיה גי' התוספתא עפ"י הגמרא ב"מ שהביא התוספתא ויהא כו' אונאה. דע"כ הירושלמי שהביא התוספתא זו בשלימות ולא רמי מחניטין מסתמא ה' להם הטסחא ולא יהא כו' אונאה: וכבר כתבו החוס' בכורות (כג) שנחלקו התלמודים גם בנו' המשנה. וכ"ש בנו' התוספתא ומי שרגיל בתוספתא וירושלמי מבין כי נוסחת התוספתא שלפניו נשענת ע"ד חכמי ש"ס ירושלמי ולא ע"ד הבבלי. וגם בתוספתא זו נראה כן. דתניא בתוספתא שלפניו סלע עד שקל דינר עד רובע פחות מכאן אפילו איסר איין להוליא. ובש"ס דילן הובא נו' פחות מכאן איסר אסור. ופירשו אב"י ורבא ולדידהו איין מקום לנו' אפילו. אבל בירושלמי הובא זה הנו' ופירושו פשוט אם נחסר יותר משקל אסור להוליא אפילו בשווי' משום שבקל להוטא ולמכור על שקל וע"ז תני אפי' נפחתה עד איסר אסור להוליא לגמרי. מכל זה מבואר דנו' התוספתא לדעת הירושלמי ז"ל ולא יהא כו' אונאה. וממילא העטסחא בתוספתא דמע"ש משובש. ולא עוד אלא אף לתלמוד דילן ישוב ר"פ אינו אלא לרבא דקאמר מאן תנא עליה ר"ש. אבל לאב"י יש ליישב להיפך היינו משנתנו כפשוטו. והתוספתא היינו ממסה למעלה. ובה מיושב דברי הרי"ף דגרים רבא. והקשה הרא"ש מהא דמקדים רבא לאב"י. אבל שיטת הרי"ף דכאן הקדים הגמ' ללמד דישוב ר"פ רק לרבא רבי'. ומה שהקשה מעכ"ה מהא דתני בתוספתא דב"מ כשם שמוציאין לחולין כו'. בירושלמי מבואר דזה הבבלי נשנית רק על הא דקמ"י ב"ד"א בסלע ודינר אבל בדינר

כתב הה"ג הג"ל ע"ד הפסק של הרמב"ם בהל' מע"ש פ"ד שראיין להחליף על הסלע החסר ולא יהא מחליפין כו' וכו' החוספתא מע"ש כמה תהא הסלע חסר ולא יהא מחליפין כו' וכו' הניא בתוספתא ב"מ פ"ג כשם שמוציאין לחולין כך מוציאין למע"ש. ובלבד שלא יסכין להעיל סלע על השני. והוא נגד פסק הרמב"ם ופי' הריב"ן שהביאו החוס' ב"מ (כ"ב):

עוד כתב הה"ג הג"ל ע"ד הפסק של הרמב"ם בהל' מע"ש פ"ד שראיין להחליף על הסלע החסר ולא יהא מחליפין כו' וכו' החוספתא מע"ש כמה תהא הסלע חסר ולא יהא מחליפין כו' וכו' הניא בתוספתא ב"מ פ"ג כשם שמוציאין לחולין כך מוציאין למע"ש. ובלבד שלא יסכין להעיל סלע על השני. והוא נגד פסק הרמב"ם ופי' הריב"ן שהביאו החוס' ב"מ (כ"ב):

הוי יהיב ליה. בלחמת דייק הרמב"ם והוא לשון המחבר אין רלוני שיהיה לשמעון תרעומת עלי שהפסיד בגללי. הוסיף רבינו חיבת שהפסיד בגללי. דבל"ז לא מהני סברא זו אין רלוני כו' להיות בע"ד והרי אפילו בעל בנכסי אשתו לר"ך הרשאה. ואע"ג דודאי אינו רואה שהפסיד אשתו. וה"ל בשביל אין רלוני אינו כלום אלא שפסיד בגללו. ואפשר שיקום ממנו בעת מלוא משום הכי מקרי בע"ד. וה' יאר עינינו :

סימן ה

תשובה לק' דרעונא להרב אב"ד שי'.

ער דבר אשר השליש ראובן מאה ר"כ ביד ב"ד עבור שמעון באש לא יאל לזמן ידוע מקרעליס ימסרו הסך הג"ל לשמעון ופרשו בלשון כחב השלשה בזה"ל שמחויב לעקור דירחו בלי שום אונס הן אונס דשכיחא הן אונס דלא שכיחא. והנה לפני הזמן המוגבל חלה ראובן באופן שלא ידע משום ענין. וגם מת ר"ל עשה בא שמעון להוילא זה הסך מיד ב"ד :

ושאלת

חכה כמ"ב חגי חסובה. ובה לחלק באופן אונס דלא שכיחא דדוקא אש היה אפשר לו לעקור דירה אלא שאינו רואה ממים דאירע לו אונס כגון שאין לו מקום לדיר וכדומה הוא דהנהגה דבכל אונס מוכרח ללאת. אבל בחלה ומת שאינו יכול ללאת בזה לא עלה על הדעת לחייבו מאה ר"כ. וזה דברי מר. והוסיף לבאר בזה"ל רק שאמר כמו אונס דשכיחא אמרינן הו"ל לאסוקי אדעתא. וכמו כן נאמר מאחר שיש חילוק בין אונסין לחלה הו"ל לאסוקי אדעתיה. זה לא שייך כלל באונסין דלא שכיחא למימר הו"ל לאסוקי אדעתא עכ"ל. רטון מע"ש' ליישב שלא יקשה ע"ז החילוק מהא דלא מתקלין ככה"ג במקום דלא פירש שמקבל אונסין כלל. והסכים הש"ך חו"מ (ס' נה) דמ"מ אונס ושכיחא הו"ל לאסוקי אדעתא ולפרש. ומש"ה חייב אפילו אירע אונס. ואין כ"מ אי האי אונס דשכיחא באופן שיכול לקיים הדבר אלא שאינו רואה מחמת האונס בין שזה האונס מונעו שאינו יכול לקיים דבר. וכן הוא בלחמה שהרי הא דפסקיה מברא הוא אונס שאינו יכול לבוא כלל. ואמרינן בגמ' דכתובות ונדריס דמשום דהוא אונס דשכיחא הו"ל לאסוקי אדעתא. והא דתנן במשנה דנדריס ועיכבו נהר ה"א נדרי אונסין. מפרש הש"ך כמש"כ הרא"ש דהפסרת שלגים שאינו שכיח כ"כ. וא"כ הי' מקום להוכיח דה"ה במקום שפירש אפילו אונס דלא שכיח. אין כ"מ אש יכול לקיים אלא שאינו רואה. אש אינו יכול לקיים כלל. ובה מעכ"ת שי' ויישב סברתו דבשלמא היכא דלא פירש כלל והא דלדבר ההשגחה באונסא דשכיחא הוא משום דהו"ל לאסוקי אדעתא ולפרש. א"כ אפי' אופן שהאונס מונעו מתקייא מ"מ הו"ל לאסוקי אדעתא ולפרש. משא"כ באונסין דלא שכיחא שלא אבד ההשגחה אלא משום שיהא אבד אפילו באונסין דלא שכיח. שפיר אפשר לחלק דלא פירש אלא באופן שאפשר לקיים דברו משא"כ באופן שא"א ע"ז לא התנה ולא עלה על הדעת לחייבו :

ולכאורה

לא נמלא מקור לדברים אלו. ואדרבא היה מקום להוכיח להיפך. מדרגה הגמ' דריש כתובות ונדריס דכ"ז להוכיח מהא דשמואל דאמר בהא דפסקיה מברא דלא שמהי מחיא. אלמא שאין טענת אונס כלל. והרי אכתי לא ידע הגמרא סברא דהוי ליה לאסוקי אדעתא. ורק שאין טענת אונס כלל. ומ"מ אפילו באופן שאינו יכול לקיים דברו אין אונס. הרי דאין חילוק. ה"ג במקום שפירש אפילו באונס דל"ש אין כ"מ באיזה אופן שבה האונס. מ"מ נראין הדברים ככברת הרב. וגם דלפי הס"ד שאין טענת אונס כלל אין כ"מ גס בזה. מ"מ לפי המסקנא דיש טענת אונס. ואשיתו פי' כל אונסא דמתילידי ק"ל בניטין דף ע"ג דמ"מ באונס דלא שכיחא כלל אינו חייב. ה"ג ית מקום לחלק אפילו באונס דשכיח קצת אלא שלא בזה האופן קיבל על עצמו משום שאין בידו לקיים דברו : ונראה דהו כוונת הרמב"ם הל' מביעה והמחבר (ס' רכ"ה ס"ג) אחר שפירש אונסין דלא שכיח כמו נפסק הנהר או מוצ הנהר בו כתבו וס"ה לפל סגיא ממון שאומדים דעת המחנה. ואין

כוללן באורח תנאי אלא דברים הידועים שבגללן היה התנאי. והם שהיו בעת המחנה בעת שהחנה עכ"ל. ואי הכוונה שבאו רבותינו להוילא א נסין דלא שכיח. הא כבר כתבו וכי"ז אונסין שאינו מזוי כו' אלא בוא ללמד דאפילו אונס המזוי. אלא שאומדין דעת המחנה שלא בגלל זה האופן התנה זה התנאי. והיינו שהביא הטור זה הדין בשמו של הרמב"ם אבי תעודה הלו. והד"מ כ' ע"ז ש"כ בהג"מ פ' א"ג הרי שהבינו שיש בזה חידוש דין. ואם שלא ביארנו הה"מ והסמ"ע כמש"כ. ומשמע שהבינו שדין זה פשוט ומוכרח מאונסין דל"ש. ולפי דברינו אינו כן. ולדבר זה הערינו חבר א' מיושבי שבת תחכמוני הישיבה דפ"ק י"ז :

ונראה

עוד מלשון הטור דמסיק על דברי הרמב"ם אלו. כההיא דר"פ ור"ה צריה דר"י וצ"ן שומשים כו' עד שודאי לא היה בדעתו על אונס כזה. ולא סיים משום דלא שכיח אלא אפילו היה שכיח. מכל מקום הרי שבר מלחי להעביר בספינות על המים. וכשקיבלו כל אונסא היינו כשאפשר להעביר במים אלא שיש עקולי ופשוטי. וסכנות שבירת הספינה מה שגורם מגיעת הרטון להעביר כמו שהתנו. אבל כשנסתם הנהר וא"א להעביר אלא בבהמות ולא עלה עה"ד מעולם שיעבירו בבהמות. ופי' יפה הוא בגמ' דעובדא דרבינא ועובדא דר"פ ור"ה צריה דר"י תרי מיילי נינהו. עובדא דרבינא היה הפסק משום דלא שכיח כלל. ועובדא דר"פ ור"ה צריה דר"י היה הפסק משום דא"א לקיים התנאי כלל. אבל מה נעשה שברמב"ם הובא מעשה דר"פ ורב הוגא צריה דר"י וסיים הטעם משום דהוי אונס שאינו מזוי. וכלשון הגמ' אונסא דלא שכיחא הוא. וא"כ לא מההיא דר"פ ור"ה צריה דר"י למד הרמב"ם זה הדין :

אלא

נראה דהרמב"ם למד זה הדין מגוף הסוגיא שהקשה רבינא לרבא מדתניא אש לא אעמוד מחולי זה ונפל עליו בית או הכישו נחש הרי זה גט. ודחה רבא דהברייתא ע"כ משבשהא היא. וספוק ליה משנתנו ה"ז גיטך מעכשיו אש לא דבתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש הרי זה גט. ואין לומר דרבינא ידע ליישב דשאני גט משום דניחא ליה דלא תפול קמי יבם כדאיתא בל"ק דכתובות ובנדריס (כ"ז). או משום דאין אונס בניטין מטעמא דלעשות ופשוטות. א"כ מהברייתא ג"כ לא קשה לא מיבעי ל"ק דניחא ליה כו' א"כ אין הכי נמי בזה שהוא אונס שאינו מזוי ואפילו ל"כ דאפשר לחלק כמש"כ התוס'. מ"מ הרי אינו פשוט כ"כ והרי גס התוס' לא הוכיחו מכאן סברתם. ולא עוד אלא דהרמב"ם ודאי לית ליה חילוקי התוס' והאומר אש לא אבוא ליי"ב חודש ונפל עליו בית הרי זה גט שהרי גס בהא דאש לא אעמוד מחולי זה ונפל עליו בית פסק דהוי ספק מטרשא והכי הוכיח בית שמואל (ס' קמ"ה ס"ק י') פ"ש :

וא"כ

אינו מוכן הא דרבינא. ואין לומר דכסבור טעמא דמשנתנו דמת הרי זה גט משום דמיחא שכיחא והוי ליה לאתגויי. דאל"כ דמשנה מפורשת בנדריס דחלה הוא או שחלה בנא ה"א נדרי אונסים. ולא אמרינן הוי ליה לאתגויי בחולי דשכיחא. אלא ודאי לא מיקרי שכיחא. ובסוגיא דנדריס מבוואר דמדמין דנין תנאים לנדריס בפשיטות. אלא ל"ל דודאי ידע רבינא דהו בעיקר דגט שאני אש מזה הטעם או זה הטעם. ויחד היא שלא תמוס. ורק לא שייך זה הטעם דניחא ליה כו' או תק"ת משום לו"פ. אלא כמה דבטל בשארי תנאים משום דלא שכיחא. אבל כמה דבטל משום דאומדין שלא היה בדעתו לכך אפילו שכיחא. בזה אין מקום לחלק בין גט לשארי דברים בין לטעם דניחא ליה שלא תפול קמי יבם. והרי אומדין דעתו שדייק אש מיחי מחולי זה. הרי דלא משום דחייב ליבוס. אלא אותו החולי גורם בין לטעם דלו"פ לא תקטג אלא באונסין דלא שכיחא. שאין בדינו לתקן שלא יקרה אונסין דל"ש אח"כ. וא"כ יש חשש. משא"כ במקלקליס הלשון הרי אפשר לתקן הלשון שלא יחא נראה כמדקדקים דוקא מחולי זה וכדומה וא"כ הדר הדין למקומו. מטפה שפיר הקשה רבינא לרבא אש איתא דאונס דלא שכיחא מבטל התנאי כמ"מ. וה"ה במקום שאומדים שלא לזה כוון המחנה א"כ כתי דבגט שאני במקום דלא שכיחא. אבל בניטול התנאי משום שאומדין דעת המחנה אין מקום לחלק בגט. אלא ודאי כמ"מ אין כ"מ במקום שמקבל אונסין בין שכיח ללא שכיח כלל. וה"ה שאין מדקדקין עוד בחומות דעת המחנה. מש"ה בגט גמי דבאונס הוי גט מטעם הג"ל שוב אין כ"מ באונסין כלל. ודעת

יכול ליקח פאטענט על שיינק שהרי זה לא היה יכול מקדם שזמנך הפלאיין. ואפילו עושן דמאי איכפח לרש"ד אם יקח פאטענט על קמו אין זה עונה. דשמא לא יחזיק השיינק כפי חקי הארץ ויניע הזק לרש"ד :

ומה שנכתב בפנקס שהתנה שלא ימכור רש"ש לאחר. והקשה מעכ"ה הלא בל"ז אין יכול למכור כדאיתא בסי' רנו"ח. במח"כ אין הנהגה דכ"ן להפ"י בשו"ע דהתם הפ"י שאין יכול למכור ולהוליא לחלוטין אפילו אחר מותו מיד הנותן או יורשו. אבל ב"ז שהוא בחיים יכול למכור לאחר הפירות שיש לו וע"י התנה שלא ימכור לאחר כלל אפילו כ"ז שהוא בחיים. וזוהי התנאי א"ל דיני הנאים כלל. שהרי באמת גוף הפלאיין של הקונה אלא שחוקה פ"ת הוא להמחזיק. ונתתו אז זה לזה על אותה האופנה והוא נלחמו דיני תנאים אלא בשותן לאחר ולאחר מעשה המתנה הנהגה על"י כחש"כ הרמב"ן במלחמה ה' בילה פ"ב בשם הראב"ד גבי הדין גברא דא"ל הבו לי ד' מאה וזו לפלוני ולכסוב ברחו. והנראה שגם בעל המחור שלא כתב הכי אינו חולק בזה אלא משום דבעובדא דבינה מיירי במתנה שכ"מ כח"ש הרמב"ן ז"ל שם בזה ס"ל לבעל המחור דמתנה שכ"מ כמבורין לידו ממש. ולא כמו שקונה בחיוב קנין דמהני דבריא אבל אינו בידו ממש. וזהו דעת בה"י ורי"ף ורמב"ם בפי' מתנה שכ"מ ככהובין וכמבורין בידו ואכ"מ לבאר ומבואר בחבורי הע"ש (סי' קל"ה אות ה') בש"ד. אבל הא פשיטא דהמורה ליתן לפלוני כהנאי שיעשה כך א"ל להתנה בדיני תנאים. וה"ל במלוה לבניו שלא יניעו בשלוהי אם לא בזה הוסיף לא בעיני כל דיני תנאים :

כך נראה הפסק אם כך היה הענין שביניהם. ומע"כ וז"ל ששמעו מה שטוענים. ואם יש ביניהם ענינה אחרות אין לנו לחוות דעת עד שידיעונו והנה מעכ"ה הודיע במכתבו שכבר עמדו לפני גדול אחד בד"ר ופסק להם שילכו בערכאות. וזה מתמיה מאד האך אפשר ליתן פס"ד כזה ואולי היה הפסק לחקור בערכאות אם היה כח בדעתו דמלכותא להוליא את המחזיק מחוקו. אכן אפילו היה כזה ג"כ לא ה"י הקונה יכול להוליא את המחזיק מתחת התקנה כמש"כ לעיל והו דא"כ על מה הולילו והפסידו כ"ז מעות כמש"כ מע"כ הלא אין זה אלא ידיעה בעלמא ע"כ נפלא מהי זה הפסק. וה' יוליטו מן השניאה ועמידו על קרן אורה :

סימן ז

ב"ה א' ב"ח בי"ח ארברה נא שלוח לפ"ק.
כביד הרב וכו'

מכתב ונעכ"ה כ"י מן יוס' ד' ג' דנא הניע לנכון ולא היה לי למהר השבותי מלך הענין, באשר עוד לא הניע העובין לדי. ובאשר יניע מסתמא אמהר לשלחם למעכ"ה נ"י וכאורה יעשה אכן ה' לי להשיב מפני כבודו דמר ניהו רבא דעמי'. וגם לברר הדברים להלכה ולמעשה בעזרו ית"ש. אכן אדמה כי לא נכחד ומעכ"ה נ"י פירדח הישיבה הק' העמוסה עלי ובימוד בתחלת הזמן וחדשים לבקרים צאים להסחופק בלל עין חיים. ועליו להכניס ולהכיר לב"ח מקומו. ולהשיט ולפירם ולהעמיק בשיעורין בעור הטוף עזמה לאין חושים כמוני. וביודר בזה הזמן הישיבה הק' רחבה ונכסה למעלה. ונתרבו היושבים לפני ה' בשקידת התורה ועמלה. והוא ית"ש ברחמי יעיר לך מקרוב ומרחוק לפירנסה ולכלכלה. וכ"ז הניעוני להשיב עד כה :

עתה באחי ומראש הגדתי כי לא נעלם ממני הגהת הרמ"א בסי' ר"פ שג' שאין לנו לחוש שמא נולדו בנים. ועוד יבואר לפנינו מה שעליו להעמיק בזה הדין בעזרו ית". אמנם כ"ז אינו אלא כשאין מקום לחקור ולעמוד על הדבור. משא"כ במקום שאפשר לברר. הנע עמך אם מה והנני אשה שיש לספק אולי היא מעוברת. וכי אפשר להניח להחיים לירד לנכסיו. ולא להמתין עד שנלא מן הספק. אפילו באיסורין שדעת הרמב"ם וראב"ד דספיקא דאורייתא מה"ס לקולא. מ"מ במקום שאפשר להחזיר החובה מה"ס לעמוד על הדבור ומקרא מלא הוא רק עין אשר תדע כי לא עין מאכל הוא. היינו אפילו בעת שא"א להכיר אם האין מוילא פרי. עליו להמתין

רבא אינו כן. אלא אפי' דמקבל אוכסין ג"כ יש ג"מ בין שכחי ללא שכחי מכ"מ נ"מ בזאומדן דע"ז המתנה והכי הלכתא כרבא. הרי דפסק הרמב"ם ברור בסוגיא. וזהו דעת מעכ"ה ש' דלעולם זאומדן דעת המתנה :

עוד ה' לנו לדון כאן מלך הלשון שהעתיק מעכ"ה שי' שמחויב לעקור דירתו מקרקעים בלי שום אונס כו' מבואר שאנו מדברים על מי שרשאי לעשות כן וזוהי החתייב א"ע. משא"כ כשחלה והוא מסוכן. אפילו היה בדעתו ורולה ללא לא היינו מניחים אותו וא"כ אינו מחויב. הן אחת דכל עיקר לשון השלשה זה אינו בדיוק שהרי ללאה בלי שום אונס. אינו מחויב והכי מיבעי בלי שום ענינה אונס. אבל בלי שום אונס משמע להיפך שמחויב ללאה בלי שיאכסו לך. אלא שאט מביני דקך ה' הכוונה. וגם כי לשון השלשה אינו שטר הנמסר ליד כע"ד אלא רשות זכרון דברים בעלמא ביד השליש ומש"ה לא דייק מר ורשם כעולה על דעתו. אמנם עיקר ההשלשה תליא בלשון שבט"פ ולא ידעתי אך נמסר אם שמחויב ללאה או באם אלא ילא יהי' המעות של שמעון :

סימן ו

ב"ה ג' י' שבט תרט"ו.

כביד הרב המאור"ג וכו' בקי הלווטנין.

הניעני מכתבו אשר שלח חוות דעתי הקלה. בשני בע"ד רש"ד וניסו רש"ש. שהיה לרש"ש בית על קרקע קאזואל. והיה משלם מס מידי שנה שנה. ואח"כ קנה רש"ד זה הפלאיין מן הקאזואל. והניח לרש"ש לזרז בביהו כשהיה. ועתה סותר רש"ש ביהו זו ורולה לבטל מחדש ולעשות בה חנות ומורה רש"ד בידו. והנה לא ציאר מעכ"ה נ"י שגן דבר טענות שני הגדרים רק הביא לשון מה שנמלא בפנקס הקהל דק' בלנין. שרש"ד היה מזה ומזהר לבניו שלא לנגוע חיליה בבית הפלאיין שדר זה רש"ש כל ימי חייו שלו בכל הזכות ויפיו כח שהיה לו עד אז שנמכר ובלבד שלא ימכור רש"ש לאחר. וכשירלה למכור מחויב למכור ליורשו של רש"ד. והנה אם נדון בחוקק אותו כח. לכאורה אינו אלא מן המחמיה. שהרי אין זה אלא מזה ומזהיר לבניו אחריו. שאין בזה ממש אלא צחורת מזה לקיים דברי המס. ובג"ד הרי שומד הוא בעלמו ומוטה. וא"כ ה"ז שאלת מע"כ כשאלת נ"י לדינאל החלום ופחרונו. אלא נראה שקך הענין. דבאמת אותו הקנייה מן הקאזואל היה שלא כדון שהרי יש לרש"ש חוקה בזה הפלאיין. ולא מיבעי אם רולה רש"ש לקנות אותו הפלאיין הוא קודם ומוילא מן הקונה הראשון מדינא דבר מלרא. ואפילו במשכנתא פסק הרמ"א (בסי' קע"ה סג"י) שהמלוה יכול לסלק להקונה אפילו מן העו"ג יש כאן דינא דב"מ כח"ש החוס' (ב"מ ע"ג). וה"ה בשוכר כח"ש הסמ"ע שם ס"ק קט"ז ואפילו לדעת המחבר שאין בזה דינא דב"מ. נראה דזה אינו אלא במלוה ושוכר שמחלה לא ירדו לאוזו בית ושדה אלא לזמן. משא"כ כאן בשל קאזואל דמחויקין ודרין בה כל ימי חייהם פשיטא דהמחזיק יש לו להוליא מן הקונה. אכן אפילו אין רש"ש רולה לקנות כלל מכל מקום היה אסור לקנות ולהפסיד בזה להמחזיק בה. וכדאיתא בב"מ דע"ג ב' אי הוי ידענא ליה למר לא הוי זכנינא ליה. ואפילו בדיעבד שכבר קנה אט ע"פ חקי המדינה אין מוילאים בעה"כ מחוקקו כ"ז שהוא משלם המס אין להקונה זכות להוליא מחוקקו. ואפילו הקונה בית מעו"ג שהי' משכיר לאחר ג"כ אינא בתקנות שהביא במסגרת השולחן (סי' קמ אות ה) דאין להקונה מיד העו"ג להוליא המחזיק אלא יפרע בעל החוקה להקונה כמו שהיה פורע לכותו. ואחר שכן ה' והי' המעשה שבשעה שקנה רש"ד הפלאיין מן הקאזואל ה' לזכות רש"ש והבטיח לו שלא יגע בחוקקו כל ימי חייו. וגם ההויר נכתב לבניו אחריו שלא יגע בזכותו כל ימי חייו. וזוהי האופן נחפיים רש"ש והניח לו לקנות הפלאיין. ועתה עושן רש"ד שלא הרשה לו אלא באוחו בית ולא לבנות אחרת. ורש"ש עושן שהוא בחוקק יפיו כח שהיה לו קודם הקנייה. וע"ז הוא מביא לשון האזהרה לבניו. וא"כ הוא הדבר הדין עם רש"ש ושרי לבטל מחדש ולעשות חנות כמו שהיה יכול לפני הקנין. אבל לא

מיהא. איברא התה"ד בנה זה הפסק על דעת הרא"ש שם דלא אמרו יחלוקו אלא כשהאב הזקן קיים. משא"כ אם הזקן מת הכל לאחין משום שהוא יורש ודאי. ואכן לא ברירא לן דעת הרא"ש להלכה כמבואר בזה"ע (סק"ג ס"ד). וע"ש בט"ז ושארי אחרונים. והגר"א כתב דהרא"ש לטעמיה בדין ספק ויבס בנכסי סבא שחילק על פירש"י ורשב"ם. ובאמת יש לדעת רש"י ורשב"ם טעם ופיקר כמ"ס צימק"י ביבמות שכירושה הוא כן. ובעניי הראתי לדעת בחיבורי הע"ש (סי' קל"ה אות י"ב) שלשון השאלמות דר"א הוא כרשב"ם יע"ש. הא מיהא אין ספק הרא"ש ברור בזה. ועל התה"ד לא קשה לי שהוא ז"ל פוסק כהרא"ש. אבל הרמ"א שלא החליט בזה"ע שם שדעת יש מי שאומר הוא העיקר. וא"כ מנלן להחליט כאן זה הפסק:

איברא ה' עולה ע"ד שפסק הרמ"א נכון מטעם אחר שאחר שאם לא נימא הכי למסור להאחין. יהא מוטל הנחלה על ב"ד להטריח בו בלי גבול וזמן. ואין הדבר ברור בידנו על מי חנו מטריחין א"ע משה"ל לא מלינו שב"ד חיבין בכך. בשלמא אם היה בן ספק כמ"כ לעיל וזכה במחצית הירושה שוב חנו מטריחין עבור הבן אם הוא קטן בדאימא בקידושין (דמ"ב א') מנין כו'. מה שא"כ אם אינו ברור שיש כאן יתום להטריח עבורו. והתה"ד לא נלכך לטעמו ז"ל אלא בעבודא דידה' שהי' קרובי האב אומרים שהי' בן והמה אפוטרופסים שלו. וקרובי האם אומרים שלא הי' בן והמה יורשים. וא"כ לא הי' לב"ד להחליט הירושה לקרובי האם ולדחות יורשי הבן מלד האב אם לא מטעמי'. אבל בדין הגהת הרמ"א והוא הגידון שאנו עומדים בו שאין לפנינו טוען כלל. אין לב"ד לחוש לדבר שמא גולד בן ולהטריח עבורו כך נלע"ד בישוב פסק הרמ"א. ומעכ"ת נ"י יוסיף בזה לקח וישמח לבי גם אני העמום בטרדה:

ד"ש ומ רבו נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן ח

ב"ה ב' י"ג כסלו שנת ברכת טוב וולאיון.

כבוד הרב וכו

זה כשבעיים היריותי מכתב אומר השב למעכ"ת נ"י על מכתבו הראשון בד"ת ובלי אפונה כי הגיוני יפה. והנה הקדימתי מעכ"ת נ"י לבא שנית כפליים לחשי'. והגני לבוא גם היום להשיב דבר על אשני מכתב מעכ"ת נ"י:

ורנה כבר הראיתי לדעת שכריב"ש (סי' מ"ו) מבואר דאפי' באופן שאין לפנינו שום יורש אין לכאמור על עד אחר שאומר כי הוא זה היורש. ואין זה התשובה בסי' קפ"א ואין להאריך עוד. ודברי הגאון נה"מ תמוהים כמ"כ מע"כ נ"י וע"ד הקושא מהא דתקן ואם מת ירשו אחיו עמו. הישוב ברור כמ"ס מעכ"ת נ"י דשם משום שכבר נתחוק לאח. וכן הא דאפי' בב"ב (דל"ג) קריבי' דר"א בר אבין ונחת ר"א לירושה. כבר היה מוחזק לקרוב אלא שלא היה עדים. והכי מוכח הלשון קריבי' דר"א כו' ולא קאמר ההוא גברא דשכיב ושכיב דיקלא ר"א בר אבין אמר אלא קריבנא. דככה"ג ודאי לא הי' מניחים לר"א לירד לנכסי'. אלא שהי' כבר מוחזק שהוא קרוב וכן בההוא גברא אחרינא. ומעולם לא עלה עה"ד לומר שאדם יהא נאמן על עצמו שהוא קרוב של המס כדי לירשו. ולא נלכך הגהת רמ"א בשם הריב"ש אלא דאפילו עד אחר אינו נאמן. וכמש"כ באריכות במכתב הקודם. ואין לפקפק בזה אפי' שהוא עבד הגאון הג"ל:

אמנם מעכ"ת נ"י הרחיב לפרש סוגיה הירושלמי בקידושין פ"ד דר"י מייירי שלא בשעת מעשה ומביא משובר שדומה שהוא קודם למעשה כ"ז אינו נראה במח"כ. וגם מש"כ בקה"ע דהברי"י שהביא הירושלמי הי' מחזיקים בו שהוא בנו כו' דרישא וסיפא פליגי ורישא רבנן וסיפא ר"י כאוקימתא בתלמודין בב"ב (דקכ"ז). במח"כ לימא. ואין סותרים כלל ולא דמי לברייתא שהובא בתלמודין הי' מוחזקין בו שהוא בכור ואמר אביו על אחר שהוא בכור. פייט מוחזקין בואוהו אחר שאינו בכור ואמר אביו בכור הוא. שהרי אין לאדם שני בכורים. וא"כ רישא וסיפא סתרי אהדי משא"כ הברי"י

עד העת אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא. וה"ג עלינו לדעת כי לא הניח ז"ק אם אך אפשר לעמוד על הברור. ובאשר לפי השערתי כי זה האיש ראובן אחי המנוח ע"ה לא הי' איש מפורשי ימים. ע"כ היה מוקפה לי על מעכ"ת נ"י שלא זכר את ראובן ומה נתי' ממנו כמו שזכר את אחיו. ומיכן הי' הטעם שלא מת בשטולין כי אם בעיר אחרת. וזה לא הי' נכון אללי כי עליו לחקור הדבר כל האפשר. והוספתי כי ע"פ עד אחר אין מורידין לנחלה כמש"כ בהגהת הרמ"א בשם הריב"ש (סי' מ"ו). ואין זה התשובה שהביא הרמ"א סוף ס"ל. והיא בסי' קפ"א ובסי' קנ"ה דשם הי' הוכוח עם התשב"ץ דס"ל דעד אחר שמת מהני בממון משום מילתא דעבידא לגלויי והי' כמו נאמנות להחיר אשה מה"ת לשיטת הרמב"ם ז"ל. וזוה חולק הריב"ש בשתי תשובות הללו והביא ראייה מסוגיא דתשובות בשמטו בו שמת [והתשב"ץ מיישב לפי דעתו ז"ל] ולפי דעת הריב"ש גם להחיר אשה אינו אלא מדרבנן ומשום ענוגא. ואין זה הענין נוגע ביחוד לירושה אלא לכלל דיני ממונות. וכלשון הגהת הרמ"א הג"ל [ואני בעניי הראיתי לדעת הרמב"ם ז"ל בחיבורי הע"ש (סי' נ"ה) לא כהריב"ש ולא כהתשב"ץ. אלא אינו דומה איסורין אפילו דעות אשה לר"מ. וכלשון הרמב"ם ספ"ס מהלכות גירושין. שאין דיני האיסורין כדיני ממונות ואיבהוין לטובה פרשת הוי"ה דמשום רגלים לדבר מוליאין אשה מבטלה משא"כ בד"מ. יתארכתי בזה בפי' המשנה פ' כ"ז קנינה ומילתא דעבידא לגלויי הי' כמו רגלים לדבר שדברי העד כמים]. כ"ז אינו נוגע לענין שאנו מדברים בו שנוגע ביחוד לירושה שהי' עולה ע"ד אחר שהנחלה לפנינו ואין אנו יודעים למי היא וזאת האיש שמעיד עליו עד אחר שהוא היורש ואין בזה שום הולאה מחזקה. א"כ ראוי להאמין עד אחר. ולא כחיב בתורה על פי שנים עדים יקום דבר אלא כשאלו מוליאין ממון מחזקה. וכבר כ' מהרי"ק (שורש ע"ב) דאפילו בכל ד"מ נאמן עד אחד כשאין בזה הולאה ממון מבעליו. אלא שהשיגו על מהרי"ק מסוגיא דההיא ארבע (בב"ב דל"ד) ובמס' שבוטות (דל"ג) הכל מודים בע"א כו'. אך כ"ז בשאר ד"מ שבאים שנים לב"ד בזכות ע"ו הממון ועדיין לא שמטנו בירושה שאין אדם טוען כי הוא היורש הקודם. היה הדעת נוטה להוריד לנחלה עפ"י עד אחד שהוא היורש. ע"ז כתב הריב"ש (בסי' מ"ו) בזה"ל ומה שהעיד ע"א אין בו י"י לפי שאינו כי אם אחד כו'. ולא הביא רא' ליה. ואין להביא ראייה מסוגיא דב"ב (דקל"ה) בזה דאמר זה אחי א"ג ואמר אביו דמשום דכמה לאחר בידך דמי פי' דהגמרא שקיל וערי שיהא נאמן משום ברי וסמא דהלקא דתקן דהגמ' דהאי אח שאומר על אדם זה אחי הי' כמו טענת הנובע ברי משים שזה הענין נוגע גם להאח האומר. ומה הביא רבא ראי' דמנה לי בידך כו' ואביו השיב שאין זה טענת הנובע בברי אלא כאומר מנה לאחרי בידך שהרי אותו האדם אינו יודע ורק האח אומר. מש"ה אין זה טענת ברי. ולכאורה ראי' נכאן דמלד עדות האומר זה האיש אח הוא לנו אינו נאמן. אבל אין מכאן ראי' כלל מהלכתא טעמא. חדא, שהוא אח. שנית, שכאן שיש אחין הרי הוא מוליא בעדותו מידם. שלישית, שהוא נוגע בדבר שהרי מזה הטעם עלה עה"ד שהוא כמו ברי. ואפי' אביו אינו אומר אלא כאומר מנה לאחרי בידך. מבואר שאינו אומר ממש וכמו שדקדקו הראשונים בתשובות (ד"ד) בלשון הגמ' והא נמי כדיעבד דמי שאינו דיעבד ממש. הי' אינו ממש מנה לאחרי בידך אלא כמנה ס' משום דהוא נוגע. נחזור לענין שמכאן אין ראי' להריב"ש. ולא הולכתא לפרש אלא משום שראיתי שנסתבך מעכ"ת נ"י בסוגיא זו ורלה להקשות מכאן ונעלם ממני במה נסתבך מעכ"ת נ"י. הא מיהא העליתי מקור לדברי הריב"ש אלה מדרשה דגמ' ב"ב (דקי"ג) כמבואר במכתבי הקודם:

כ"ז דברנו באופן שאפשר לעמוד על הברור אם בני אחות המנוח המה היורשים או לא. אכן אם א"ל לעמוד על הברור. הי' הדיון פשוט בהגהת רמ"א בשם תה"ד שאין לנו לחוש שמא טולדו בניס ותלילה לו לנאת מזה הפסק אפי' שהוא מוקפה הרבה בעיני דאפי' אם נימא דרוב נשים מתעברות ויולדות אינו רוב גמור. מ"מ הרי זה ספק השקול מיהא. ואם הי' לפנינו אחי המת וכן שהוא ספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון הי' מבואר ביבמות פ' החולץ דספק ויבס בנכסי מיתנא יחלוקו. וא"כ הי' לנו לחלוק הנכסים

ג"כ משא"כ בעו"ג. וגם יש מקום לומר דזה הסברא אינו אלא במלכות משא"כ בשוכר לדעת הרא"ש דהוי כשוקף וכמש"כ הש"ך (ס"ק מ"ז) יעו"ש. כ"ו ה' עולה עש"ד להפוי בזכות הרבנים. אבל לאחר העיון אין בזה שום טענה וזכות לדעת הרא"ש. שהרי כבר בהא דא"י בג' מרי בתי ומרי ארעא מרי בתי לא מעכב אמרי ארעא דאם הבית יש לו לעמוד במקום זה עד זמן ידוע בזה האופן מצי בעל הקרקע למכור למי שרוצה. ובתשובה כלל ל"ז והובא בב"י כתב בזה"ל הרי חילק הרי"ף דוקא כשאין לבעה"ב חלק בגוף הקרקע כגון שקנה ממנו לבנות בקרקע שלו עד זמן ידוע או כ"ו שיטתו הבית ולא יסול. הלכך כיון שאין לו חלק בקרקע אלא עד זמן קצוב או כ"ו עמדו אין לו בקרקע כלום דהוי כמו שכירות ואין בו דינא דב"מ. וכבר הקשו הב"י והט"ז שהרי שיטת הרא"ש דשכירות יש לו דינא דב"מ. ויישב הט"ז דרק לענין שכירות יש ב"מ ולא לקנין (דמורה הרא"ש דאם קנה אחד בית שאלל בית השכורה. שאין השוכר מוציא משום ב"מ) אבל הסמ"ע (ס"ק ק"ג) לא כתב כן א"כ קשה עדיין שהרי הרא"ש בתשובה מיירי בקרקע שעליה הבית עומד. ובה כתב הרא"ש שאין מרי דביחא מעכב. אלא הענין דלא מהני שכירות אלא במה שמשתמש בשכירתו. היינו אם הוא דר בבית ובעל הבית מוכר הבית וזה השוכר דשכונא גבי' מלךן וקודם למלךן אחר. אבל אם בעה"ב רוצה לסתור הבית אלא במזכר בקרקע לזריעה במה שלא השתמש השוכר. א"כ אין זו שכונה גבי' ואיני מלךן כלל על הקרקע. וה"ו דומה למש"כ הט"ז שאין השוכר מלךן בבית הסמוך לבית השכורה. שהרי זה הבית השני לאו שכונה גבי' הא מיהא מבואר דבגוף הקרקע במה שלא השתמש השוכר אינו מלךן כלל. ואפילו קנה המקום לבנות בו בית על זמן ידוע. נמש"כ בג"ד שלא קטו הקהל לבנות בית אלא שכרו חלק קרקע והענינו: בית ובכלות הזמן מחויבים לסתור הבית. ולא נזכר הלא קרקע החצר בזה מבואר בגמ' דמרי בתי אינו מעכב אמרי ארעא לדעת הרא"ש. ואדרבא לדעת הרמב"ם והשו"ע סג"ל דמרי בתי אינו לו זכות בקרקע הרי הוא מעכב על בעל הקרקע. כ"ו שאין בעל הקרקע יכול לומר עקור חילך או סתור בנין. ואע"ג דדעת הרמב"ם והשו"ע דשוכר אין לו דין מלכות. כבר כתב הגר"א (ס"ק ק"ד) דכאן עדיף שהבית שלו ממש. וא"כ ה' עולה עש"ד בג"ד דהקהל מצי מעכבי שהרי בית הטבילה הוא שלהם ממש כ"ו המשך השכירות. אבל גם זה ליתא דהרמב"ם ושו"ע מיירי שמכר בעל הקרקע לאחר לבנות עליו בית על עשר שנים. וא"כ הרי הוא כמו על עשר שנים. ובכלות משך המכירה רוצה בעל הקרקע או בעל הבית למכור לחלוטין או עוד על איזה זמן. ונראה דבזה הרע"ב ש"ס ושו"ע מודי דהלוך הראשון הוא מלךן דדוקא שכירות אין בו משום מלכות אבל לוקח יש בו מלכות. ומש"כ אפילו מכר לו הקרקע לבנות בית על עשר שנים ופתח רוצה למכור גוף הקרקע לבד. מ"מ מרי בתי יש לו זכות בגוף הקרקע. והר"י כמו שקנה הקרקע ע"ז המשך. משא"כ בג"ד דגוף הקרקע ג"כ אינו אלא מושכרת. ולשיטת הרמב"ם והשו"ע אם ה' נמכר גוף הקרקע אין השוכר בר מלךן. ומכש"כ שהבית שעליו אינו גורם מלכות לגוף הקרקע. והיינו שכח הרי"ף כגון שהיה דתנן הקונה שני חילנות בש"ח כו' וכגון שהיה דאמרין פשיטא מכר קרקע ושייר חילנות לפניו כו' כ"ז אריכות בא למדנו דדוקא בלוקח הקרקע לחילוי ולא בשוכר הקרקע לחילוי:

הבכור. ולא על בן השטאה ה"כ בסיפא דקרא כי את הבכור בן השטאה יכיר. ולשיטת הרוס' למדנו נאמנות לומר שהוא ממזר מדכתיב כי את הבכור יכיר דמשמע לר"י אפילו על בנו הקטן. וממילא נשאר בנו הגדול לממזר. ודאי לק"מ שהרי לא כתיב על פני אלא על הבכור ולא על השני. זהו אשר ראיתי לזכר וללכך הדברים בעזרו ית"ש. והמקום יעמידנו על קרן אורה. ויזכנו להשיב מלחמחה עתה. ולראות את השמש של הלכה ברורה כנפש העמום בעבודה:

סימן ט

ב"ה ה' לסדר והיה ברבה שלמא לסר לפ"ק וולאזין. צביר הרב וכו'

מכתב מעכ"ה נ"י מן ערב חה"ס הגיעני. והאחרתי להשיב ולהודיע דעתי הדלה לא מעלהים כי אם מרפיון ידיים שקשה היה עלי להניד לאדם רב קהל עדה ישרון יל"ו כי המשפט מהם והאלה. ע"כ החמלתי את הדבר ומהפיקנא בזכותיהו כמו בזכות לורבא מרבנן דאיתא בח"מ (ס' ט"ו). שהרי רביס יש בכללם זכות ח"ח ג"כ. אבל לבוא כל עמלי והדין את שכנגדם. ולמלא מבוקשו של מעכ"ה נ"י לפרש בתשובתי תורף השאלה כאשר הוא. הנני בא לפרש גם את אשר עלה בדעתי לזכות הרבנים, ואת גמר הפסק לענ"ד. וה' יורני דרך האמת כי היא התכלית והמוחלטת:

חצר אחד של עו"ג היה מושכר על עשר שנים בחופו אשר השוכר יכול לבנות בו בתים כאדם העושה בחוף שלו. ורק הוא ישלם שכירות הקרקע מדי שנה בשנה. ואחרי כלות זמן השכירות מחויב לפנות החצר ולהשיב לבעליו כמו שהי'. ואזוהו השוכר ששכר כל החצר השכיר חלק מאותו חצר לקהל אשר בירכתי עיר קיעוו לעשות שמה בית טבילה לרבים. ולפני כלות משך שני השכירות מכר העו"ג בעל החצר לרא"י ג"כ כל החצר בשלימות. וקיבל הוא דמי השכירות מן השוכרים כל המשך. ועתה בכלות עשר שני השכירות חובע רא"י הקונה להקהל יל"ו להרוס את בית הטבילה כפי החנאי עם העו"ג המחזיר להם. והקהל טוענים כי המה באשר שכרו על כמה שנים יש להם דינא דבר מלרא על אותו חלק החצר והוסיפו עוד טענה מוחממת שאחר שהי' להם רשות במשך השכירות לבנות כאדם העושה בחוף שלו ה"ז כמכר ע"ז המשך ולא חל המכירה מזה החלק לרא"י כלל וה"ו דומה לעו"ג שמכר קרקע לישראל וקודם שנכתב השטר באו אחר והחזיק בה דוכה האחרון מטעם הפקר ה"ג הם החזיקו בחופו חלק מן הקפלת שהרי העו"ג המוכר הסיח דעתו מזה החלק. והוא הקונה ה"ז וזה כ"ו שהיה מוכר בידם:

דחנה טענת מלכות. הוא לפי דעת הרא"ש שיש לשכירות קרקע דין מלכות לדמות את הקונה אפילו הוא מלךן כמו במשכנתא דשכונא גבי' וכדעת הסמ"ע (ס"ק קע"ו) לדעת הרא"ש ופסק הרמ"א בסג"ל במשכנתא ה"ה בשוכר שמוציא מיד הקונה. וכ"כ הגר"א (ס"ק קנ"ד). ולא כהב"ח בתשובה שהובא ב'משנתא' שהרמ"א מודה בזה דשוכר אינו כמשכנתא. ואע"ג שהרבה אחרונים הסכימו לפסוק בהב"ח וכן ה' ראו לפסוק מלך ספיקא דדינא שלא להוציא מיד הקונה מה"ח כמש"כ בהגהת הרמ"א בסמ"ע. מכ"מ הים סברא להפך בזכות הרבים דכח ה'כור פדיפי לפסוק פ"ד הסמ"ע והגר"א ז"ל. ואם נימא הכי טוב אין ב"מ במה שלא היה מושכר לרבים אלא חלק מהחצר. וכהא דאיתא בעו"ע ס"ג דבשדה אחת אין המלךן יכול לסנק להקונה אלא אם רוצה לקנות כל הקרקע דהתם פי' הגר"א הטעם דכיון שנשאר לו החלק השני נעשה הוא מלךן שקדם יקנה. וזה הטעם לא שייך כאן בשוכר לדעת הרא"ש והרמ"א במשכנתא דהוי לענין זה כשוקף שמוציא אפילו מיד המלךן וגם מה שראו את הקונה ששתמש במגר דהוי מחילה על זכות המלכות כדאיתא בס"ל. לא שייך לזכור דמחן מילי וכדאיתא בב"ב (ד"ס) ברה"ר מחן מחיל. וכן הא דאיתא בס"ל דשהה הרבה אפילו באונס כגון שהי' במדינה אחרת או שהי' חולה או קטן ואח"כ נבריא או נתגדל אינו יכול לסלק את הקונה משום שאם אי אהא אומר כן אין אדם יכול למכור קרקעו שיאמר הקונה לאחר כמה שנים תלא מידי. גם זה ליתא אלא במוכר ישראל שיש לחוש לטובת המוכר

ועוד אפילו נימא דיש כאן דין מלכות ג"כ אינו כאן בג"ד דזבין מן העו"ג כדאי' בגמ' משום דא"ל ארי' אברחי מיך. וה"ג עשה עם הקהל עובד וזו במשך ימי השכירות דאברה ע"ג מאותו החצר שהי' שם בית הטבילה. והבא עדיף תהא דאיתא בגמ' דה"ב המלךן ג"כ רוצה לקנות ולאברוחי ארי מיני' ומכ"מ לית ביה דינא דב"מ משום דמכ"מ עביר עמיה טיבוחא דא. ומכ"כ כהן שאין קהל רועים לקנות כל החצר א"כ במה שאותו ישראל קונה האצ"ר עושה להם טובה גדולה. ואין לומר דאברה או דזבין מן העו"ג לית ביה משום דינא דב"מ אינו אלא במלךן פשוט. משא"כ בשכירות לשיטת הרא"ש דכשוקף הוי ודוחה מלךן אחר. אפשר דאפילו צ"ע יוכל למחות. הא ליתא שהרי שיטת הרוס' דמשכנתא כשוקף ה"י

כו'. הרי דלא הני כמה שיבא לך אחד ויניע לפני כ"ד לומר כך למדתי וכך למדו חברי כו', אלא באין שניהם ואחד מהם אומר כך למדתי כו'. והשני שומע ורואין כ"ד כי לא גרע המדבר מהלשון חבירו. ואם כ"ד שבידו שלם שדעתו רחבה כך. מ"כ"ש אני דדעתי קלה איני יכול לעמוד ע"ד שכנגדו עד שאשמע מפיו או מפי כהבו טעמו ונימוקו. ואולי גדול הוא ממני ויקפחני בסברותיו:

אבן עוד הגני להגיד אמונה. כי בשמים בא מע"כ לדרוש הכרעה. (א) בדבר שהחליט הרב החמישי לחת פס"ד ע"ד עלמו. (ב) בגוף הד"ת. והנה ע"ד החלטת הרב החמישי שבא בכת קנא"ס שלשה המורשים מזד הספרדים שטומכים על דעתו אם לא יכתבו כל הדיונים אליו כ"א דעתו. היה מקום להשיב לולא הטעם שכתבתי שלא בא הרב החמישי לברר דעתו. כי לפי שהראה מע"כ כ"ד דבריו הקלרים המה נפלאים. מה ענין לחזור ולטעון לשותף שוחרר על זכותו, ומכ"כ שיבנו מחללה דוקא על דעת חמשה והקפידו שיאל הדין משוכח מסתם ד"ת וכדאיחא בח"מ (סי' ג' ס"ד). קשה לי להאמין על אדם גדול שנכבד להיות החמישי המכריע, וגם לא חשו כמה שהוא גיסו של הראב"ד שעומד בראש עם הוקן מסתמא הבינו בו כי הוא גדול בתורה יותר מכולם וכן במדת האמת והוא איש אשר רוח בו. ולא יפה דעתו ח"ו לדעת גיסו ואשר עמו והא"ך אפשר לחשוב שאין לו הוספה דברים בזה. וגם הפלא על המורשים הא"ך שט מדעת משלמים:

אמנם בעיקר הדין. אפילו היו מניעים שני הגדלים דבריהם לפנינו. לא היה לדעתי הדלה להשיב פס"ד בענין עמוס שהגמ' מעוטה והספקות ע"פ שני הענינים מרובים. ורובי שו"ת מגאזני בתראי שבאלו הענינים מטיס דבריהם לפי ראות הענין ומיפס דעתם ע"פ רמז בגמרא. וא"כ א"ל למי שהוא רחוק ואיטו יודע טיבם של שני הגדלים, להעמיד פסק בזה, ולא עוד אלא שאני אומר אלו לירידי ייטי שני הגדלים. לא העמידו מחללה דבריהם על ד"ת. היינו שיבררו חמשה דינים הדין עם מי ע"פ רוב דעות כמו בשאר ד"ת. כי בענינים כאלו אין הלכות חסוכות. וכל דין ימלא לדמות מילתא למילתא להעמיד ע"ד:

ומלבר זה אפילו היה יולא הפסק ע"פ ד"ת קשה להכריע הרבים המתחייבים ע"פ ד"ת ושלא ישאר ממלוקת על מקומה כשהי' לפני הד"ת. והכתוב לוח אמת ומשפט ושלים שפטו בשעריכם וכדאיחא בירושלמי מגילה פ"ג על הא דתנן בלכות על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלים. נעשה דין נעשה אמת. נעשה אמת נעשה שלום. אבל אם הדין איטו יכול להביא לירידי שלום. ההכרח לעשותו פשרה ועל כיו"ד תיחא בסנהדרין (דף ל"ג) לך לך תרדוף אחד לדין ואחד לפשרה כיצד שני פסנות כו'. וקשה מאי כיצד וכי לא ידענו מאי פשרה. אלא משום דלא משכחת אזוהרה על הפשרן אלא באופן שכופין לעשות פשר. דאלו בכל פשרה שלא נעשה אלא כרתון בע"ד. הרי מסתמא יודעים וצטומים בשני הפשרנים שלא יפו הפשרה לך אחד יותר מחבירו. ואם לא חשו לכך הרי אינהו דאפסדי אנפשיהו. ולא שייך ע"ז אזוהרה התורה. אלא פ"כ מיירי באופן שכופין לעשות פשרה. וא"ל להעמיד על הדין. מש"ה שואל התנא כיצד כופין לעשות פשרה. ומפרש כגון שמי ס'. וע"פ שומק הדין אין לנו כמה לכוף אח שאינה טעונה שתלך לאיבוד. אלא שומק הדין ילט שניהם ויהיו שניהם נכבדים או מי שיגבר ויטביע את השני והוא יגלל. אבל אין זה משפט שלום. מש"ה כופין על מדה הדין ומחייבין לעשות פשרה. והנראה דזהו מש"א חז"ל כפ' הפועלים שחרב ביהמ"ק על שהעמידו דבריהם על ד"ת. היינו שלא רנו לומר על הדין שאיני מביא לירידי שלום וההכרח להפסד. וכן הוא בכל מחלוקת שבין רבים לרבים א"ל לקוח שלד אחד יטוף את הלד השני ע"פ ד"ת ותשקט המחלוקת. א"כ הטוב והישר לשני הגדלים שיטעמו כל לך מחוסם שני אנשים ועל הגדלים והבטורים אותם לדעת כי מחייב לומר מרטט ללד שכנגדו למנן אשר עי"ז יתקיים גם הלד שלו. כי מזה הדרך רצה אבן ישראל רלוני, שחתקים אומת ישראל שמטלי כעשר הארץ. ואה"כ נמשלו למים שוטפים כדכתיב בם' ישעיה הוי המון עמים רבים כהמות ימים ימיון. ובשיר הקדוש כתוב מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. ובשעה שניס עפר שברך מים שיצ"ס. אינו מרא"ה להיח

כמש"כ הרא"ש כפ' המקבל (סי' כ"ט). ומכ"מ הולירו לפרש דע"ג גני הא דרמב"ח דמשכנתא לית בה מאוס דאר"י אברתי מיקך. הא הי' א"כ לא משקינן מן הלוקח. וטוד נראה ברור דאע"ג שכתבתי לעיל ברינא דסי"ג בלחוד שקח משנים שדה אחת למש"כ הגר"א הטעם משום דהוי הלוקח בר מלרא בלד השני. וא"כ בשוכר דהוי בשותף ומדחה אפילו המלך לכתב הא דרנא. מכ"מ זה אינו אלא בשדה אחת דאפשר שאפילו לא יקח הקונה כולה מכ"מ יקח חצי' והחצי הסמוך להמלך יח' לו וזהו' לשני בעלים כמו שהיה עד כה מש"ה ייב הגר"א הטעם משום דהוי מלך אחד שקדם וקנה לא משקינן מיניה. אבל בחלך אחד שאין דרך קוני חלרות ליקח החצי. והמחלה האחרת יהיה שייך לאחר. וא"כ אם לא יקנה כל החלך לא יקנה כלל. וישאר הקנין ביד העו"ג המוכר או ימכור לעו"ג אחר. וא"כ עשה טובה כמה שקנה כל החלך. ומהיכי יחסי יהא מערכת הקונה להיחם שותף בקנינו בחלך אחד. כמלא ברור שאין להקבל טענה מלרנות:

ועד טענה השניה. הנה ידוע דבשכירות על עשר שנים אפשר למכור ולהקדיש כדאיחא בכחובות (ג"פ): התימר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפונה ממך תקדוש דקדשה. משכ"כ שכירות דלא בני פדיו. ואע"ג שאין השכיר החלך אפילו לחפור בו כדאם השעה כחוק שלו. מ"מ אינו מכירה ממש לעשר שנים. דהתם מה שקלל איטו בחורת תנאי ורשות. וגם א"ל לתקן אחר שללה שני המכירה. מש"כ שכירות דאע"ג שבפ' התיר ותנן רשות לחפור בה. איטו אלא תנאי השכירות לקלקל בחלירו של המשכיר. ומכ"כ שהתנה שמחייב אחר' לתקן מה שקלקל:

אבל אם היה מכר ממש לעשר שנים ובחוק זמן מכר והקדיש אינו מכור ומוקדש כלל. שהרי עתה אינו ביתו כלל. ומש"ה דייק בגמ' הג"ל שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים, ולא אמר במכרתי לך. הן אמת שיש להוכיח מדעת הסמ"ע (סי' רי"ב סקי"ג) שכתב דבעל בנכסי אשתו אין האשה יכולה למחות בו מלהרום, הרי ס"ל שהבעל קונה נכסי אשתו כל זמן שהיא תחתיו, ומ"מ מבוחר בזה"ע (סי' ל') דאם מכרה ומת הבעל ממכרה ממכר. אבל באמת דברי הסמ"ע תמוהים דאי הבעל קונה נכסי אשתו, וגם אין בידה להתגרש, אפי' שיעבוד בזה האופן א"ל להקדיש כדאיחא בכחובות שם מי דמי החס לעשר שנים כו' הכא אין בידה לגרש עלמה. ובאמת כבר הקשה בב"ש שם ס"ק ל"ט על הא דמכירתה מכירה. אבל באמת הבעל בנכסי אשתו אין לו אלא פירות, והיא יכולה למחות שלא יחסרו ויקלקל גם, וכמ"ס בחמ"ח כסי' ל'. וכבר בארנו בזה בס"ד בחיבורי הע"ס (סי' קל"ה אות ז' יע"ש):

נחזור לנ"ד שלא היה אלא שכירות על משך, ברור שהמכירה כדן, ואין הקונה מחייב ע"פ ד"ת לומר להקבל יותר משעיה העו"ג המוכר מחייב. אך לפי הגר"א הקונה ר' אב"י ג"כ כ"י אדם כשר וחפץ להטיב לרבים שהוא מטה וגוף גדול. מהרואי לעשות יאפנים נאותים לטובת הרבים. גם אם יהיה לפניו משורת הדין. וברכת הרבים עליו תבא לעד. וה' ורנו דרך האמת, והיא החכלית והתחמת. הגני עמוס בעבודה:

נפתלי צבי יהודא ברלין:

סימן י

כ"ה. ה' לסדר החיוי לבם, ער"ה מג"א הרמ"ז. וולאזין. כבוד הרב וכו' אבד"ק בראדשין.

מכתבו מן ה' לסדר כי ברור הוא הגיעני. והרבה להניע דברי שכנגדו ודעתו הרחבה. בענין עמוס של מחליקה שני גדלים שלמי אמוני ישראל יל"ו. ומע"כ ג"י מקוה ויבקש לדעת מוח דעתי הקלה. והנה ראשית אנוד למעכ"ה כי אין ראוי להשיב על פי מה שמליע אחד דברי חבירו ודבריו, אם לא שבאים שניהם בחימת יום, ולא רואה הנשאל כי אין ללד שכנגדו היספת דברים. והרי כך שנינו בסנהדרין (דף פ"ו), באין לזה טעל פתח הה"כ, ופירש"י ובאין הוא וכו' שציינו לנ"ד

יברכו לדור דורים. ירעו לדק ירעו אמונה. והיו לנעמי נאמנה.
כנפש העמוס בעבודה רבה ומלצה ליטובה:

נפתלי צבי יהורא ברלין:

סימן יא

ב"ה, א' ב' הטון, חרל"ו, וולאוין.

בבוד הרב וכו'.

אשר

בדק לן מר בדבר הדיעודיק אשר בגד השטייא אשר
מתחלה בשעת יסוד השטייא נקח חלקק בעלים כחוקי
הקיר"ה בכל הרוחב שלו. ואחר כמה שנים הרבו הממונים על
השטייא. לבנות על ג' השטייא. ובא בעל השדה לדון כי זה המקום
שלו מתחלה. ומעכ"ת נ"י רחש לבבו כי חלוי במחלוקת השו"ע והוס'
לענין דינא דמלכותא במאן דלא יהיב טסקא. אם חוזר לבעלים.
ולפי דעת המחבר הבעלים חוזרים למלחס. אני בעניי איני רואה
מחלוקת בעיקר הדין. כי אם איך ה' דינא דמלכותא בימי הגמ'.
והוא נוגע בישוב הסוגיות. אבל לנ"ע אם ה' דינא דמלכותא דמי
שאינו עתן מס הארץ כך וכך שנים אחד את שדהו ה"ז דינא. והרי
אפילו במפורש בגמ' (דנ"ה) אבל לברגא לא וכו' מ"מ מבואר בשו"ע
שאם היה דין המלך כך ה"ז דין:

מענה

בג"ד אם מתחלה בשעת יסוד השטייא ה' דינא דמלכותא
ליקח מהבעלים כל הרוחב אפילו יותר מן הלוך לגוף
הדרך. ואם היה הבעלים נשפט בשו"ע את הממונים. לא ה' זכאי
להליל הרוחב יותר מהלוך לעצמו. אחד את זכותו ממנה לגמרי.
אבל אם היה נשפט וילא זכאי. אלא שלא יכול לשפוט עם מי שהקדיק
ממנו. ה"ז גזל וחוזר. אלא שבזה האופן יש לדון משום תלוי וזבין.
ואע"ג שנתנו לו פחות מכדי שווי. מ"מ י"ל אחרי שמתחלה לא
עלה ע"ד בעלים שהדיעודיק יסכון לפניו אחר"כ לבנין. ובסבור היה
שאם לא יעול דמי אותו המומר. לא יהי' שוה כלום. א"כ ה"ז מנר
ברלון. ומכ"ש בקרקע שאין דין אונאה. כ"ז דברים פשוטים:

אברה

בעל המילר אינו יכול לזכות מלך מלרין או מחמה שפוחס
את הדרך לפניו. אלא הרי זה המקום הפקר לכל. וכל
הקודם לזכות ה"ז שלו אע"ג שהוא השתדל לקנות מן הממונים.
וה"ז כהא דנכסי נכריס ה"ה הפקר אע"ג שנתן מעות להממונים.
וככל פרטי הדין המבואר בחו"מ סי' קל"ד:

אשר

הקשה מעכ"ת נ"י בב"ב (דף מח ע"א) בזה דקאמר ולרב
ביבי דמסייס בה משמי' דר"ג קרקע אין לו מעות יש לו
מח"ל. ומאי קושיא נימא דמיירי שנתן מעות פחות משו"י. דלא
אמרינן דוביני' זבני. קושיא חזקה היא. אלא שרואה אני שהרשב"ם
הרגיש בזה ובחב בד"ה ולרב ביבי כו' וה"ה לך משנה דסקריקון
כו' דמי השדה לא קנה. והוא כמעט להיפך ממ"ש לעיל (דמ"ז ב)
בד"ה ורב ביבי כו' ולא חררב ושמואל קאי כו'. אלא משום שהי'
קשה להרשב"ם קשיית מע"ב מש"ה פי' דקאי גם על משנה דסקריקון
שמוכר לאחר וטעל את שווי השדה כמעט. וע"ז אמר רב ביבי
שאם היה טען לבעלים דמי השדה ג"כ לא קנה קרקע. וכ"ת הא
גופא קשה מנ"ל להגמ' לפרש הא דרב ביבי הכי דקאי גם על
המשנה דסקריקון. דילמא לא קאי אלא על הא דר"ג לחוד ומיירי
ביהיב דמי פחות הרבה משוויין וקמ"ל שמעות יש לו ולא קנסינן
לי. ע"ז י"ל דהגמ' מיייק מדקאמר רב ביבי קרקע אין לו והוא
מיותר. שהרי ר"ג אמר אין מעמידין שדה בידו. ולא ה' לרב ביבי
אלא לומר ומעות יש לו. מש"ה מדייק דרב ביבי העלה חידוש גם
בהא דקרקע אין לו. היינו אפילו טען כדי שוויין. כך נלע"ד לע"ע
אע"ג שאין בזה כדי ישוב נכון על קשיית מע"כ נ"י. הגני מאברו
חיל על הטריחו אחי ומטרידי פעם אחר פעם בדברים המתרגשים
למעשה. כי חורה הוא ומיני' מסיק שמעתתא בעו"ה. אלא
שכמה פעמים מתגבר עלי הטירות ומיכרת אנכי לרחות הענין.
ואח"כ נחה לגמרי עפ"י איזה סבות. וכמו כן נדחה תשובתי על
מכתב השני ע"ד הגרופה. ונקוטתי בפני על שלא עלה צדי להשיב
מיד ונדחה לגמרי. אכן עוד הגני וזכר להשיב דבר אחד שהוא עיקר
במכתב

אכן. יש לחוש שיהי' הגוס נשקט ח"ו מעט מעט. עד שיחאחד אותו
הגוס לאבן אחד או לא יהי' נשעפים והי' נמשלים לאבן ישראל:

הן החילותי להגיד לאדם רב וישר. תחת לקח טוב שביקש מע"כ
ממני. כי בהגיגי בעניני מחלוקת שנקבלות ישראל חבבר אש
בקרבי ע"כ לא אחן דמי לי עד אוסיף דבר. אולי עיני מעכ"ה
והדומים לו במעלה ובכשרון דעת יראו וברעפס יבחנו לעשות לטובת
הכלל. והאל הגומר ית' יהי' הגומר אחריהם להשכין שלום במגורם
בקרבם וישמח לבי גם אני:

ואומר

כי עיקר ורחש שני מנהגים שבכמה ערי ישראל גם
בגאלילאן י"ו [הוא מלך] שנשנתו בנמוחיהם ספרדים
ואשכנזים. אשר הוא בעו"ה כרוב לבית ישראל:

והנה

מלינו שאח"כ כפ' מקום שנהנו. על הא דחנן מקום שנהנו
להלויק את הנר ביוה"כ פ' מדליקין. דרש רבא ועמך כלם
לדיקים שניהם לש"ס נחכונו. וכן ה' לו לומר על שני כחות אלו
ועמך כלם לדיקים. האשכנזים שומרים מנהג אבותיהם בהפלה
וכדאי' בירושלמי ברכות שלחו מחס אל חסנו מנהג אבותיהם בהפלה.
והספרדים בלמונתם ברכס כי עינו ראה הרבה חכמה ודעת בנוסח
ספרדי. אשר כדאי' הוא לשנות מנהג אבותיו והמה האף כי אינס
יודעים מאומה מנ"מ גופם בחר רישא אויל. נמלא שני הכחות
לש"ס מתכוונים. אכן אימתי נקראים שניהם לדיקים בזמן דמי
הכחות ונהגים כמו בשני מנהג דיוה"כ פ'. דלא חשו הכחות זא"ז
חלילה שמחללים יוה"כ ח". אלא כל כח מבינה דגם הכח שכנגדם
מכוין לש"ס ואינס מחולקים אלא בדעת איזה דרך ישרה יותר. אבל
המחלוקת שנתורה בין כחות ספרדים ואשכנזים. כל אחד מחשב
חושה על לב שכנגדו שאינם מתהלכים בדרך הטוב והישר כלל
וע"ז חלק ל"ב. עתה יאמרו להביא מחלוקת אפילו בדבר שאלו
ניגע להשניו שביניהם. ומביא רעה רבה מכלה נפשם וכבודם של
ישראל ר"ל. כי אש המחלוקת מעלה עשן המעורר את העינים מלריות
נמוסה. וסורף את הראוי לו ואת שאינו ראוי לו כמדת אש המזיק
כדאי'תא (בב"ק דף ג.) וזהו יוה"כ שנקרא לפניו. דאי'תא בסוכה
(דף ג"ב א') שהחריב מקדש ראשון והשני. ופי' יוה"כ שנקרא לפניו
היינו שאינו מפתה לעבירה גלויה וללכת אחרי שרירות הל"ב. אלא
למטה שרעה לפונה בה. וזה היה בזמן חרבן בהמ"ק שרבה שפ"ד
בשני אופנים. היינו ברשעות ובזדון ובכוונה מלוה לש"ס שחשבו
את חבריהם למינים ואפיקורסים שמורדין. וזה יוה"כ שנקרא
לפניו. ועל שני אופנים לעק הנביא (ישעיה סג) למה חשענו ה'
מדרכיך תקשיית לבנו מיראתך, פי' גם היראים חושים מדרך השכל
וגם הרבה מקשיים לבס מיראת ה'. אחר זה לרינו בוסכו מקדשיך.
והנה בפרשה שאנו עומדים בו כתיב ולא חתופו את הארץ וגו' ולא
הטמא את הארץ אשר אחס יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה.
הזיהר הכתוב על שני אופני רליהו וס' שמביא לירי גלות. ולא
חתופו את א"ר וגו' הוא רליהו שנאלה ובשאלט נפש, וזה מחתיף
אה"א. אחר"כ הדיור על ש"ד לשם מלוה דמ"מ היא כמו טומאה
דאפילו בשוגג הוא מטמא. כך ש"ד אפילו בכונת מלוה הוא מטמא
את הארץ ומביא לירי גלות שלא תהיו יושבים בה. ומביא לירי
גלות השכינה וכדאי'תא בשבת (פרק שני). דש"ד גורם לשני אלו.
וע"ז סיים המקרא כי אני ה' שוכן בחוך בני ישראל. ודרשו בספרי
מזה המקרא דבכ"מ שגלו ישראל שכינה עמהם. ולכאורה אינו מובן.
שהרי זה המקרא כשישראל במקומם בא"י. אלא מפרש שזה הטעם
כי אני ה' שוכן בחוך בני ישראל. הוא טעם על גלות ישראל מחמת
עבירה זו שנתעשה בשוגג. ע"ז ביאר המקרא הטעם ע"ז כי אני ה'
וגו' וה"פ דזה שהשכינה גולה מא"י מחמת ש"ד אפילו בשוגג הוא
משום שנמשל לעומתה דמטמא בשוגג. מש"ה אינה יכולה השכינה
לשכון כבוד בא"י. משום שאין קדושתה סובלת עומתת הארץ. אבל
מאי ישראל גולים ע"ז העון שנעשה לשם מלוה. ע"ז נתן המקרא
טעם כי אני ה' שוכן בחוך בני". פי' אין אני יכול לשכון בקרב
אוה"ע שבו"ל. אש לא כשישראל שמה. ויהי השכינה שרויה ביניהם.
מש"ה כשהשכינה גולה ממשתת ישראל אחריה לגולה. ותהי שכינה
שריה בתוכם. וא"כ שפיר למדנו מזה המקרא שבמקום שגלו ישראל
שכינה עמהם. והיא יתייחד דרכו ונשוב ונבנה חרבות קהלותינו
בדעה אחת. וזכה להחיות דגן בחורים. ולהפריח כנפן זרע ישרים.

ראשית דבר הביא קושיית הגאון בעל ש"א (סי' פ"ג) על הרא"ש שכתב דכיון שהשאל הנפקד ביחו לשמירת ממונו דהמפקד ביחו קרינו ליה. והקשה מהא דק"ל שכירות לא קניא. באמנה אין בזה ריח קשיא בחמ"כ הגאון ז"ל דודאי לא בעינן כאן ביחו הקני לו ממש. שהרי הרמב"ן מודה דהשוכר בית לדירה ויש להשוכר חמץ בה ה"ו עובר ב"ב". ולא נחלקו הרמב"ן והרא"ש אלא שהרמב"ן ס"ל דלא מקרי המקום רשותו אלא כשהוא דר בה. והרא"ש ס"ל דגם זה מיקרי רשותו. ובאמת הגאון בעלמא ז"ל כ' בישוב דברי רבינו יונה דפי' בביחו היינו ברשותו. ומסר הכתוב לחכמים לפרש לפי הענין. אבל גם בזה לדקו דברי הרא"ש ז"ל דר"י הביא מוגוב מצית האי' ולא מצית הקדש דפי' בית הוא רשות אוחו החפץ הנגנב ולא רשות המקום שהחפץ מונח. וע"ז שפיר הקשה הרא"ש דכאן ע"כ אין פי' בבחיכס שהחמץ שלו. דזה למדנו מדרכיב לא יראה לך שלך אי אהה רואה כו'. וע"כ משמעות בבחיכס שהמקום שהחמץ מונח יהי' ברשותו. וא"כ אייל הכותח רבינו יונה ז"ל. ותו הקשה מהמכילתא. אבל הא ודאי לכו"ע אין משמעות בבחיכס שהבית קניו לו. אלא שמקום החמץ ברשותו. וחו לא מידי :

עוד הביא מע"כ נ"י בק' במס' ע"ז (דף טו) דסקיל וטרי אי שכירות קניא. והביא הג' רא"י דשכירות לא קניא מהא דתנן כהן ששכר פרה מישאל לא יאכלנה כ"ת. ואפי' שכירות קניא אמואי לא יאכלנה. והקשה מע"ל ממש"כ החוס' ריש פרק אלמנה דאכילת תרומה תליא בקנין הגוף וא"כ מה רא"י. והביא מע"כ נ"י משני מחברים שהקשו ונשאר בל"ע. וגם בזה לק"מ. ומחלה יש לדעת דאע"ג דבגיטין (דף מ"ח) איתא דפליגי ר"י ור"ל בקנין פירות בין במוכר שדהו לפירות דאדעתא דפירי קא נחית. בין במוכר שדהו בזמן שיובל נוהג דנחית דאדעתא דגופא. ובתרווייהו קי"ל דלא בקנין הגוף דמי מכ"מ ודאי לא דמי שני ענינים אלו. והמוכר שדהו בזמן שיובל נוהג דודאי זהו הקונה לזמן ל' יום. קני' גמורה היא באותו זמן. ומבואר הג"מ בחו"מ (סי' ר"ב). ובהן הקונה עבד או פרה על ל' יום מאכיל תרומה כדחנן בתרומות והובא ביבמות (דף ס"ו ע"ג) השם פרה מישאל. ואע"ג שאינו אלא לזמן ולבסוף יחזור הפרה לבעליו אם לא חשנה. ובגדרים (דף כט) איתא באומר ה"ז עולה כל ל' יום ה"ז עולה ומקריבה בזה הזמן. וכן לענין שבת אע"ג דקי"ל דהמסכר בהמחו לבו"א אסורה במלאכה משום דשכירות לא קניא. מכ"מ במוכר בהמחו לזמן שני כמבואר באו"ח (סי' רמ"ו ס"ג). או יאמר בהמחו קניו ט' ועי' בפ"ז (סק"ה). ועשה מבואר דמש"כ החוס' פ' אלמנה דאפילו למ"ד קנין פירות בקנין הגוף מכ"מ תליא בתרומה בקה"ג זה אינו אלא בקונה לפירות ממש. אבל בקונה לזמן אינו כן ורק לככורים אינו קנין הגוף ממש שיהא יכול לומר השדה אשר נתת לי. אבל לענין תרומה ושבת הוא שלו. מעשה אי נמא שכירות קניא הר"י קונה לזמן ולק"מ :

איברא בעיקר הא דקי"ל שכירות לא קניא. ודאי דעת הרא"ש דמכ"מ קנין הוא והוי בשותפין ובמש"כ מע"כ נ"י. ומזה הטעם דעת הרא"ש דהשוכר קונה מליאה והפקר וזהו דעת רש"י. ולא כהרמב"ם והובא בחו"מ (סי' שי"ג). ומכ"מ כהן ששכר פרה מישאל אסור להאכיל תרומה משום מחלה דישאל. וא"ל למש"כ המח"א דלתרומה בעינן קנין כספו המיוחד לו. דגם בלי שום דרשה הוא כן כמו בעבד של שני שותפין לא יאכל הפסח משום ממש מחלה תלוי השני. וכן מי שחלו עבד וחלו ב"ח אסור בשפחה ובה ישאל משום חלו השני. ה"ו בתרומה ושבת [ומה שהקשה מע"כ איך עבדי מלוג יאכלו בתרומה מבואר ר"פ אלמנה דהוי קניינו שקנה קנין. וא"כ הוי כעבד של שני כהנים]. וזהו עלם שיטת הג"א שכתב דלתומרא שכירות קניא פי' ישראל ששכר פרה מעו"ג אסור במלאכה משום חלו דישאל :

וישיטת הרא"ש ברורה מהא דאי' בב"מ שכירות ליומא ממכר הוא. אלא שהחוס' יישבו בא"א היינו משום דס"ל כהרמב"ם כמש"כ הש"ך שם. ועי' ביאורי הגר"א ז"ל ואכ"מ. ומ שהקשה הגאון ש"א שם מהא דתנן ישראל ששכר פרה מכהן מאכילה כ"ת. וכוננו להקשות מפי' רש"י דמיירי בשכירות גמורה וכ"כ החוס' :

במכתב מעכ"ת נ"י להטיל ספק במ"ש הרדב"ז שסומכין על חוקת גרושה. דמיירי דוקא שגם היא א"א לא היא אלא בחוקה. ולא כנ"ד שהיתה נשואה בעדים. ולא כן ידיו. דע"כ עלינו להחליט כשארנו חז"ל מלקין עה"ת סוקלין ושורפין עה"ת. שהחוקה בעדים ממש דמי. דאלת"ה הא עפ"י שני עדים יומח המח כתיב. אלא היינו עדים ואין להסתפק עוד. ויוחר מזה איני יכול להעלות על הכתב ענה. המקום יח"ש יעמידנו על קרן האמת :

סימן יב

לזאמלאוו.

ע"ד השאלה הראשונה שמפ"ר בי לחוות דעתי בדבר שאחד מראוואל במדינה וואלון הי' לו דברי ריב בעסק פאבריק עם אחד מצריסק דליטא. ועלה ביניהם שהאי' מראוואל נחן שטר להאי' מצריסק שאסור לו לעשות פאבריק בערך ממש עשר פראסות המוך לעיר ראוואל. והנה בואלון חושבין עשרה ווערסט כל פרה. ובצריסק חושבין שבעה ווערסט פרה. ועתה נפל ספק האיד' לחשוב הני חמשה עשר פראסות. אם כמו חשבון המקום שכתב השטר על ששבון מקום המדינה של הפרסאות. והנה ידוע שהכל הולך אחר דעת הכתובה. ולא דמי להא דאי' בחו"מ (סי' מ"ב) דאזלין בחר מקום הכתיבה. ואם ידוע שהי' ההלואה במק"א אזלין בחר מקום ההלואה דשם לא בעינן דעת המהחייב. וכפי שזהו כך מחייב לשלם אם במטבע פחותה או גדולה. ואין לנו מהשק"ס אלא איך הי' ההלואה וכמה נחייב. משא"כ במתחייב מ"דעו עלינו לשקל דעת המהחייב. ומעשה לפי שיקול דעתנו הקלה החילת דינא כסוף דינא. כמו דמיא בחוספהא קידושין והובא בר"ף ורא"ש שם (פ"א ס' ט') זה אומר במנה וזה אומר במאחיס. והלך זה לביטוי וזה לביטוי ואח"כ תבעו זא"ז. אם הלווק תבע את המוכר יעשו דברי המוכר. ואם המוכר תבע ללווק יעשו דברי הלווק. והיינו משום דאמרינן דעת החובע תחלה שהסכים לדעת השני. וכך הוא להיפך בתחלת הענין אם הלווק אמר בתחלה מכור לי חפץ בכך וכך והמוכר נתן לו בשחיקה מסתמא הככים לדעת הלווק. ואם המוכר אמר אמכור לך חפץ זה בכך וכך והלווק קיבל מוטו בשחיקה מסתמא הסכים לדעת המוכר. וכך הוא בכ"ד אם האי' מצריסק החל לומר אם תחייב אע"ג שלא לעשות פאבריק סמוך לראוואל חמשה עשר פראסות. כוון לפרסאות שהוא רגיל בהם שמה שבעה ווערסט והוא הסכים לדבריו ולא כוון להחייב יותר משבוקש ממנו. ואם האי' מראוואל החל לומר אם חתן לי כך וכך לא אעשה פאבריק סמוך לראוואל חמשה עשר פראסות כוון להחייב חמשה עשר פראסות של עשרה ווערסט ועל אופן זה נגמר הענין. ואם היו בני אדם מתווכים ביניהם יש לנו לתקור אלא המתווכים שעל דעתם נגמר הענין. ומע"כ כתב דהולכין אחר מקום ההחייבות. וראוואל הוא מקום ההחייבות. והוא כמו שלענין כתובה הולכין במקום שידורו. ודבריו אינם נראין לי. כי ראוואל אינו מקום ההחייבות אלא מקום סילוק ההחייבות. ויש ליתך אחר מקום שהתחייב דמסתמא ע"ד אוחו מקום התחייב. אם היו הדברים תחלה מאנשים שבאותו מקום מסתמא בקשו כפי הרגלם. וע"ד בקשתו התחייב גם הוא ולא דמי לכתובה. דאע"ג שהי' הנשואין בתק"תא הולכין אחר מקום שידורו. דהחם אין אומר ואין דברים והסתן ממילא מתחייב הסך שקבעו חז"ל או מנהג המדינה. משו"ה אומרים שדעו להחייב לפי המקום שידורו. משא"כ כאן שאין התחייבות אלא עפ"י דברים שהי' ביניהם משו"ה יש ליתך אחר דעת המתחיל בענין :

סימן יג

כ"ה ה' כ"ז ניסן תר"ם וולאיון. כבוד הרב זכ"ר.

מכתב מע"כ מן י"ב ניסן הגיע בימי המועד ב' וצ"ל נעתי להפלת מע"כ נ"י באמרו כי דפרי ישיבו לו בעוד ה' והגמי להאי' :

החום' ביבמות ודאי היא קושיא חמורה על פירש"י וכמו שהק' החום' בע"ז שם אחיאי לא מקשה הגמ' מרישא ככה יסאך הקושיא על פי' רש"י והרא"ש לפי המסקנה ג"כ דשכירות לא קניא. דמכ"מ הרי קונה חניו ואחאי רבאי להאביל תרומה:

אבנים הישוב ע"ז הוא עפ"י שיטת רש"י בכחובות (דף נו ע"א) בד"ה היבס בו' וה"ה גמ' אם נחייב בו' והחום' (בדף נח ע"א) ד"ה ואפילו הרבו להקשות ע"ז מן הירושלמי והתוספתא. אכן שיטת רש"י דהא דאיחא (בדף נו ע"ב) אמר עולא בו' והאי גמ' קנין כספו הוא דייק הג' האי גמ' קנין כספו ולא קאמר האי גמ' קנינו הוא וכדמוכח מלשון הברייתא דת"כ שהביא הגמ' ר"פ אלמנה. מנין לכהן ששאל אשה וקנה עבדים שיאכלו בהרומה שא"ל וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו. משמע דאשה ועבד שייס שאוכלים בתרומה משום דקנין של כהן המה. אפילו לא כחוב קנין כספו כלל אלא מני יקנה נפש נפ"ל. אבל עולא דייק דמקנין כספו הוא דנפ"ל ולא מני יקנה נפש. והכי דייק רש"י ע"ה"ש ע"ש. והיינו משום דנפ"ל דאשה לא מיקרי קנין כלל. וכבר הבאתי בהע"ש (סי' נ"א אות ח') מחלוקת בבלי וירושלמי בזה. אלא דשם כתבתי דמדעולא מוכח דאשה מיקרי קנין. ועתה חוזרני כי ואדרבה מעולא מוכח דאשה לא מיקרי קנין. אלא מכל מקום מיקרי קנין כספו. מעתה אולי ליה כל קושיית חום' בכחובות. דודאי לפי הירושלמי דאשה הוא קנין ממנה. מש"ה כשמת והיא זקוקה ליבוס הוא קנין של היבס. משא"כ לפי הבבלי דאשה אינו קנין כלל אלא קנין כספו והה כספו דאחי הוא:

מזה דלענין תרומה יש קולא דאו קנין נפש או קנין כספו אכלי בתרומה. ובהו מיושב רישא דמשנה דתרומות הנ"ל דישאל ששכר פרה מהכן. אע"ג דשכירות קניא והרי היא של ישראל באותו זמן ומכ"מ היא קנין כספו דכהן. שהרי אם תמות הויקא דכהן הוא. מש"ה לא מקשה אלא מסיפא דכהן ששכר פרה מישראל לא יאכלנה. ואי שכירות קנין הוא אע"ג דכספו דישאל הוא ממ"מ הרי הוא קנין דכהן. וכד דייקת לישון החום' ביבמות (דף סו ע"ב) בד"ה ישראל. אורי' היינו משום דבהמה האוכלת היא קנין כספו של כהן בו' ולא מסיק דשכירות לאו קנין כמו דמסיימי בסוף בסיפא אלא ה"ק אפילו שכירות קני' מכ"מ קנין כספו דכהן היא. ובסוף הדבור שכתבו דלא קנין קנין כספו דכהן הוא דשכירות לא קניא. יש להגיה ושכירות לא קניא. ודאי מילי נינהו. לאו קנין כספו ולא קנין הגוף משום דשכירות לא קני':

מזה שיישב מע"כ נ"י ק' הגרע"א (בס"י רמ"ו) איך יוכל הישראל לקבל הבהמה מן העו"ג אע"ג ששכר זכה מן ההפקר או בזה שהקנה לו והעו"ג אינו יודע מזה ואינו נותן להישראל במתנה. וא"כ הוי ישראל גזלן. ויישב מע"כ שהעו"ג הוי גזלן בשעה שעשה מלאכה שלא ברצון ישראל. ועתה העו"ג משיב הגזילה. במכ"מ מע"ל אין בדבריו ממש. דאע"ג שהעו"ג נקרא גזלן דין שואל שלא מדעת בעלים. מכ"מ אחרי שנתן לו הנגזל במתנה שוב א"ל להשיב את הגזילה שהרי עתה היא שלו ממש. וא"כ האיך שרי ישראל לחזור ולגזול ממנו. אבל לפענ"ד אינו מבין ק' הגאון מטעם אחר שהרי מבואר בהגהת רמ"א שאין אחר יכול לזכות בה אחר השבחה. והיינו כמו שכתב הט"ז בשם ב"י שלא הפקירה או הקנה אותה לעו"ג אלא על יום השבחה. ואחר השבחה פקע הפקר והקנין וחזר לבעליו:

ומזה שהקשה מע"כ ז"ל עוד על הרמ"א איך יכול להפקיר ולהקנות הלא אינו ברשותו. משום שקידם שגזל היתה מושכרת לעו"ג בו'. זה אינו ופשוט דהמשכיר לחברו יכול להקדים כמבואר בחוס' ב"ק (דף ע') בד"ה לא. ועוד דלעיל איחא אין הגוזל אחר הגנב משלם תשלומי כפל נושא דאין בעלים יכולים להקדים וגויב מניה הנפקד משלם כפל עכ"ל. והרי ה"ג הגוזב מביא השואל משלם כפל כמבואר ר"פ המפקיד השואל פרה מחברו ונגנבה וקידם השואל ושילם בו'. אלא שמשמות אינו ברשותו הוא שגזלו וא"ל להוציא מידו. משא"כ משכיר ומשאל אחר זמן שאלה ושכירות יולא ממנו מש"ה יכול להקדים ולהפקיר ולהקנות:

אישר רחש לבב מע"כ בפי' לישון החום' חולין (דף פ"ד ע"א). הנאלצה הוא אבל אין כן פי' החום' וכבר אמר בזה הענין מע"כ נ"י דבר טוב מסוגיא דרבחים (דף ס"ה) ורשום הוא אללי

סימן יד

ב"ה לטבריא טוב"ב.

אחד שה' נודע לאדם גדול מאחיו. מכר חלי זכויותו ומלותיו כסך גדול עשרים ושנים אלף רוביל. לאיש עשיר הולך בתומו והספן בזמנתו מאד. וקיבל המוכר מחליה הכסף ועד ששילם מחליה השני הלך לחסד גדול ושאל בחלוס והשיבו לו כי אותו המוכר אינו מלויין להעלה כ"כ ואינו אלא כא' מישראל. ואחר ששמע אותו עשיר כזה ביקש לחזור בו ותבע ממות שנתן. והמוכר תובע חלי השני. והגיעו לשאלו הדין עם מי וגם אם עיקר הקנין הוא דבר שיש בו ממש. וה' יאיר עיני:

ראשית

דבר. המוכר הראה לדעת כי אינו אדם הגון במכרו שער הרוחני בבצע כסף. כמדוחו של עשו שמכר את בכורה שלו. ובהו אותו הכתוב וכתוב ויבן עשו את הבכורה. ולא משום שמכר בזמנו נזיד ערשים. שהרי פי' הרשב"ם שמכר לו בכסף שויו. אלא שקיים הקנין במאכל ערשים. ומ"מ קרא אותו הכתוב ויבן. דמי שדעתו יפה ומשכיל על דבר מבין כי אין לרוחני ערך כלל למכור בכל הון שבטולם, ומכ"ש ליקח בלע כסף עבור חלק עוה"כ. והרי בתענית (דף כ"ה) איחא דרשב"ד בעני' הגדול נתנו לו אחיה דבר מחלקו בעוה"כ והשתדל להחזיר. ובש"ר (פנ"ב) איחא בזה כי הרעישא אשת רשב"ד ע"ז הרבה. ומכ"ש למכור בשאט נפש כבוד אלהים להחטט על ה' בעוה"כ עבור עונג הגוף בעוה"ז. הרי זה דומה למי שכבד אותו המלך באות הכבוד והוא מכרו לאחר. הרי בזה בזה כבוד המלך וראוי לעונש. כך המוכר עונג רוחני של עולם הבא עבור חטטט גשמי עליו הכתוב לוי' בספר במדבר בשעה שהמחאוננים בקשו בשר וזכרו את התענוג שהיה להם במלריה בגשמיות. ולא הרגישו בעונג הרוחני שהיה להם במדבר בגלוי שכינה. ואמר ה' עד אשר ילא מאפכם והיה לכם לזרע יען כי מאחסם את ה' ה"ג בקרבכם. ותכבו לפניו לאחר למה זה ילאנו ממלריס. משמעו שמאחסם עונג הרוחני במה שה' בקרבכם בהיוחסם במדבר. מה שרמזקים היו מזה במלריס, ואחס אומרים למה זה ילאנו ממלריס. ואותו התרעומת חלה על אותו איש שמאס בעונג עוה"כ ומכרו בעונג גשמי בבצע כסף, ודאי ראי לעונש, ואין בו מדה של אדם המעלה. ולא תקשה מהא דאיחא בטוטה (דף כ"א) דשמעון אחי עזרי' ויוחנן דבי נשיאה מכרו חלי שער למודם בחורה עבור שהיו מפרנסים. שאני החס שמכרו כדי שיהיו יכולים לעסוק בחורה. וכבר שנינו בחכות יפה שעה אחת בחורה ומש"ט בעוה"ז יותר מכל חיי עוה"כ. וכל כך אהבו את החורה עד שלא בקשו גם שכרה בשלימות בעוה"כ. רק להחטט על ה' במלחמתה של תורה. והלל ושכנא. כשאמר שכנא להלל גערוב ונפלוג היו ג"כ כדי שיהא הלל עוסק בחורה בדעתא לילוחא. אבל הלל היה שקידחו כ"כ עד שלא היה עניו הגדול מפריע אותו מחורו, כדאיחא במס' יומא (דף ל"ה), מש"ה לא נחרלה, משא"כ שמעון ויוחנן הנ"ל ידעו בעלמם כי אם יהיו בדאנת הפרנסה יפיעו אותם מלימודם, וכדאי' בעירובין (דף ס"ה) דאמרי אביי ורבא דאי היה להם ערדה קלה לא היו שנין כ"כ. מש"ה נחרלו לוותר על עונג רוחני בעוה"כ כדי שיתעסקו בשכרה בשקידה ואשרי חלקם. משא"כ למכור עונג רוחני עבור עונג גשמי. אין זה אלא מדור המחאוננים כאמור. כל זה דברנו על מחשבותיו ועסקיו של אותו האיש המוכר:

ועתה

נבוא לגוף השאלה אם יש בזה איזה ממשות בקנין או לא. ומתחלה נוח לי לבאר הבדל בין שער הרוחני של תורה לשכר של מלות. ואח"כ נבוא לענין שאנו מדברים. והנה איחא בפסחים (דף נ"ג) בזה דליבטי להו תודום איש רומי גברא רבא הוי

אבל באמת אין בזה הקנין שום חלות ושעבוד כלל מכמה טעמים. חדא שהרי הוא דבר שלא בא לעולם. ואפילו למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אין הקנין חל אלא לאחר שבא לעולם, כדאיתא בב"מ (דף ס"ו:) המוכר פירות דקל לחבירו אמר רב הונא עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו. משבא לעולם אין יכול לחזור בו דקסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בשעת המכר שיהי' המכר חל משבא בעולם וכאן אפילו לא חזר עד מותו. ואח"כ חל חלקו בעוה"ב שוב אין המכר חל לאחר מיתה, כדאיתא בב"ב (דף קל"ה:) שאין מכר ומתנה לאחר מיתה כפרש"ט ב"ד"ה ואיוו הוא כו' שהרי אין כח לאדם ליתן מקודם לכן דבר שלא יוכל להקנות באותו הזמן שהוא רוצה שתקיים המתנה ואחר מיתה היאך יכול אדם ליתן אחר שמת ונקבר. שנית, שהרי אין בזה אלא קנין דברים מה שאין בה ממשות. וכמו מוכר ארץ הבית שאין בזה כלום, כדאיתא בב"ב (דף קמ"ז) ש"מ שאמר ידור פלוני בבית זה כו' לא אמר כלום עד שיאמר חנו בית זה לפלוני וידור בו. ובירוש' מס' ב"ב איתא וכו' קנו מידו מאי הוי הא קנין דברים בעלמא הוא. וזוהי הטעם קי"ל ביו"ד (ס' רס"ד ס"א) שא"א למכור זכות חיוב מלוה. היינו שאם יש לו בן המול או ששטח וכל עליו מלות כה"ד, א"א למכור אותו הזכות לאחר אלא א"כ נשבע שיתן לו הזכות א"א לחזור בו. לאפוקי מדעת שלטי הגבורים ב"ק פ' החובל שכתב דלדאס יכול למכור המלות שלו ויעלו לאש הקונה דהא יש להם ערך פשרה וזהוים לאחד. מיהו נראה דוקא מועיל הקנין במלוה שעתיד לעשות [פי' א"כ מוכר לו זכות מעשה המלוה וממילא יגיע לו שכרה] אבל לא במלוה ששעה [פי' דשכרה לבד ודאי א"א למכור. ומכ"ש אם מכר לו המלוה שיעשה והקונה לא עשה בעלמא ודאי הפסיד לעלמא]. ואכן קי"ל כהר"א דא"א למכור זכות המלוה ג"כ. וגם השלטי גבורים הנ"ל מודה דיכול המוכר לחזור שאינו אלא קנין דברים. אלא דס"ל דכ"ז שלא חזר בו המוכר הוי קנין אע"ג דלא נתפס בקנין. ומחלוקת ישנה היא בפ' הגמ' ב"מ (דף ס"ו) בהא דאם חפס לא משקינן מיניה. אם מבוס דהוי קנין כ"ו שלא חזר ביה. או משום דידע ומחיל. וכבר הובא שני דעות בחו"מ (ס' ס"ו ס"ו), ובס' ק"כ ס"ב בהגה' הרמ"א והש"ך סקל"ד). והג"מ בין שיטת הרא"ש ובין שיטת שלטי הגבורים לענין אם מכר אבי הילד למיזהל זכות המלוה שהוא ימול. ובה אחר ומלו להרא"ש א"ל לשלם י' זהוים. שהרי האב בעלמא לא רצה למול. והקונה לא זכה כלום. וכ"כ השלטי גבורים פ' כה"ד בשם הרא"ש. אבל לדעת ש"ה"ג פ' החובל אינו כן אלא כ"ו שלא חזר המוכר קנה הלוקח. וא"כ חיוב החופס לשלם לו. ופליגי בפי' הכחוב ומכור את הבכורה כלל לא בנכסים דהוי דבר שלא בא לעולם. ולא במעלת הבכורה שהוא קנין דברים בעלמא. אלא לשיטת שלטי הגבורים הוי מ"מ קנין אם לא יחזור בו. ומש"ה השביעו שלא יחזור בו. אבל להרא"ש לא מהני קנין כלל. וכבר נשאל הריב"ש (בס' שכ"ח) שראה השואל בשם הרא"ש דהמקנה דבר שלא בא לעולם אם נשבע על ככה שקנה הקונה ואפילו מת המקנה המקק קיים. וראיתו ממכירת הבכורה כו' והשיב הריב"ש דלאו הרא"ש מחוס עלה פ"ש. והא דמכירת בכורה הוא משום שקודם הדבור היה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:

נחזור לענין דפליגי במכירת המלוה היינו שמוכר זכותו שעליו שהוא יעשה. אבל אם כבר נעשה והוא מוכר השכר. ומכ"ש אם לא עשה הקונה בעלמא מה שעליו לעשות על פי זכיהו פשיטא דמכירת השכר בעוה"ב אינו אלא דברים בטלים. מדע שהרי אי מרד ותהא על הראשונות קמפסיד שכר מעשיו, כדאי' בקידושין (ספ"א) ואי נימא דמכר מהני ללוקח למיקני בכר המוכר. אמאי מפסיד במאי שתי המוכר. ולומר דבאמת לא מהני במאי דחבי זו גרע מן הקודמת. וכי אפשר לומר דאי שיעבד חלקו לאדם דלא מהני מדה של הקב"ה להפסיד שכר הת הה עה"ר אלא ודאי דכל ענין המכירה בשכר דברים בטלים המה לכוע. ולא דמי לזאת המלך שאם עבר ומכרו מכור. דשכר מלות אינו אלא טבע הצריחה כמו טבע הרשאות שאינו לרין ידיעת הרופא אם קיבל את הרשאה או לא. כך המלות עושות שלהן בלי גורם ה', כדאיתא ברבב ר"פ ראה. משא"כ שכר מלוכה אינו אלא בידיעת המלך ונותן. והכי מפרש במדרש

או בעל הגרופין וקפשיט מדחניא את זו דרש חודום איש רומי מה ראו חמ"ו שמכרו עלמן לכבשן האש למדו ק"ו מלפרדעים כו'. ר' יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של ת"ח הוי דארי כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה ש"מ שנא' כי כלל החכמה כלל הכסף. וקשה לי הא כמו שמוכח דלאו בעל הגרופין הוי מדרש ה"ג יש להוכיח שלא ה' עשיר בעלמא ונדיב. דמה לעשיר הדיוט לדרוש ברכים אלא ודאי אדם גדול הוי. אלא המחלה יש להבין מה העלה ר"י במה שאמר כל המטיל מלאי כו'. הלא משנתנו היא במכות פ"א דכמו דמסייע לעובדי עבירה מקבל עונש של עובדי עבירה כך מדה טובה של מסייע לעושי מלוה כעושה מלוה אלא ז"ל שאין דמיון שכר מלוה לשכר תורה. ואם שאין לנו מושג בתענוגי עוה"ב מכ"מ יש לנו להמטיל לשכר המלוכה למי שזוכה לשכר. ויש שני מיני זכות אחד מי שעושה אצוה תיקון במדינה שראה המלך לאשרו במתנה כראות עיני המלך באצוה אות הכבוד לכבודו. והשני מי שמתאכר במלחמה הרבה ה"ו המלך מרימו למעלת שרי הנבא. ואין שני הזכויות שוין. דזכות הראשון הכל יכולין לקבל אותו אות הכבוד וא"ל להוסיף השתדלות שיהא יכול לקבל שכרו. משא"כ זכות השני אין כל אדם יכול לקבלו. שהרי שר הנבא נדרש להיות מלומד ובעל טעם ותבונה ובאחיפת שרי הנבא להתייבב באצוה ענין נחוץ וכל אחד נוחח דעתו לפני המלך. ומי שהוא באמת אדם פשוט ואם יעלה לגרום מעלת שר הנבא. ובאחיפת השרים הוא יושב ודומם הלא ישבע קלון מכבודו. וא"כ אין יכול לקבל שכרו ולהתענג עליו אלא מה עושה המלך ברלונו. מחלה נותן אותו האיש לזקוק למוד בני שרי הנבא עד שהוא מתאכר לכן. ואם שמכ"מ אין מדרגתו גבוה כשאר שרי הנבא מכ"מ יכול לשבת בשבת תחכומי עם השרים וגם הוא יחיה דבר מלצר. כך מענין זה הבדל שכר מלות משכר תורה. דשכר מלות הוא כענין זכות איש מדיני. וכל ישראל יכולין לקבלו. משא"כ שכר תורה הוא יושב בישיבה של מעלה ומי שאינו ראוי לכן אינו אפשר לקבל זה העונג הרוחני. ומה הקב"ה עושה מאיגיל עליו עוד בחייו אצוה כח למוד. עד שלא ישבע קלון בהיותו לאחר מותו יושב בישיבה של מעלה. וכ"ו העלה ר"י דהמטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה ש"מ כו'. מעשה חודום האף שלא היה אדם גדול בתורה מכ"מ האגיל לו הקב"ה בחייו דבר מלצר לדרוש ק"ו מלפרדעים. כדי שלא יהא בוש בישיבה של מעלה בעוה"ב. וכ"ו בארנו בהרחב דבר (בס' במדבר כ"א) עה"פ באר חפרה שריס כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם. ולא עוד אלא אפילו לאחר שעתה ר' יוחנן דהמטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב כו'. מכ"מ אינו דומה למסייע לעושי מלוה. דשם חנן שיהא שכרו כעושה מלוה דומיא דמסייע לעובדי עבירה שהעד השלטי מסייע לעדים הראשונים ועונשם שוה. וזוהי למדנו במכש"כ שכר מסייע לעושי מלוה שיהא שכרו שוה לעושה מלוה. משא"כ מסייע לת"ח שילמדו אע"ג שזוכה ויושב בישיבה של מעלה מכ"מ אינו שוה לת"ח עלמא כמו שאמר ר' יוחנן עלמא בברכות (דף ל"ד ע"ב) כל הנביאים לא נתבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו. אבל לת"ח עלמן עין לא ראתה וגו'. והדעת נותן ע"ז שהמכובין ויושבין עם המלך לא ישיבתו של זה דומה לשיבתו של זה:

מעתה נבא לענין דידן. דאפילו נעלה עה"ד שאפשר למכור שכר מלוה. א"א למכור שכר תורה. שהרי אם יבא על שכרו ישבע קלון מכבוד בישיבה ש"מ ותו וכי אפשר לעלות עה"ד שאם יכבד המלך לעשות אותו איש שהראה גבורה ועלה במלחמה לשר הנבא. והוא ימכור אותו זכות לאחר. הלא המלך אינו חפץ ביקרו של הקונה כלל. ואינו חפץ שיהא יושב באחיפת השרים וכמו כן אי אפשר בשום אופן להפעלות עה"ד למכור שכר מלחמה של תורה. וממילא כנ"ד שמכר מחלה של כל שכרו ואותו שכר תורתו לא נמכר ממילא בטל כל המקח:

ואין לו לחקור אלא במי שמוכר שכר מלוה ביחוד אם יש בזה ממש או לא. שהרי אם נתן המלך אות הכבוד של זהב לאחד. ס"י יכול למכרו אע"ג שהוא חופט בזה שבזיה את המלך. מ"מ ממכרו ממכר. וא"כ היה מקום לומר שמכירת שכר מלוה אפשר הוא קיים אע"ג שראוי להענש ע"ז:

במדרש ההלוי (ק"ב) ענין העושין שהוא משל לרופא שהזהיר לחולה כו' ע"ש באריכות, והיינו דאיתא בירושלמי (שקלים פ"ה) ובבב"ר (פ' תולדות) אר"ח כל האומר הקב"ה וותרן יותרו מיעוהי. פי' כמו שאוכל דבר המזיק אין ביד הרופא לוותר על מה שלא נזהר באזהרתו ושלא יכאב לו. כך א"א לוותר על עונש החטא. והא דתשובה מהני אינו ויתור אלא הוא רפואה המועיל לאותו סס המות. והיינו דכתיב ושברפא לו. ובהרחב דבר ס' דברים (ל"ב ו') בארנו בזה מאמר חנה ולו נחמנו עלילות ע"ס. ובהעמק דבר ס' ויקרא (ר"פ בחקויות) בארנו מאמר הגמ' ע"ז (דף ג') ראה ויתר גוים שאין אוה"ע מקבלין שכר כמלוא ועושה אלא כאילו מלוא ועושה. ושם עוד בד"ה ת"ר אם בחקויות אין אם אלא לשון בקשה כו' ע"ש הא מיהא ברור ששכר ועונש הוא חקות שמים וארץ כמו טבע סס החיים וסס המות. וא"כ לא שייך למכור רפואה שנתן הרופא לאותו חולה לאדם שאין לו אותו מחלה ויש לו מחלה אחרת:

אחר שכן יש לנו לבאר הא דאיתא בהגהת רמ"א יו"ד (סי' רמ"ו) דאפשר להתנות עם הברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימלא לו פרנסה ויתלוק עמו בשכר. דדוקא בזה שממילא לו מנוחה שיהי יכול לעסוק בתורה וכמו שבארנו לעיל הא דשמעון אחי עזרי' ויוחנן דבי רבי. אבל מה שכתב למד וה"ה מה שילמוד בלי המלאת פרנסה שלו ודאי אין לו ענין. וטוסף דבר דמשה"ה לא נאמר זה הדיון אלא בעוסק בתורה ולא בשאריו מלות. שימנה עמו שהוא ימלא לו מלוא שלא הי' אפשר לקיימו בתנאי שיחלוק עמו בשכר. דבשאר מלוא אפילו לא ימנה עמו כבר שטינו (במכות פ"א) שהמשייע לבעלי מלות כעושה המלוא. משא"כ מלימוד הורה כבר בארנו לעיל עפ"י ג' ברכות (דף ל"ד) שאין המשייע ללמוד דומה ללומד ע"מנו. בזה מהני תנאי שיחלוק עמו בשהו. ובאמת מורידין מעט את כבוד העוסק בתורה ומגביהין כבוד המשייע לו עד שיכבו יחדיו בישיבה של מעלה ויחטענו מזיו השכינה. וכבר מלינו דוגמא לדבר בעוה"ז בתענית (דף כ"ב) דמיטעו בכבוד רבא מעונג שלמא ממתיבתא דרקיעא כראוי למעלת רבא משום דמינן אכולי כרכא. ה"ג בשביל שהסנה עם המשייעו והעלהו יותר מן הראוי לו משפילין לו בכדי שיהי שוין בישיבתם. וה' יאיר עיניו ויזכנו למה שעין לא ראתה:

הגני העוסק בעבודה נפתלי צבי יהודא ברלין.
עש"ק כ"ג חשו תרס"ו.

סימן מזו

כבוד ידיד ה' וידיד נב"י אדמו"ר הרב הגאון כו' סו"ה צבי יהודא נ"י, ר"ס בק"ק וולאזין יע"א:

שאלתי ובקשתי מכת"ר לקיים הבטחתו אלי להשיבי כראוי בפרט בהלכה למעשה הנזכר. לי כעת לומד. ע"ד הד"ת שנתהווה בפה מחני קודם ש"ק העבר שותף אחד עיכב הח"י סחורה של שותפות מחמת טו"ת שהיה לו על שותפו. ואח"ז אבדבר שאין בטענתו כלום וגרם לשותפו היוק חנם כבחוק כך ירדה הסחורה הרבה ביותר משווה, והאריכו בטענותיהם. והנה ראיתי בפ"מ מעשה כזה בחדר שהביא ברזל על יריד והיה לאחד חביבה עליו ומשך הברזל לרשותו. ושסק לחיוב והוכיח מהר"ח"ש ז"ק. ויש לחלק לפענדה דשאי פופלים דבנזקי אדם חייב על שבת אף דהדקו באינדונא, כדאיתא ז"ק (פ"ה) משא"כ בנזקי ממונ דפטור על שבת י"ל דזה לא מקרי רק שבת ופטור. והקשתי לשאל על הפ"מ מהא דגול חמץ ועבר עליו הפסח דאומר לו הרי שלך לפניך. ואף דעכשו אינו שוה כלום. וכש"כ היכא דלא נפתח רק מדמיו (דליכא) [דיטול] למימר הרי שלך וכו'. ולפענדה ל"ע בזה. וג"כ מוכח מזה דאף דממלא טהרותיו של חבירו דחייב היינו דווקא בעבד מעשה דאז חייבו חז"ל בהיזק שא"ג, וכמ"ש החו"ט גיטין (כ"ג) ד"ה גזול הוא כו' יע"ש. וכ"כ מלאחי בירושלמי בפ' הנזקיין לחלק דשאי הא דנעמאה משום דלא עשה מעשה יע"ש. שוב מלאחי בשלטי הגבורים ז"ק (פ"ט) שכבד דע"כ לא קנסו בגזול חמץ כו' משום דאף דדיינין דד"ג עכ"ז בגזול משום תקנת השבים פטרו עכ"ל אלמא דס"ל דהיה מקום לחייב משום דד"ג אף משום תקנת השבים פטרו. א"כ י"ל דשפיר

כו' הפ"מ לחייב משום דידון של הפ"מ מיירי דכונת החופס לתפוס עבור החמשים זהובים שחייב לו בזמנת וכיון דלא היה יכול לתפוס קלטו רק באופן כזה דלינה אותו דיקנה לעצמו רק דחייב אותו משום דהיה לו להודיעו אחר שחפס והגיל את שלו כמבואר שם בפ"מ. וכיון דלא נחית בחזרת גזילה לא שייך בו תקנת השבים, וכמ"ש החו"ט ז"ק (ל"ה): ד"ה בשבט שע"ג גזילה יע"ש. ובפיר חייב הפ"מ מדד"ג. ואף שהקשתי מנ"ל לחייב דד"ג בהיזק שא"ג. עכ"ז מוכח הפ"מ ממ"ש החו"ט ז"ק (ב') גבי מחילת הכרס שנפרטה כו' דכתבו שם דא"ל דחייב מבוס היוק שא"ג דא"כ במיזר דוקא הי' ליה להחייב עכ"ל. משמע דבמיזר נחיא דחייב אף דהתם לא היו עיקר החיוב רק מדד"ג. אפ"ה במיזר חייב אף בהיזק שא"ג. וכן כהב הריטב"א בגיטין (כ"ג) בפירוש דע"כ חייב במחילת הכרס משום שא"ל גזור ולא גדר מיקרי מיזר לחייב אף על ההיזק שא"ג יע"ש. וכן מוכח מב"ק (דף ק') גבי עימא את הטהור דחייב ואף דמתחלה היה ס"ד דהגמ' דלא מיירי דנגע ביה שרץ. רק משום דד"ג. וזה לא היה רק היוק שא"ג ואפ"ה חייב אלמא דד"ג ג"כ חייב בהיזק שא"ג. אך זה יש לדחות דיל דבס"ד דס"ל התם דעימא את הטהור חייב מדד"ג ס"ל כמ"ד דהיזק שא"ג חייב מה"ס אבל למאי דקיי"ל דחייב שא"ג לא שמה היוק י"ל דפטור בזה מדד"ג. אך מהחיות' דב"ז וב"ק (ק'): ד"ה חייב באחריותו שכתב דאז קנס הוא במיזר דוקא היה לו להחייב. אלמא דאף אם היוק שא"ג לא היו רק קנס מתק"ח אפ"ה חייב ג"כ בדד"ג. ובפיר כהב הפ"מ לחייבו. א"כ בנידון שהשותף חפס בלא טענה כלל כאשר נחודע אח"כ א"כ דינו ממש כגזול. וי"ל דעשו בו תקנת גזול ויכול לימר הרי שלך לפניך. כמו בחמץ ופטור. ויעיינו בח"מ (רל"ב ש"ך ס"ק ה') שכבד בשם מהר"א בן ששון דנסתפק במוי שעכב הפקדון ת"י מחמת חוב לא מיקרי שולח יד בפקדון. ואכמ"ל ובציקר דברי הפ"מ יש לדון דהא בהיזק שא"ג בשוגג פטור ובטובל דידיה שכבד בעלמא שם בסוף התשובה שיש לומר לפמ"ס דבלא כיון להיזק פטור מדד"ג א"כ התם הא לא כיון להיזק. וסיים משום דהש"ך הכריע (בסו"ט) לחייב אף בלא כיון להיזק כו'. ע"ש. אלמא שכבד להדיא בטובל דידיה דלא מיקרי כיון להיזק א"כ אף דעימא כהכרעת הש"ך דד"ג חייב אף בלא כיון להיזק. עכ"ז הא בהיזק שא"ג ודאי דפטור בשוגג א"כ יש לפטור התם ג"כ. ולבד זה תמוה לי מש"כ הפ"מ להוכיח מהכרעה הש"ך (בסו"ט) שכבד לחייב בדד"ג אף בלא כיון להיזק והא כתי' (שפ"ו ז"ק ס"ק ו') כהב הש"ך גופי' להלכה לשיטתו דס"ל דד"ג לא היה רק מדרכנת דשוגג פטור אלמא דהש"ך גופי' פ' דפטור ויש לי האריך לפענדה בדבר. ולפענ"ד נראה לפטור בנידון דיון משום דידון היה שהשותף החזיק תחת רשותו הסחורה י"ל דלא מקרי גרמא דלא עשה מעשה כלל. וכמ"ש הרא"ש ז"ק (פ"ח ה"ג) גבי שבת בהדקו באינדונא דאם היה כבר בחזר וסגר עליו הפסח דגרמא בניזקין היו כמו גודר בפני' ומתה יע"ש. ודוקא בטובל דפ"מ דחטף מיד חבירו ועשה מעשה שפיר יש לחייבו משום דדומה לכפתו במקום שסוף חמה לבוא. דאם הביאו במקום אחר וכפתו שם דחייב וכמ"ש סס הרא"ש ותוס' בסנהדרין (ע"ז) והחוט' ז"ק (כ"ו) חילמא כו' א"כ שם כיון דחטף והביאו לבית הוי כמו שהביאו במקום שסוף חמה לבא וה"ה שם היוק אחר כלות היריד לבא דהוי מעשה כמו המטנא טהרותיו כו'. אבל בג"ד דלא עשה מעשה ומיקרי גרם בניזקין דפטור ואף דחלירו קונה להחייב משום גנבה באונסין עכ"ז במיזק דבעי מעשה פטור משום מיזק. ויעיינו בקל"ח (סי' קפ"ט). ולבד זה ג"ל לומר בהך דין של הפ"מ לפמ"ס החו"ט בגיטין (מ"ב) בשוכר פרה מחבירו וגולדה בה מכה שסופה להתרפאות דפטור משום דאין שבת בבמה. והובא בח"מ (ש"ו ו') וחד שיטה ה"ל לחייב משום דאם יבא למוכרה קודם שחזור הרפואה תפחה מדמיה מיקרי נזק וכמ"ש הסמ"ע (ק"ט). אבל הרמ"א הכריע שם להלכה דפטור ומיקרי שבת ה"ה בג"ד י"ל דבופה לחזור דאם ימחין על יריד הבא אזי יחזור המקח ולא מיקרי רק שבת דפטור ויכול לומר התמן על יריד שיבא לאח"ז ופטור. ובש"ך ח"מ (סי' שס"ג) העלה דאף בשומרים יכול לומר הרי שלך לפניך בחמץ ועבר עליו הפסח אף דהתם לא שייך תקנת השבים. וע"כ מוכח דכיון דלא עשה מעשה בפועל אינו חייב על ההיזק שאיני ניכר. ואכשר דע"כ פטור

מיכר דאף פשטע ולא מחר החמץ עכ"ז לא היו רק פשיעה וכיון
 דלא היו מויד פטור על היות שא"כ. ונ"ד י"ל דהוי כמזיד ועכ"ז
 פטור מטעמים דלעיל. אך לממ"ש הנתיבות (בס"י ש"ה, ובס"י קע"ו)
 דשוקף חייב אף על הגרס היות אף דלחר היה פטור עכ"ז שוקף
 חייב ג"כ השוקף על דברי הנתיבות שהוכיח זה מב"מ (פ"ג) דישלם
 גרע. אך באמת עיקר דברי הנתיבות שהוכיח זה מב"מ (פ"ג) דישלם
 לו כדאזיל אפרוחא דזול שפצ ואלך דהוי מניעת הריוח דע"כ מוכח
 דש קף חייב על מניעות הריוח וזוהי הוכיח הנ"מ דין מחדש הנ"ל.
 וגם בס"י (קפ"ג) כחב כן. אך באמת כבר כחב הרא"ש שם לתרץ
 זה וכחב דמיירי בהתנה שישלם ואל"כ פטור משלם יעו"ש. אלמא
 להדיא דאף שוקף פטור על מוטל כיסו של חבירו. וכן מוכח מב"ב
 גבי שאלה עבחה כו' מותרין ועומדין הוי. והקשה הגימטריק"ה הא ישלם
 ההיות והיין משום דהריוח שהיו מהנטיעות פטור ואל"כ לשלם רק
 כעת ההיות יעו"ש. אלמא להדיא דפטור פטור לשלם על גרה"ז. ולא
 כמ"ש הנתיבות דשוקף ופטור חייב אף על מניעת הריוח א"כ בנ"ד
 פטור השוקף לפענדה. ואין לנו כח להגויא מהשוקף. ואבקש
 מחכמ"ה להשיבני חומ"י ע"י המוקדם האפשרי כי נחון לי הד"ה
 לבקש שנוגע לסך גדול. ואם חס ושלום שגיתי מרוב הטורח אבקש
 מדרמטקט"ה לרין אותי לכף זכות ומגודל בטחוני ברוב טובו ולדקתו
 שדרכו להשיב לכל ובפרט למי שהבטיחו קלרתי ואברכהו בכטו"ם:

וגם אין לפטור מטעם דאם יבא יריד אחר ישוב דמיו. ואינו אלא
 שבת שפסק הרמ"א בס"י (ש"ז ס"ו) כהרא"ש פטור. לא ידמי
 לשור שהשכירו בעליו. והרי אינו עומד להחזרה, אלא למלאכה, והרי
 זה אינו אלא שבת. ומאן דמחייב ס"ל דמ"מ אם רלה למכרו היה
 מפסיד. אבל שרשור שהיה לו שורים, והיוקן אחר היותא דהדר,
 ודאי חייב, דמ"מ השתא הוא דפסיד מדמיו וה"ל כסחורה:

לרא הולך הפ"מ אלא משום דלכאורה אינו אלא גרמא בעלמא.
 שהרי מה שהכניסו לביתו לא התחיל ההיות. ועוד יכול למכרו.
 ומה שלא הניח אח"כ אינו אלא ממילא. ומכ"ש לשיטת הרא"ש בהא
 דרבה (דל"ח) בדוחף מטובע ש"ח לים דפטור והכי פסק הרמ"א (בס"י
 שפ"ו). והע"ג דהתם דוקא באדרי אדרי אבל שקלי' בידו חייב. שאני
 התם דהשבה בעי למיעבד. ור"ל דכ"ז שמונה זיס לא מקיים מלוח
 השבה ול"מ למימר להוי פקדון בידי. כמו באם מונח ברשותו כמבואר
 שם (דף ק"ד). אבל בנ"ד אפילו שקלי' בידו וגזין הוא פטור. שהרי
 הוא משיב בעין. ולא הקשה ממ"ש הש"ך שם (סק"ו) דפוחת מטבע
 ג"כ יש ג"מ בין הגביות. התם הוא ג"כ מטעם אחר כמבואר ביש"ש
 משום דהוי כמו זוי ועבדו' נכסא יע"ש. ומטעם זה היה נראה
 במ"ש הנתיבות (ס"י רל"ב סק"ו) לרקדק מהשו"ע בחוטף חפץ מחבירו
 והוליקו למקום אחר חייב בחזרה משעם מו"ק. ולי היה נראה לומר
 דמלבד שאינו מוכח התם אלא דחייב בגנבה ואבדה כמו שומר.
 ואפילו חימא דהש"ע מחייב בחזרה. היינו לטעמי' קאי שפסק בדוחף
 מטבע לים חייב. אבל לפי דקיי"ל כהרמ"א פטור. אבל יפה דן
 הפ"מ מהא דכחב הרא"ש גבי שבת דהדקי' באדרנו' וחי"ב. ומבאיה
 דגרמא עלמה היה אפשר לומר דשאינו שבת דחייב אף בגרמא. אבל
 למ"ש הרא"ש דגרמא פטור. ומ"מ חייב בהדקי', וע"כ מיקרי גרמי
 ה"ג הוי גרמי ולא דמי לדוחף מטבע לים. דהתם או כסברת
 הראב"ד משום דאית' קמי' וקחיו ליה ויכול ליתלו בעלמו או ע"י
 שליחו. משא"כ כאן שאינו מניחו. או כסברת רש"י דהוי גרמא
 בנייקין. ונראה הטעם משום דמטבע לא שייך ביה זולא ויוקרא,
 כדאיתא ר"פ הובב. אלא שנלךך ליתן עבור הולאה מהים. וזה אינו
 נזק בגוף מטבע. אבל בדוחף איזה סחורה לים. והול מחמת זה
 באמת חייב לכ"ע. וה"ל בדתן על מסגר ואינו מניחו על השוק חייב
 משום גרמי:

סימן טו זא

ב"ה, ד' לסרר ואת חקת התורה, השלום והברכה לפ"ק.

כבוד הרב האוה"ג וכו' אבדק'ק ראדשקאוויין.

בכתב מעכ"ת שי' הגיעני שנית. ולמען הכבוד והשפלה ידירי
 שי' הנני להשיב. אם כי לא מלבי ומרלוני להזדקק לעומק
 ענינים אלו. אך אהבה דוחקת הרלון. והנה בענין של הפ"מ באחד
 שפסק שחזרה ש"ח ככבוד שי' לו טענה והפסיו' היריד. ודן הגאון
 בעל פ"מ ז"ל מהא דכחב הרא"ש גבי שבת כו'. ומעכ"ת שי' הרבה
 להשיב ולדון בזה. וספר זה אינו עמדי. אבל כמעט דברים שהעתיק
 מע"כ שי' אני דן. שלא כמו שהבין מעכ"ת שי' דמניעת זה הריוח
 הוי היות שאיני ניכר. וכמו חמץ שעבר עליו הפסח. לא כן ידירי.
 היות ניכר הוא החמול היה שזה הסחורה כך והיום שזה כך. ואין
 אינו יודע שומח הסחורה. ולא דמי לחמץ שעבר עליו הפסח שאינו
 ניכר דזה החמץ של ישראל היה בפסח. או טהרות וגטמא. שאינו
 ניכר אם גטמא. אבל כאן ניכר שהסחורה בזול. וה"ל כמו פסלתו
 מלכות דאיתא בב"ק (דף ל"ז) דמיקרי היותא דמינכר. ולא פטר רב
 הונא בגזלן. אלא משום דס"ל דלעולם מיקרי בעין שגול כ"ז שלא
 נשחנה. אבל לכ"ע הוי היותא דמינכר [ואע"ג דבגזלן והשהיה הסחורה
 עד עבור היריד והזול. לכ"ע אומר לו הש"ל. אפי' לשיטת הרמב"ם
 דפסק כרב יהודה. שאני גזלן דבעינן היותא שאינו מלוי. אבל היותא
 דמינכר ומלוי מודה רב יהודה כהא דפירוש שהריקבו מקלח דהוי
 היותא דמינכר כמבואר בתוס' (ב"ק נ"ו) ד"ה פשיטא. דשומר חייב.
 ואע"ג דשם (דף נ"ה) פשיטא להו להחוס' דשומר פטור בהיות שא"כ.
 ומוכרח דמיקרי היותא דמינכר ומ"מ גזלן א"ל הש"ל. והיינו כמ"ש
 הגימטריק"ה בטעם פירוש שהריקבו מקלח משום דמלוי כך. ה"ג מלוי
 שיוזל השער. אבל לענין מו"ק אין ג"מ בכך]:

וזהו שיטת רש"י ב"ק (דף מ"ה) לענין שור שהמית כ' דהוי היות
 הניכר מדמחייב באחפסיה בידים כמו שהקשו החוס'. ר"ל
 דאפי' במתחייב כמזיד יש לפטור. דלא קנסו היותא שא"ל אלא חמץ
 כמזיד. אבל כאן קא סבר מלוח קעביד לקיים ובערת הרב מקרבך.
 וע"כ לעולם הוי היות הניכר. והיינו משום דתורא נמחא קלה איש
 ליה כדאיתא לעיל (דף ל"ג). וכיון שנגמר דינו ניכר שהוא השור
 אין לו דמים. ומה שהקשו החוס' עוד על פירש"י שני קושיות מתרלי
 בהרד"י. דכ"ז שלא אחפסיה בידים אלא שב"ד נטלו אותו מן השוק.
 ודאי ה"ה הוי מחשפין אותו מחמת מסגרו של השומר. אבל אי
 אחפסיה בידים אפשר שמייירי באופן שלא נזדקקו לחטא אחריו. כי
 אם באם הביאהו לב"ד. וא"כ הוי מו"ק בידים. הא מיהא מיקרי

בירדן לשיטת הש"ך דינגא דגרמי פטור בסוגג. ה"ג אפשר לומר
 דפטור. שהרי ככבוד הוא שסדין עמו. וכפ"ג הוי שוגג
 לענין חטאת וככבוד הוא שמוחר. מיהו לא דמי שהרי יודע שעוד
 יש לו לעמוד בדין א"כ הו"ל לדון לפני היריד או בא"א. שלא לגרום
 היות בכבוד מחמת ספקו. ולא דמי אלא ללא כיון להיות דהיינו
 פשיעה וקרוב למזיק כמזיד. וזוהי מודה הש"ך כדמוכח (בס"י ס"ו).
 מיהו דבר זה תלוי בראות עיני הדיין:

ב"ז דברנו בחוטף סחורה ש"ח. והשתא נו"ל לרין שוקף. וטלה
 פ"ד מכח"ר שי' לפטור. משום דבשוקף ודאי אינו אלא ממילא.
 שהרי הכניסו ברשות, ודא בורכא, דבשוקף כל חיובו אינו אלא
 ממילא, כדאיתא בב"ק (דף ד"ג) והא ש"ח כו' וקחתי היותא דממילא
 וכמו היה לו לקדם, ברופים ומקלות. ורק כמותן משום לשוקף
 לחסור. פליגי הראשונים ז"ל בהבנת הסוגיא דפרוחא דזולשפט.
 והרא"ש ס"ל דפטור כפשיטא דתוספתא. וכו"ב בח"מ רס"י (שפ"ג),
 וכו"מ נדחק ליישב ואכ"מ. אבל כ"ז אינו אלא במעות, שאינו
 היות ניכר. שהרי המעות לא הוולו, והמבטל כיסו ש"ח בידים פטור,
 ורק בשוקף עלה פה"ד לחייב. משום דמסתמא דמי כההנה, כמו
 וקא אובריר ולא אטביד כו'. אבל ע"פ דין ודאי פטור גם שוקף ושומר
 בהיות שא"כ נדעה הראשונים ז"ל בחתן ועבר עליו הפסח דשומר
 יכול לומר הש"ל, ולא כרס"ל. וכאמת דפטור ז"ל פטור שלא יגע
 ליישב קושיית רש"י בהא דר' יעקב שומר ששור שנגמר דינו משום
 דגומרין דינו של שור שלא בפניו, ולא מחייב משום דהוי ל' לשחט
 ולחבלו, וה"ל בחתן זה ברור. מיהו כ"ז במעות דהוי חתן שא"כ,
 אבל כסחורה דהוי היות הניכר כמ"ש, ודאי אין ג"מ בשומר בין

כתפס ע"ה וחיב לשלם דמ"מ בעינן שיקחו ממנו בפירוש בגלל פלוני בפני עדים, וע"כ לא הולך למעט אלא בשיה גילוי דעת שחובע לפלוני, וזה שגובה ממנו לא יוכל עוד לתבעו, ומ"מ לא מהי עד שיפרש דבריו, מ"כ כאן שאם לא אמר כלל בפני עדים, מי יודע שלא יתבע עוד לראובן ויכחיש את הגניבה, או יתבעו השותפים את הסוס מיד הא"י לפני שופטי המדינה, והא"י יחזור על ראובן, ואפי' רב מודה בכ"ג, שהרי טעמיה דרב את שרי עבידך ממני. אמנם אם פירש הא"י שהולך לטול המגיע לו מיד ראובן באופן שאין לחוש עוד ליה. וזה יש לעמוד על מקור הדין דתפס ע"ה, ולריך את לבאר בעזרו ית"ש:

כנפש ידו וזקירו וסכרו
נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן יז

תשובה להרב דק"ק קאמין בעוה"י :

ומתחילה יש לבאר דין הפרע חובו ש"ח. דקיי"ל כחנן דא"כ

לשלם. וכחבו הסוס' (ב"ק כ"ח) דכיון דלא חשיב הפסד, אינו מילוי אלא מלער בעלמא כו', ורש"י ז"ל כתב הטעם דמלוה הוא דעבד. עוד כתבו טעם כדאיתא בירושלמי כתובות פ"ק בתרא וגדריס פ"ד דלמחר מפייסינא ליה כו' וכו' רבתי בין אלו טעמים, דאי מודה הלוה שאין בדעתו לפייס ולא עתיד המלוה למחול, לטעם הב' חייב לשלם ולל"א פסור. ולבאורה קשה על הטעם הא' הא בירושלמי מפורש כטעם הב'. אבל באמת תליא בפ"י הירושלמי שם שמביא ראייה דאפילו בע"ה דוחק פסור מהא דתנן בגומר הנאה דשוקל שקלו, ומוסיף עוד להביא ראייה מהא דתנן שם מקריב עליו קני זבים וז"ל הירושלמי ואפילו בע"ה שהוא דוחק שמעינן לה מן הדא ושוקל את שקלו כו' דעך לך שהוא כן דהניגון מקריב עליו קני זבים כו' לא בשלא נתן לתוך ידו כלום, ופי' הרשב"א בח' נדרים דמסיים הטעם משום שלא נתן לתוך ידו כלום, כלומר שלא עשה לו אלא הבריח ארי ממנו, ואחריו פירשו הכי הק"ע ופי"מ, וא"כ הרי מסיק כטעם הראשון, ואין אנו לריבין לטעם הפיוס, אבל הר"ף והרמב"ם ושו"ע (ס' ק"ח) הביאו טעם הירושלמי דלמחר מפייסנא הוית ליה, מבוואר דלא חזר הירושלמי מזה הטעם, וע"כ מפרשי הכי, ואפילו בע"ה דוחק אי יכול לומר מ"מ מפייסינא אע"ג שהוא דרך רחוק, ופשיט משוקל לו את שקלו כו' והתם פ"ב הטעם אע"ג דלא שייך שם פיוס כלל, מכל מקום משכחת מי שמודר לשקול הרבה שקלים לתה"ל. והכוונה לפסוד חובת אחרים כהא דאיתא במשנה דגזיר פ"ב הריני גזיר ועלי לנלח גזיר דגודר להביא קרבן גזיר, וא"כ יוכל לומר דהוי משכח מי שגדר להביא עבור אחרים כיון דהוא מלוה. ומסיים הירושלמי דעך לך שהוא כן ומקריב עליו קני זבין וכו', ור"ל דמהא דשוקל לו שקלו יש מקום לדחות דמירי בגבוי ואבוד, כדאיתא בבבלי בכתובות שם, אבל מהא ראייה דע"כ אומרים משכחנא מאן דגדר בהו, ודחי שאין ראייה דמירי שלא נתן לתוך ידו כלום, פירוש לא שמודר הנאה מפריש עליו והוא פוטרו מממון, אלא בכהן מה"ג מקריב עליו, וכאוקימנא דש"ס דילן. והש"ך נדחק לפרש באופן שכתבתי ובא"א דר"ל שכבר בא ליד כהן, ואח"כ אפילו נאבד אין אחריותם עליו, ויפה. תמה התומים דשיקר הדין ליתא דודאי כל זמן שלא נורק עליו הדם לא ילא י"ח. והקלה"ח יישב ע"פ משנה דשקלים דהמספק את הקינין מספק את הפסולות. ועדיין לא הועיל כהא דתנן חטאות ואשמות, אלא אי נימא דלא כפירוש הרשב"א ז"ל העיקר כמ"ש הירושלמי מוחה דיל דמירי שכבר בא לידי כהן, והכהן מקריב עליו. ובאמת הכי מפרש ש"ס דילן בגדריס (ל"ה) דכהני שלוחי דרחמנא נינהו ע"ש. וע"פ זה בארתי הסוגיא דשם דמקשה ולטעמך ליחסי מקריב עליו קרבנות, אלא מח"כ שאני דאר"י הכל לריבין דעת חוץ ממח"כ כו'. והקשה הר"ן א"כ לידוק להיפך דדוקא מח"כ שרי הא שאר קרבנות אסור, וכהני שלוחי ידין נינהו וישב דוחק. עוד הקשה ממירא דר"י עזמו ועוד. ולפי דעתו דר"י מיירי בהקרבנות כהן ע"כ אחי כעולא בערכין (כ"א) דעלה ושלמים לריבין דעת בעלים בהקרבנה, ולא כשמואל, וא"כ הלכה כר"י והרמב"ם פסק כשמואל. אבל האמת דר"י מיירי בין בהפרשה בין בהקרבנה דלריבין דעת לשמואל כדאית ליה ולפלא כדאית ליה, וזלח מח"כ אין לריבין דעת כלל, וכן פי' הר"ש, וא"כ ה"פ הסוגיא דס"ד דע"כ מיירי בהקרבנות כהן דאי בהפרשה א"כ גם במח"כ להפריש שלא מדעת בעלים, ושסיר מוכח אי שלוחי ידין אי שלוחי דרחמנא אבל כד"י דמח"כ א"כ דעת בעלים כלל. א"כ לא מוכח מידי דאפשר לפרש כהירושלמי דמירי בהפרשה וכחנן כהא

מכר לפני זמנה דמבוואר בסי' (קע"ו ס"ד בהגהת רמ"א). בין לא מכר בזמנו דהוי היוק דממילא, ותו לא מידי. ומרוב טרדה, ורב העבודה, ואני עומד עה"ד, ע"כ הגני מסיים, והמקום יאיר עינינו לעמוד על האמת:

ע"ד אשר נשאלנו בשלשה שהיו עסקים אצל ארון אחד פעם בשותפות ופעם כל אחד בפני עלמו, וקיבל ראובן מעות מהארון יותר מהמגיע לו, ולהשנים הנותרים היה הארון חייב. והיה היום שנתהוה קטטה ביניהם לפני הארון, באשר ראובן היה מתפאר לפני הארון שמגיע מהם לו, וכאשר ראה הארון קטטם. אמר הגני אנכי מנכה את המגיע לי מראובן מהכלל. ואחס יקיב דין ישראל ביניכם. וכאשר באו לתשבו ברור לפני בית דין. נמלא שאין מגיע לראובן מאומה, ומבקשים ממנו את המגיע להם מהארון, והוא אינו רואה לבלק. עוד היה מגיע מראובן לא"י אחד אשר היה טובעו כ"פ והוא היה מדחהו, וכנכס הא"י לארוות סוסים של השותפים ונגב סוס וברח עמו, ולא נדע אם חשב הא"י שהוא של ראובן, ובאמת הוא של השותפים, ומבקשים מראובן עבור הסוס באשר נפטר מחובו לאותו א"י, וזה תורף השאלה. ובאמת אינם נסקרים בסקירה אחת. בדבר השותפים ודאי חייב ראובן לסלק כל המגיע מהארון להשותפים אם מגיע סך כזה ממנו להארון, לא מיבעי אס קיבל המעות בעת השותפות, והכך המגיע מהארון להשותפים ג"כ מעסק השותפות, פשיטא דכל מה שקיבל מהארון ללורך השותפות הוא בא וזכה לכולם ומאן פליג ליה, ואפילו היה חסר כל המגיע להם, היה לריך לתשוב החסרון גם לו ואינו יכול לעכוב לנגמו כמבוואר בסי' (קע"ו סכ"ח), ואפילו מה שקיבל מהארון היה שלא מהשותפות, או היה מגיע להם בעסק בפ"ע מ"מ חייב לשלם, ולא מטעם שעבודא דר"ג המבוואר בסי' (פ"ו ס"א) דהתם מיירי במשכון של א"י שמוטח השבה לא"י כמו לישראל אם אך יתבעט הנכרי בהחזרת המעות. אבל במלוה ידוע דקי"ל הפקעה הלוואתו רק משום חו"ש ולא קאי עליו ונתן לאשר אשם לו. אבל הכא נתחייב ראובן מחמת מעמד שלשון, כיון שאמר הארון במפ"ש שיקוב דין ישראל ביניהם הכוונה מבוואר שיעשו תשובה אם יגיע מהשנים לראובן אי יעלו זכ"י, ואם לא יגיע אי יסלק ראובן להם המגיע לו, ואע"ג שלא פירש דבריו, מכל מקום גלוי דעתא מהני כמ"ש בעה"ה (שער כ"ח ח"ג) לנגין מע"ג בזה"ל ומיטב בכל מקום דנגלוי דעתא דחד מינייהו מגליא דעתא דכולהו כו'. והוא הדין המבוואר בסי' (קכ"ו ס"ג), ואע"ג שהרמ"ה ורא"ש חולקים וס"ל דבעינן שיפרש דבריו מנה לי בידך תנהו לפלוני, לא דס"ל דלא מהני ג"ד, שהרי לשון הרא"ש בשלא הזכיר המנה לא מחוי אלא כערבות שלא בשעת מתן מעות. משמע הא אי מחוי כאותו מומן המגיע לו מודה דלא בעינן דוקא שיפרש דבריו, והיינו שכתב הרא"ש בפ' המקבל (סמ"ג) אם השולחני אין רואה ליתן לו פשיטא דמודר אפילו במפ"ש כיון דאין לבעה"ב בידו לא מלוה ולא פקדון. משמע דאי היה בידו א"י לחזור בו אע"ג שלא פי' דבריו (כמ"ס החומים) אלא משום דדרך בעה"ב ליתן לחמוני ולשולחני איזה סך, והמה יפרעו מעט מעט לפועליו, וידוע דע"מ כן הוא ממחהו אליו, והי"ד ידוע דרך האדוניים שלא להרבות דברים ושסקים עם יורדים כלה, וגם שלא לנגול מא' וליתן לפני במחנה, ושאינו רואה לתבוע מאותו יאודי כיון שאמר שיקוב הדין ביניהם ח"י, אלא פשוט שאינו רואה לתבוע מאותו יאודי כיון שאין שיש בידו מקום שיסלק לשניהם ומכ"ש שכתב שגמיע מהם לו הרי זה מעמד שלשתן ממש, ואין בזה ספק :

אמנם נדין אותו א"י. יש לחקור מתחילה אם פירש הא"י בפני עדים שהולך לנגוב סוס מאותו מקום באשר שמגיע לו מראובן, דכל"ז לית דין ולי"ד שאין להם על ראובן כלום, דמי יודע בשביל מה נכב. ומבוואר בכו"ע (ס' קכ"ח ס"ב) לנגין מסיים שאדם

דחנן שיקל את שקלו, וכזה דתורם את תרומתו כו' ולמאן דמפרש (בדל"ז ב') במפרש משלו על ש"ח, וכשיטת הרשב"א דחתי כחנן. ומיזבז במ"ש הא דדל"ו א' דמתיב רשב"א מהא דתניא אם היה כהן יזרוק עליו דם הטאתו וד"א ולא מקשה ממשנתנו ע' בר"ן ור"א"ש. אבל למ"ש פשוט דמפרש כהירושלמי במפרש עליו:

נחזור לענין דהירושלמי מתפרש בשני אופנים א' כהרשב"א ומפרשי הירושלמי. והוא דעת התוס' בישוב הראשון. או כמ"ש"כ הש"ך ובא"א. והוא דעת הרי"ף ורמב"ם ושו"ע. וישוב הב' של תוס' דדוקא משום דמפייסנא א"ל לשלם. ומיהו אפי' בע"ח דוחק כמבואר בש"ע ולא כהש"ך. והוכחת התומים חזקה בזה מדתהם הרמב"ם בזה דבוקל שקלו ולא מפרש בגבוי ואבוד אלא לעולם שרי. מיהו הטעם לא משום שאינו נוהג לטורק ידו כמ"ש התומים שהרי מפורש ברמב"ם הטעם דפירע חובו א"ל לשלם משום פיוס. אלא הטעם משום דמשכחנא נדרי גנזה להפריש שקלי אחר. ואין לו הפסד אם יבוא עלי או על אחר. וכן בהבאת קרבנות מח"כ שרי מזה הטעם: **ועב"י** זה ניחא לי הא שכתב הרמב"ם (בפ"ו מה' נדרים ה"ה) ה' שמעון כהן מותר להקריב קרבנות ראובן שהכניסם שלוחי שמיא הן. מבואר דמפרש משנתנו בהקדמה ולא בהפרשה. ומש"ה שנה לשון משנתנו וכ' שהם קרבנות שלא בדרבו בקודם להביא לבין משנה או גמ'. אלא משום דקשה דיוק קני זבין כו'. ומיהו משנתנו מיידי בהפרשה כמ"ש"כ. אבל הרמב"ם דמיידי בהקדמה. ע"כ שנה משנתנו בכתבם קרבנות. וכ"כ הא גופא קשה לישיב לן הרמב"ם מפרש עליו קני זבין כו' ושאר קרבנות אסור בלי דעת בעלים כמ"ש הרמב"ם (בפ"ד מה' מה"ק ה"ו ופ"א מה' מח"כ ה"ה). אבל לפי מו"כ דעיקר היהיר למודר הנאה הוא משום שיכול לומר דמשכחנא מין נדור להביא קרבנות אחר. וא"כ זה אינו אלא עד שלא כלו קן דג' רגלים. אבל במי שכלה זמנו וא"ל להמתין עוד ע"כ יביא בעלמו. ועי' תוס' ר"ה (דף ו' ע"א) ד"ה יקריב דאי שצבור על ב"ח ממשנתין אותו ג"כ. וא"כ מודר הנאה אסור להביא עליו מש"ה סתם רבניו בהקדמה ובכל זמן שרי. וכן בזה דתורם מפרש הרמב"ם בה' נדרים שם ה"ו בתורם מש"ח על ש"ח ואע"ג שפסק דתורם משלו על ש"ח טה"נ שלו. וא"כ יכול לפרש משנתנו בתורם משלו על ש"ח. אלא משום דא"כ לא שרי אלא באופן דלא בעי למיכל מיד אבל אם בעי למיכל אסור:

ומבוצא דבר יתבאר כל דברי הרמ"א בסי' קכ"ח. ד"א דוקא כשפורע לישראל כו' ר"ל דלפי הטעם של הש"ע משום פיוס. ויודע דב"ב על פתית משום פרוטה לאו בר מחילה הוא מש"ה חייב לכ"ע. מיהו דעת המרדכי שהביא הש"ך ס"ל כמ"ש התוס' הטעם משום דלא אחי לידו. ואין כ"מ בין ישראל לב"ב וכן דעת הרשב"א ז"ל כמ"ש"כ הש"ך. אבל בש"ע מבואר טעם דבע"ח דוחק מכ"מ היינא מפייס ליה. משא"כ בא"י אכן שהדי שלא כן. או אפי' לסברא דפיוס כתבו התוס' דבע"ח דוחק אומר הייתי מולא אוהבים שפירעו בשבילי וא"כ ב"ב נמי:

ומעתה נויל לנתפס ע"ח שחין חברו חייב לשלם והוא מהירוש' פשר"ג וב"ק פ' הגזול שכתב וקאי על חוב ג"כ כמ"ש הש"ך בשם המרדכי ב"ק שם. ובאמת הכי מוכח מנוף הירושלמי דאמר רב את שרי עביטך ממני. ובפ' שד"ג מיירי לענין פורע חובו. אלמא דבהא מיירי גס מחלוקת דנתפס ע"ח. מיהו הסמ"ע הוסיף דה"ה אפילו במקום שהפורע חובו ש"ח חייב לשלם. מכ"מ בנתפס ע"ח אינו חייב לשלם. וכ' הטעם משום שהפורע חובו י"ל דנשום שלא ימנעו מנ"ה לריך לשלם. משא"כ בנתפס שלא מדעת. והוא כענין סברת התוס' ב"מ פ"ב לענין השבית אבידה דלהכי חנן שטף נהר חמורו כו' יש לו שכר משום דהוי השבית אבידה. ויותר מזה העלו דאם שלא בפני בעל החמור לריך לשלם דמי חמורו. וא"כ ה"כ י"ל דבע"ח דוחק או ב"ב דלריך לשלם הוא משום דהוי הש"א אבל שלא מדעתו לא תקנו. אבל הוא נגד גמ' מפורשת בב"ק (דף כ"ח) דמזכירי ארי שפורע אם הוא מדעתו מ"מ חייב כשעשה שלא מדעת. ובנתיבות המשפט כתב סברא להיפך ע"פ מ"ש התוס' ור"א"ש שם (דק"א) דנכסים שנהנו ושכחמו שלא ע"י מעשי הנכסים א"ל לשלם. והיינו דקאמר שם אי אין שכח סמניו ע"ג אין לריך לשלם והא פשיטא דאם אדם משכח וזובע למרו ש"ח לריך לשלם וכ"כ הש"ך (סי' שז"א).

וה"ג מה משכחיה הנכסים במה שמסיר השעבוד הוי כמשכחיה נכסי חברו להכי אם מדעת חייב ושלא מדעת פטור. וזה תמוה דהא תינח אם יש לו נכסים ואם אין לו נכסים מה משכחיה אלא שמסיר ארי מיני' ושלא מדעת בכה"ג חייב כסוגיא דב"ק הג"ל ותו אפילו הסרת השעבוד מנכסים אינו אלא מזכירי ארי מנכסיו. דמאן? ולהבא ה"ג. ותו דעיקר סברת התוס' והר"א"ש לריך טעם, אמאי נשתנה דין משכחיה להיפך ממשכחיה. ובאמת בש"ע מקובלת (ב"ק ק"א) ראיתי ש"ע אחרת בזה דלמר. עכ"פ דברי התוס' והר"א"ש לריכין דעת להבין, ואין כ"ד מתיישב בזה, ע"כ היה יותר נראה עיקר דעיקר הטעם דנתפס ע"ח א"ל לשלם משום דכיון דבגזולתיה הרי הוא נתפס מי יאמר שלא בעלילה בא עליו, ובד"ז היה ג"כ גזולו, והא דאומר בשביל פלוני הוא בא עילה מלא לומר כן, וכ"ז הייתי נלרך לדחוק אלא היה מפורש דגרע נתפס שלא מדעת מפורע חובו ש"ח. אבל עיקר הדבר תמוה לי מאין י"ל להסמ"ע לומר כן, והרי הדברים פשוטים כמ"ש עיר ששן, דחוב לריך לשלם, ולא כל חוב אלא חוב דפורע מדעת כ"ש שלא מדעת. והא שכתב הסמ"ע דהא בגמ' סתמו ואמרו אין אדם נתפס ע"ח וז"ל ע"ד המס. תמוה הא עיקר הדין הוא בירושלמי ושם מבואר דקאי על הפורע חובו ש"ח ולטעמיה דאפילו בע"ח דוחק פטור. ועי' סיים דנתפס שלא מדעת ג"כ א"ל לשלם ודלא כרב. אבל שיהא יורה מפורע מדעת לא שמענו, ואדרבא בחולין (ק"ל) תניא הרי שאנסו את גרנו אם מחמת אנפרות פטור לבער אם מחמת החוב חייב לבער ומפרש משום דקא משתדש ליה. וכבר עמד ע"ז בה"מ. ולכאורה יש להביא ראיה לדעת הסמ"ע דלא מדעת גרע מפורע חובו, שהרי הרמ"א פסק כש"ח מהרי"ו דאם יש לו בידו גובה מה שפרע בשביל חברו. ובירושלמי דב"ק שם מבואר דנתפס ע"ח אפילו יש בידו פטור, דאיחא שם על הא דחנן הגזול את חברו ותפסוהו מסיקין אם מחמת הגזול חייב, ומפרש הירושלמי משום קנס קנסו לנגזל, ושיקל וטרי בירושלמי אם נטלה מסיקין מיד הגזול מחמת הגזול מהו, ומסיק דתליא בפלוגתא דריב"ל ורב אס נתפס ע"ח לריך לשלם, וקו"ל כריב"ל דא"ל לשלם, והרי הגזול יש בידו ומ"מ חייב לשלם להנגזל:

איברא כ"ז לשיטת הסמ"ע בסי' (ק"ה סקי"ג) דאפילו סברא דמפייסנא ליה לא סני אלא כשנריך לגבות אבל כשיש בידו לא סני בסברא זו להוליא מידו. א"כ שפיר מוכח מהירוש' דנתפס שלא מדעת גרע ואיכא סברא שניה דלא נתן לו כלל. ומש"ה א"ל לשלם אפי' כשיש ביד הגתפס. מיהו כבר השיג בשו"ת מהר"ם לובלין והובא בש"ך ע"ז. וכתב דלסברא דמפייסנא הוי ליה אפילו יש בידו א"ל לגבות. ובאמת מבואר דברי מהרי"ו כמ"ש הש"ך דס"ל דהטעם דפטור משום דמזוה קעביד, ואם יש בידו ודאי מכיון לגבות מהם. ואע"ג דבתומים שדא ביה נרגא דא"כ מה הקשו התוס' בכ"מ על הא דתנן שטף נהר חמורו כו' יש לו שכר, ועוד הרבה, לימא משום דהם בידו, ויישב בפלפול דגם משעבודא דר"נ אחי עלה, הרואה בדברי מהרי"ו מבואר שלא כיון לזה. ותו דלא מלינו שעבודא דר"נ לא"י, ר"ל שאם מליה שלו חייב לא"י יבא לריך הוא לשלם, הא אפילו הלוה עצמו אינו מליה על הפקעת הלוואתו, אלא משום שה"ש, אלא ודאי כינת התוס' דודאי סתמא חנן אפילו באופן שהוא מליל ונמסר החמור מהמים ליד בעליו, מ"מ יש לו שכרו:

נחזור לענין דעת מהרי"ו מטעם מלוה קעביד מש"ה שפיר מחלק. אבל לשיטת הירושלמי דבע"ח סתמא ודאי איכא סברא דמפייסנא ליה ל"ש יש בידו מאין בידו. ולפ"ו הא שכתב הרמ"א יש מי שאומר שכ"ז שלא היה לו משל חברו כו' אינו לפי ה"א דמחלק בין פורע חובו לישראל בין לעכו"ם. לדעת זו הטעם משום פיוס כמ"ש לעיל, א"כ אפילו יש בידו נמי כמ"ש מהר"ם לובלין. מ"מ שפיר אחי פייסקא דהרמ"א ד"א זה הטעם. ולפי זה נשתנה הדין, ומיירי ג"כ בבע"ח דוחק או של א"י. אבל בבע"ח סתם לריך דברי מהר"ם לובלין וכמבואר בהירושלמי דב"ק. והשתא דנתפס על חברו דליכא אלא סברא דמיוס. ל"ש בין ש בידו לאין בידו. אבל יש חילוק בין א"י לישראל לשיטת הר"ם ורמב"ם ושו"ע דטעמא דבע"ח דוחק הוא משום פיוס, ולא כמ"ש התוס' סתמא אוהבים. ואחרי כל הדברים האלה, כנ"ד אס יש עדים שאמר הא"י שהולך ליטול סום של ראינן עבור חובו. וברור לכ"ד שלא

הנחבע, ובע"כ לריך לישבע, וכדאיחא בשבועות (דף מ"א) דברכבן מפכינן שבועה וא"כ ה"ק החובע נשבע בע"כ והנחבע א"י לחזור בו. מיהו כל זה אי נימא שיהיה בימי ר"א דין שבועת היסח. אבל הרשב"ם פי' דמש"ה נקוט עבדי כו' אע"ג שאין בו שבועה כלל, וה"כ ודאי הוא מיותר, מש"ה פי' כר"ת ונשבע כו' :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן יח

ב"ה, א' לסדר ושמרתה אה שמרתה ה' בברכ"ת השנה.

כבוד הרב יכו' מו"ץ בק"ק קראסלוויא.

זה חוכן השאלה. סוחר אחד מסר חיבה אחרונים לבע"ג להוביל לעירו ולמסור ליד אשתו לפני החג בלרוח מכתב כנהוג. והבע"ג באמצע הדרך מסר סוסיו והעגלה והכבודה אשר בה והחיבה בכלל לשכירו להוליך אותם לפי דרכו, ושכח למסור לו המכתב. ואותו השכיר שחל למסור האחרונים ליד אשת הסוחר עד אשר עברו ימי החג ומאותם האחרונים נחסרו בשעת השבה. עתה הדין על דבר הפסד שווי האחרונים שהם בשלמות, וגם על השמונה החסרים באיזה שווי חייב לשלם. ואחפלא אל ה' הבה תמים: **מתחלה** נחקור אם היה הבעל עגלה בעלמו פושע ולא מסר האחרונים בזמנם מה היה דינו. ולכאורה הדין פשוט במג"א (סי' המ"ג) בחמץ שפשע הנפקד ולא מנח לפני הפסח. שאם כבר נשרף החמץ בדין ה"ז חייב לשלם. אפילו הנפקד ש"ח מטעם שהיה לו למכור כמו שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות. ומכ"ש בש"ס אבל אם עדיין החמץ בעין אלא שעומד לשרוף אומר לו הש"ל. וה"כ בג"ד אותם האחרונים שנאבדו אפילו נאבדו באונס חייב הבע"ג לשלם כמו שהיו שווין לפני החג. היינו אחרונים חתומים בלי ראות. אבל האחרונים שלפנינו אומר לו הש"ל, ואין לומר דהכא חייב ע"פ פסק הרמ"א בחמ"א (סי' של"ג ס"ו) דפועל שמינה מלאכתו בדבר האבוד לריך לשלם לו כל היוקו. דהרי החס מטעם מויק אחי עליה כמבואר בהג"א מקור זה הדין, ור"ל דכיון שהפועל נתן פשטני של בעה"כ למשרה ואיבדן בידים כמה שלא גמר מלאכתו והולין מן המשרה, ואפילו לא היה פועלו כלל, אלא אדם בעלמא היה נוטל פשתן חצירו והניחן במשרה, והלך לו ונרקבו ודאי חייב לשלם מדין מויק, והעגלה הג"א דה"ה פועל ולא נימא דפועל עדיף שהרי הניח במשרה ברשות. ועתה יש לו רשות לסלק ידו. וזהו דעת החולקים על הג"א. אבל הג"א והרמ"א ס"ל שלא נתן לו רשות אלא באופן שלא יסלק ידו באמצע, וכיון שמהלך ידו הרי זה מויק בידיו. וכ"ז במזיק בידים אבל בג"ד אין לנו לדון את הבע"ג אלא מטעם שומר ולא מטעם מויק. ואחר שבאנו מטעם שומר אומר לו הרי שלך לפניך. אבל האבודים אפי' נאבדו באונס, לכאורה חייב לשלם כמ"ש המג"א, והכי הסכים הגאון ח"ס אלא שפטר מטעם שבעליו היה להם למכור החמץ במקום שהן. אבל לעניוטי אין נראה שיקר הפסק. ועיקר דין שמירה אינו ככה"ג, ולא מיבעי לשיטת החסו"ב"ק (דף מ"ה) דשומר ג"כ אינו חייב אלא בהיוק ניכר, כמו דין כל אדם בהיוק בידים, וא"כ אם מסר לשומר יין לשומר מנביך או תרומה מטומאה, ופשע בשמירתו פטור השומר, שהרי אינו היוק ניכר, ותיקון העולם שבמזיק לא שייך לכאן שאינו אלא פושע. וא"כ כמה שלא מנח החמץ וכן לא הוביל האחרונים לשעה הראוין להמכר הוי היוק שאינו ניכר ופטור אפילו לשיטת רש"י (ב"ק ס"ג) דלא מנינו בדין שומר היוק שאינו ניכר מש"ה אם מסר יין והרומה לשומר אפשר שחייב השומר. מ"מ דוקא כהני בגופן נהקלקו אלא שאין ההיוק ניכר, משא"כ חמץ שהניע הפסח ולא נמכר הנה מה שהניע הפסח על החמץ אינו פושע. ורחמנא אחיא איסור פסח. ומה שלא מנח אינו שייך לשמירת החמץ אלא לכספו של בעל החמץ, והוא לא נתן לשומר לו כספו אלא חמלו, ולא עוד אפילו פירש לו שימכור חמלו כדי שלא יפסיד כספו. מ"מ הרי לא מסר לו כסף לשומר. אלא חמץ לעשותו כסף ואין בזה דין שמירת הכסף עד שנמכרו והניע הכסף לידו. אבל עד שלא נמכרו הרי הן כשטרות לגבי הכסף, שאין

יבוא עוד לתבוע חובו מראובן. לריך לשלם להשותפים. מ"מ אינו אומר למעשה ח"ו נגד הסמ"ע ונה"מ. ושו דהא לשיטת החסו"ב דימלא אהביס לעולם פטור והאריך עליה ממונ נגד דבריהם ו"ל אלא יש לפשר בזה :

עוד נשאלתי. ע"ד ראובן שטעה עסק אלל אדון אחד להעמיד לו אבנים, ובא שמעון וביקש מהאדון שהוא גם כן יעמיד לו אבנים, ונחלה לו. ובשעת הפרעון של האדון לראובן סלק לו ג"כ עבור האבנים שהעמיד שמעון, כסבור שכל האבנים שראה הכל מה שהעמיד לו ראובן. וכשבא שמעון לבקש את מעותיו מראובן דחה אותו ראובן לאמר כי נכנס לנבולו. והלך שמעון להאדון בתחנונים ושלם לו שנית עבור סך אבנים שלו. ועתה מבקש שמעון מראובן גם התשלומין הראשונים כי שלו הם. ובזרו בעיני שאלו ראובן חייב להחזיר לשמעון, ולא משום שלא קנה האדון האבנים ממחמת שאין לו חזר כמו שדמה מע"ל דאפילו נימא הכי מאי איכפת לן. הוא בא בשכרו ליטול שכר טרחתו להעמיד אבנים למקום שרלה האדון. ומלבד זה הלכה פסוקה שיש חזר לא"י. וכן דעת החסו"ב (ב"ב ע"ט) ד"ה ואין מועלין דחזר אין להקדש משום שאין יד להקדש. מבואר הא יש לו יד יש לו חזר. וכבר הוי בזה טובא הגאון קלה"ח (סי' קנ"ד) והביא ראיה דא"י יש לו חזר מסוגיא דע"ז (ע"א) בכליו של נכרי כי מטא לאוריא דמנא קניה. ונרחק הגאון בטעם הדבר, והעלה דעיקר חזר בא"י מטעם שליחות. ואישתמיטתיה באותו שעה דכרי חסו"ב (ב"ב ה"ל) והביאן בעלמו (סי' ר') דאי יש יד יש חזר להקדש ומכ"ש לא"י דמפורש בקרא דיש לו חזר דכתיב ויקח את כל ארצו מידו, והיינו רשותיה כדאיחא בב"מ (ג"ו). מיהו לענין הקדש לכאורה קשה, ויש בזה אריכות דברים ואכ"מ. עכ"פ פשיטא דהאדון חייב לשלם לשמעון. אבל מ"מ כמה שנתן לראובן עבורו לא ילא ירי חובתו פרעון לשמעון. כיון שראובן לא זכה עבורו ולא נחלה להיות שלומו. ומבואר בוס"ט ב"מ שריך השליח לזכות למלוה כמו במיליה. וא"כ הרי המעות הפקר כמו טעות א"י וזכה בהם ראובן, ואי היה האדון ממאן לשלם שניה היה רשאי שמעון להגיד להאדון. ואין בזה משום מסור כדקיי"ל (בסי' קנ"ד ס"ב בהגהת רמ"א) דאם לא נתן לו מעותיו אין בזה משום מסור. מיהו כיון ששלם לו שניה אסור לשמעון להודיע להאדון ולהשתדל שיקח מראובן המעות יתרים ח"ו: **ב**זה שהקשה מע"ל בהא דסי' (פי"ו סי"א) דעת רמ"ה דאי טעין לישבע לי דחושד לי בכך הדין עמו. שבועה זו מה היא אחרי שחז"ל חשדוהו. וגם לא מלאנו באשה הנשבעת כאלה ועוד הרבה להקשות. מדבריו ניכר שמפרש דעת הרמ"ה שיכול להשביעו אם הוא חשוד באמת בעיניו. ואחר שישבע כן ישבע הוא שבועת השותפים, וטעות הוא. דכונת הרמ"ה הוא בתורת היפוך, שאם ישבע שחושדו ישלם לו כמה שחשדו. והכי מבואר בסמ"ע ובש"ך (סקל"א). וכלפי דכלל גדול היא שהנשבעים ונפטרים בשבועה דרבנן יכולים להפך. אלא בשבועת שותפים א"א להפך משום שטוען טענת ספק ע"ז יכול להפך שהוא ספק אללו באמת וישלם. משא"כ באשה הנשבעת וטועלת, דקיי"ל כר"ש אם אינה טועלת כחובה א"י להשביעה. א"כ לא שייך היפוך כלל וכן בשבועת השומרים דהוי לאורייתא לא שייך היפוך. אבל שבועה כדדי ודאי ליכא, אלא שהחובע בעלמו לריך לדעת בעלמו שהוא חושדו ומש"ה משביעו. אבל אם יודע בעלמו שאין עליו חשד רק שמעליל עליו שבועה כדי שישיבו בשלום. עול הוא. וכבר האריך בזה באו"ת ס"י ח"א (סקס"ג) ולא ע"ז בחתי ע"כ קלרתי :

בזה שנסתפק בדין היפוך שבועה על החובע, ועכשו הנחבע חוזר בו ואומר שע"מ שילטריך להשליש מקודם ולהשכין עלמו או לישבע אין לי לא קיבל. וטוב לו שישבע שאין חייב. איני רואה טענה בכל זה. שהרי ב"ד מודיעים להנחבע. אם אתה מהפך לריך להשליש מקודם. ואם אפילו לא ידע מזה עכ"פ ידע בשעה שהפך, שאם ישבע החובע יהא חייב לשלם ולהשכין עלמו, או לישבע שאין לו, ועמ"כ סביר וקיבל. ומה לי שיפשה כן אחר שישבע החובע או מקודם כדון. ע"כ אין אחר פסק הש"ע והש"ך כלום: **ו**בזה שקשה למע"ל לשיטת רש"י וסיעתו דגרסי בב"ב (קכ"ח) נשבע וא"י לחזור בו למאי קאמר נשבע, לימא א"י לחזור בו, דקדוק נכון הוא. ונראה דקמ"ל שגם החובע אין לו שוב טו"ת על

גופן ממון אלא שרריך לגבות, ה"ז אין גופן ממון אלא שאם נמכרו ויהיו כסף וא"כ אין לו על השומר כלום. וה"ז אין על הבע"ג כלום. שררי האחרונים נשמרו כראוי עד אחר החג בבית הבע"ג, אלא שלא נמכרו ואז בעליהם את כספו. ע"ז אין להבע"ג דין שמירה כלל. ורחב לבי במוצאי שהגאון אכן העזר ג"כ השיג על המג"א ופסק שאין בזה אלא משום הש"א. הן אמת שהראיה שהביא מהקדש אינו מובן דבהקדש א"ל למטר קודם הפסח שלא אבדו את שוין כלל לאחר הפסח, מ"מ הדין אמת. ויש להביא ראיה לזה מדתניא בתוס' והביא הרי"ף והרא"ש פ' א"ג וכו' בשו"ע ח"מ ריש (ס' קפ"ג) הנוטן מעות לשלוחו לקנות לו סחורה ולא לקחה אין לו עליו אלא תרעומות, והרי השליח ש"ש שלו, ואומר לו שחור סחורתי מה שתקנה ממעות שלי ומ"מ אין לו על השליח על מה שאין לו סחורה, והיינו משום שלא נתן לו סחורה, אלא כסף ואלו קנה הסחורה היה לריך לשמור אותם. אבל כ"ז שלא קנה ולא הגיע לידו אלא כספו, אין עליו דין שמירה אלא על כספו כמו שהם ה"ז להיפך. ומה לי הן ומה לי דמיהן, שאם מסר לו סחורה למכור ביום השוק והוא לא מכר, אין לו עליו אלא תרעומות, ואין לו לשמור אלא סחורתו או כספו אם נמכרו. אבל לא שנתחייב לשמור שיהי' מזה הסחורה כסף, וזה ברור לענ"ד. דלא כמג"א וח"י, ואין שום דמיון למי שלא קדם ברועים ובמקלות והפסיד הבהמה עלמה. וא"כ אם היה הבע"ג שוטע בדבר ולא הביאו לאשת הסוחר אין לו עליו אלא תרעומות וגרמא בניקיון. ומעשה אם נאבדו האחרונים בדבר לפני החג הרי זה חייב לשלם כשווין אז. אבל אם נאבדו אחר החג אין לו לשלם, שהרי אז אין שוין כלל, ואם אינו יודע מתי נאבדו, הרי זה כא"י אם נתחייבתי, שהרי הלכה פסוקה בכ"ק (ק"ב) היתה פרה שאולה לו ונבחה בשבת פטור שאיסור שבת ואיסור גנבה באין כאחת. והטעם שלא משעת שאילה נתחייב בה כ"א משעת גנבה, מכ"ש בשאר שומרים, אין החיוב לתשלומין אלא משעת שננבד או נאבד, וכיון שא"י אם בשעת היוקר או זול, ה"ז דומה לא"י כמה נתחייבתי ופטור לכו"ע, ולא כה"ש (ס' רל"א סקמ"ד) דמ"ל משעת שאילה מיקרי חיוב ודומה לא"י אם החזרתי לך והשיג על הנימוקי, והביא ראיה מלשון התוס' ב"מ, ונשפך הוא החיים שם סימיו וכן בפרה א' כו'. אלא הקדימו לפרש הקושיא מסיפא בשני פרות, משום דכרישא תליא בתרי לישני דרבא. ולל"ב דמשעת פשיעה הוא דנתחייב באמת א"ל ליישב הרישא כלל וכמ"ש הנימוקי שם. ומשו"ה פסקו כל"ב דרב פפא כותיה. הא מיהא דלא נתחייב משעת שאילה דיתא מאז א"י אם החזרתיו. וכבר השיג גם בקל"ה"ח (ס' ש"מ) וע"ע להלן:

היוצא מכ"ז דאין לבעל האחרונים על הבע"ג אלא דמי האחרונים שנחסרו, ובאופן שאין השני שכיר בתמידות, ובאופן שיודע שנגנבו לפני החג או לריך לשלם דמי האחרונים שהיו, אבל אם חסר איזה תנאי אין לו עליו אלא תרעומות. והמקום יורט אור ההלכה ובאמת ימני וחסדו אל יעזובי:

נפתלי צבי יהודא ברלין:

סימן יט

בביר הרב וכו' אב"ד דק"ק אריא.

תמול הגיעני מכתבו ע"י המוכ"ז. ואשר שאלתא קדמיה, ע"ד מקח הפרה שהסרסור אמר שתתן מדה חלב ליום, ואחר איזה ימים רואה הלוך שפוחתת הרבה ממה שהבטיח ורואה לחזור ממקחו. נראה שאם אין ידוע כמה נתנה באמת עד שלא הגיעה ליד הלוך, אינו יכול לחזור לעולם דהמוכר יכול לומר אלך נשתית שהרי ידוע דטבע הפרות להשתנות לפי מאכלן ומרעיתן אם ברפת או בשדה אם בנותא דתכרותיה או בפ"ע, כדאיתא בכורות (ל"ט) ע"פ חבירו ודאי מעליה ליה ינחא ליה בנותא ומהני ליה אכילה, בשדה ודאי מעליה ליה דיתא לה באיורא, וגם הרגל אופן אכילה עושה רושם גדול בחלב, וה"ז דומה להא דתנן ב"ב (פ"ז) המוכר יין לחבירו והחמין אינו חייב באחריותו אפילו א"ל למקפה, משום דקנקיט דלוך גרמו לזה, ולא תימא דהא דתנן תנן דלא תנן אין אנו תולים בשני, והרי בשכר לא תנן. ויש דיינים שלא נשתיה שכר לין כפסק השו"ע ח"מ (ס' ר"ל ס"ו). ומ"מ בזה דשתי הקנקיט סבירא היא דגורס חמילת השכר כמו ביין. וה"ה פשוט דשתי ידוע בשדה גורס פחותת החלב, ואין לו עליו כלום. אבל כ"ז בשאינו ידוע כמה היתה נותנת תחלה. אבל כשהסרסור קנה מיהודי ויש עדים שתתחלה לא נתנה כמו שהבטיח, אפילו הסרסור אומר שגם הוא לא ידע שנתנה פחות ממה שהבטיח, מ"מ ה"ז מקח טעות, ול"מ לפסק הרמ"א (ס' רל"ב) שאע"ג שהסרסור נתאנה המקח חוזר, אפילו להמחכר דהסרסור א"ל לשלם. היינו במוכר סתם ונמלאת במוס, והוא אמר שלא ידע. אבל כאן שהיא אומר בפ"י שנתנת קך חלב על סמך דכריו קנה ומקחו חוזר. איברא אם אמר הסרסור שתתן קך חלב יפה הערה מע"ל שאפשר שאינו הבטחה אלא השערה בעלמא ולא היה להקונה לסמוך עליו. ונראה שתלוי אי הוא בכדי שהדעת עושה ודאי אינו חוזר שכן דרך המוכר לישום במדה טובה, והיה להקונה לחוש שמגוס קלת אבל בכדי שאין הדעת עושה הרי זה מקח טעות. ומה שדימה מעכ"ת ש' להא דמכר לו גשר שהוא מן איל מסורס ונמלא שאינו מסורס שהמקח קיים במח"כ טעות הוא. הנה בלמא לריך להחזיר אונאתו, וגם בגוף הדין רבו האחרונים לבעל המקח ע"י בבאר הגולה וביאורי הגר"א ז"ל, והרי בזה אינו טעות המדמה, אלא הטעהו ממש ואינו ענין לכאן:

נפתלי צבי יהודא ברלין:

גופן ממון אלא שרריך לגבות, ה"ז אין גופן ממון אלא שאם נמכרו ויהיו כסף וא"כ אין לו על השומר כלום. וה"ז אין על הבע"ג כלום. שררי האחרונים נשמרו כראוי עד אחר החג בבית הבע"ג, אלא שלא נמכרו ואז בעליהם את כספו. ע"ז אין להבע"ג דין שמירה כלל. ורחב לבי במוצאי שהגאון אכן העזר ג"כ השיג על המג"א ופסק שאין בזה אלא משום הש"א. הן אמת שהראיה שהביא מהקדש אינו מובן דבהקדש א"ל למטר קודם הפסח שלא אבדו את שוין כלל לאחר הפסח, מ"מ הדין אמת. ויש להביא ראיה לזה מדתניא בתוס' והביא הרי"ף והרא"ש פ' א"ג וכו' בשו"ע ח"מ ריש (ס' קפ"ג) הנוטן מעות לשלוחו לקנות לו סחורה ולא לקחה אין לו עליו אלא תרעומות, והרי השליח ש"ש שלו, ואומר לו שחור סחורתי מה שתקנה ממעות שלי ומ"מ אין לו על השליח על מה שאין לו סחורה, והיינו משום שלא נתן לו סחורה, אלא כסף ואלו קנה הסחורה היה לריך לשמור אותם. אבל כ"ז שלא קנה ולא הגיע לידו אלא כספו, אין עליו דין שמירה אלא על כספו כמו שהם ה"ז להיפך. ומה לי הן ומה לי דמיהן, שאם מסר לו סחורה למכור ביום השוק והוא לא מכר, אין לו עליו אלא תרעומות, ואין לו לשמור אלא סחורתו או כספו אם נמכרו. אבל לא שנתחייב לשמור שיהי' מזה הסחורה כסף, וזה ברור לענ"ד. דלא כמג"א וח"י, ואין שום דמיון למי שלא קדם ברועים ובמקלות והפסיד הבהמה עלמה. וא"כ אם היה הבע"ג שוטע בדבר ולא הביאו לאשת הסוחר אין לו עליו אלא תרעומות וגרמא בניקיון. ומעשה אם נאבדו האחרונים בדבר לפני החג הרי זה חייב לשלם כשווין אז. אבל אם נאבדו אחר החג אין לו לשלם, שהרי אז אין שוין כלל, ואם אינו יודע מתי נאבדו, הרי זה כא"י אם נתחייבתי, שהרי הלכה פסוקה בכ"ק (ק"ב) היתה פרה שאולה לו ונבחה בשבת פטור שאיסור שבת ואיסור גנבה באין כאחת. והטעם שלא משעת שאילה נתחייב בה כ"א משעת גנבה, מכ"ש בשאר שומרים, אין החיוב לתשלומין אלא משעת שננבד או נאבד, וכיון שא"י אם בשעת היוקר או זול, ה"ז דומה לא"י כמה נתחייבתי ופטור לכו"ע, ולא כה"ש (ס' רל"א סקמ"ד) דמ"ל משעת שאילה מיקרי חיוב ודומה לא"י אם החזרתי לך והשיג על הנימוקי, והביא ראיה מלשון התוס' ב"מ, ונשפך הוא החיים שם סימיו וכן בפרה א' כו'. אלא הקדימו לפרש הקושיא מסיפא בשני פרות, משום דכרישא תליא בתרי לישני דרבא. ולל"ב דמשעת פשיעה הוא דנתחייב באמת א"ל ליישב הרישא כלל וכמ"ש הנימוקי שם. ומשו"ה פסקו כל"ב דרב פפא כותיה. הא מיהא דלא נתחייב משעת שאילה דיתא מאז א"י אם החזרתיו. וכבר השיג גם בקל"ה"ח (ס' ש"מ) וע"ע להלן:

כ"ז דברנו אם היה הבע"ג עלמו הפושט. מעשה נאובה נחזה בכ"ד שמכר לאחר, ואם היה אותו השכיר רגיל שיסמוך הבע"ג אללו הסוסיס והכבודה שבה, פשיטא שאין על הבע"ג חיוב מדין פשיעה, וכדאיתא (ב"ק כ"ז) ברועה שנתן לבריוולא, דאורחא ברועה למימכר לבריוולא, וא"כ אם נגנבו או נאבדו אותם השמונה אחרונים לפני החג, אין לבעל הבית אלא עם השכיר, ואפילו השכיר הוא עני דעת הראשונים דהראשון פטור וכמ"ש ה"ה בפשיטות בהל' שכירות (פ"א), והטור והגהת רמ"א (ס' רל"א סכ"ד) לא הביאו מחלוקת אלא בלשון וב"ב. אבל בזה כ"ע מודי כמ"ש הש"ך שם ס"ק ב':

וכבר הראיתי בחבורי ה"ש שאילתא כ' (אות י"ג) מקור לזה. מדאיתא בלשון גמרא בחייב שומר שמכר לשומר אגת מהימנת לי בשבועה הוא לא מהימן לי בשבועה. אמאי לריך לפייס הוא לא מהימן כו' ואפילו מהימן ליה מאי הוי. הא טעם החיוב הוא לפי פי' הרי"ף וש"ר משום דהראשון מחויב שבועה וא"י לשבע משלם, וא"כ מאי מהני במה שהשני מהימן ליה, ואפילו רגיל בעה"ב עמו מ"מ יאמר לראשון את מחייבת לי שבועה זיל השבע, אלא ודאי אי רגיל עמו בעה"ב או דרכו של הנפקד למסור לשכירו הוי כשומרים עלמן של המפקד והוא בע"ד ידידי ולא שומר הראשון. מש"ה קאמר דכיון שהוא לא מהימן לי ללא בע"ד ידידי הוא אלא את, אבל אם אין הבע"ג רגיל בכך, וה"ז שומר שמכר לשומר ועל הראשון לשלם עבור החבירים. ועתה כשנאבדו וא"י איתת נאבדו, היה מקום לומר דהראשון חייב לשלם, וכמ"ש הנימוקי ר"פ הגזל בתרא בשם הרא"ה דהשאל שהשאל מיקרי פושט והוא מחייב מאז ודומה לא"י אם החזרתיו. אבל ראי' לדעת דהנימוקי מפרש טעם שומר שמכר

סימן ב

בעזרה יי לאלשון .

ראובן קנה בית חמיו מיוורשיו ומחמיו בקנין סתם כנהוג בלי שום שיעור. אלא שנתן שטר החתיבות לחמיו בזה"ל. אני החתייבתי א"ע ליתן מזונות לחמיתי על שולחני דווקא גם החתייבתי א"ע ליתן לה מקום להעמיד מטה לישן עלי' בביתי במקום חס דוקא. עוד ה' כתוב בשטר החתיבות וע"ז יש לה בחירה שאם לא תרצה להיות אללו מחויב ליתן לה פעמים רוב ולא יומר. והנה חמיו נתלה בחולי נמשכה ר"ל ויש לה ריח רע עד שא"ל לו להיות עמה בבית. ופוטן נהנה שעמ"כ לא החתייב א"ע. והאלמנה מבקשת תפקידה כפי המדובר ע"ש דוקא. כי טוב לה עמו ואת בנה. ונסחפוקו אם יכול לסלקה מביתו ושלחנו למקום אחר. עוד נכתפוקו אם התי' בביתו איזה מזונות מחויב ליתן לה. אם כפי שהיתה בריאה או מיינות קלים כפי לורכה כעת. וכן גולד הספק אם יהי' הדיון שיכול לסלקה מביתו. אם נריך לשלם דמי מזונות בריאים או קלים. ואם כפי ברכת הבית או מזונות שלמים. והמקום יורה דרך האמת :

והנה המחתייב לזון את חברו. והניזון רוצה לאכול משלחן המחתייב והמחתייב רוצה ליתן דמים. לא נחבאר ב"ע. אמנם הדבר ברור דמכש"כ הוא אם הניזון יכול לומר דמים אני רוצה. מטעם שסתם מזונות הכי משמע מכש"כ המחתייב יכול לומר הכי ולא נלכתי לזה. אלא משיב בדאמת מחלוקת הוא בירושלמי תרומות (פ"י) והובא בר"מ מ"ד על הא דתנן המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה הוא משלם את הקרן. והם משלמים את העומת דר"מ וזכ"א מה משלמים קרן וחומש והוא נתן להם דמי סעודה ויא' בירושלמי מה בנייתן ר"א עיקר סעודה בנייתן ר"מ סבר עיקר סעודה לבטלה וזכמים אמרי לפועליו. ופי' הר"ש על מי לפרוח דר"מ סבר על בטלה לפרוח ורבנן סברי בטלה נתן דמים והפועלים יקנו להם כל לורכי סעודה. רשב"ל אמר טעילה בנייהו. ופי' הר"ש חובב לטפל לשלם התרומה שלריך לשלם דבר הראוי להיות קודש. רמ"א טעילה לבטלה ורבנן אמרי לפועליו ר' אבוב בשם ר"ל הא למה זה דומה למוכר חפץ לחברו וגמלא שאינו שלו חייב להעמיד מקחו. פי' דר"מ ס"ל דהוא חייב להעמיד מקחו מש"ה בטלה חייב ליתן חולין תחת תרומה. וחכמים ס"ל שא"ל להעמיד מקחו. ומקשה בירוש' על הא דר"א אלו כר"ל אמרת יחא ויא' כר"י אומר עיקר סעודה בנייהו ואת אמרת הכי. פי' בשלמא לר"ל דס"ל לכו"ע מחויב הבטלה ליתן הסעודה. מש"ה הוי דומה למוכר חפץ לחברו וגמלא שאינו שלו. שהרי במה שנחתייב לזון את פועליו הרי נחתייב ליתן הסעודה ודומה למוכר סעודה. אבל לר' יוחנן דאמר להסעודה לפועליו. נמלא שלא מכר בטלה להם הסעודה שהרי לא נחתייב אלא דמים והאיך אמר ר"א זה המשל ומשני כר' מאיר את נחמית. פי' דגם ב"י מורה דלר"מ הסעודה לבטלה. וע"ז קאי המשל דמש"ה מחויב לטפל ולהביא סעודה מחולין מזה הטעם של המשל. אבל לרבנן לא קאי המשל. וא"כ אפשר דמודו אם ה' מחויב באמת ליתן סעודה כגון שפירש הכי דאז בטלה"כ משלם קרן מחולין. ורבנן לא פליגי אלא משום דס"ל דבטלה"כ לא נחתייב ליתן סעודה והמשל קאי לר"מ :

הויצא מזה דלר' יוחנן פליגי בזה ר"מ וחכמים. ולר"ל כ"ע ס"ל דעיקר סעודה לבטלה. והנה לדיון קיי"ל כר"י אליבא דרבנן ועיקר סעודה לפועליו. אלא שיש לנו לדעת לר"ל האיך אפשר דהמחתייב לזון הוא מחוייב ליתן מזונות. והניזון יכול לומר דמים דוקא אני רוצה. אבל ל"ק בדאמת הדיון שכחב השו"ע (סי' ס"ג מקורו מהריטב"א). ולא כ"ע סברי הכי כמבואר בהג"א פ' הגושא דר"ה ס"ל דהא דתנן והוא נותן להן דמי מזונות היינו לפי ברכת הבית. וכההיא דתנן באלמנה שאמרה א"א לזון מבית אבא שיכולין לומר לה אם אין את אללניו אין לך מזונות וא"ל ליתן דמים אלא לפי ברכת הבית. ובאמת היא שיטת החוס' שם (דף ק"ג ע"א) ו"ה ולא אמרן. שהקשו דבמחיתן ליכא פסידא דבעל כי יהיב לה דמי מזונות. הרי דס"ל דלא יהיב אלא כפי בטלה. והרא"ש רחש שיטה זו וכחב ולא דמי לאלמנה שלא התנה אלא לזונה בביתו שכן כחב

לה את תהא יתבא בביתו ומחולל מנכסו ובאלמנה נמי כי אחי' בטענה נותנין לה מזונותיה' משלם טו' כש"כ זו שיעקר תנאה אינה אלא בבית אמה עכ"ל. הקשה תרתי חדא דרשאי' אלמנה שפירש דוקא בביתו. משא"כ המחתייב לזון א"ח יכול הניזון לומר דמים אני נוטל וכשיטת השו"ע. ושנית, דאפי' ינאח דהמחתייב לזון א"ח ואומר הניזון דמים א"ל המחתייב ליתן אלא לפי ברכת הבית. מ"מ במחתייב לזון זה אשמו שידע שהתי' אלא אמה. וכשינדה את אמה במסחמא חלך הבח למקום שהיא אמה וא"כ אחי' בטענה שלריכה לישב אלא אמה. נמלא דגם להרא"ש אין הדיון ברור דהמחתייב לזון א"ח מחויב ליתן דמים משלם. ובאמת מוכח הכי מדאמר רב עוביאל מי דמי ההם חד כריסא אינת לה תרתי כרסמא לית לה כו' אלמא דעיקר הטעם הוא משום דהא ודאי תאכל אלא אמה. ועמ"כ המחתייב ליתן דמים אז. והיינו דרייק במשנה מוליך מזונותיה' למקום שאמה. וממילא גם כשנתגרשה האם מן השני אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות כפי שתרצה משום שמחלה המחתייב על זה האופן שלא חזון אלאו דוקא. משא"כ במחתייב לזון את חברו אפשר שיכול לומר שב אללי ואוונך. מיהו הריטב"א למד מהירושלמי דאי' אמר ר' יוסי דהא אמרה פסק לזיון כלתו זנה ומע"י של בנו. הוא רוצה שחבוא אללו והיא אינה רוצה הדיון עמה. דהניזון והן נותנין לה דמי מזונות. ובעניי' אין ראי' מכאן כלום דשם ג"כ היא אלא אישה שהוא בט ועמ"כ המחתייב. ומש"ה הביא בירושלמי בבא זו ולא הקודמת מוליך מזונותיה' למקום שאמה משום דשם מיירי למחתייב לבח פנוי' שדרכה אלא אמה. ואינו מוכח לפוסק לכלתו שכבר אינה חלל אמה. מש"ה הביא בירושלמי מבבא דניסא שהיא אלא אישה אבל בל"ז לא שמענו. אלא דהריטב"א הביא אומר נוסח בירושלמי הנקבל לזון בתו היא אומרת משום והוא אומר פירות הדיון עמה. ומה ראי' מכרחת להריטב"א ו"ש"ע אלא שלא ידעתי מקום בירושלמי. ונאמן עלינו הריטב"א דהכי איחא בירושלמי והכי קיי"ל דכל מחתייב לזון את חברו יכול הניזון לומר שרוצה משום. ונימא דטעם חדא כריסא אינת לי ולא תרתי כרסמא שייך בכל אדם. שדרך לאכול בעלמו ולא לסמוך רק על שלחן חברו. מש"ה מחויב ליתן דמים. הא מיהא לרשב"ל דהמחתייב א"י לומר דמים מכש"כ דהניזון אינו יכול לומר דמים. ואנן קיי"ל כר' יוחנן. והרווחו בזה דאע"ג דהמחתייב לזון א"ח הסם קיי"ל דיכול לומר דמים. הא אם פי' ואמר על שלחני כ"ע מודו שא"י המחתייב לומר דמים אני נותן. ודאי הכי משמעות הלשון שהיא הוא טורח במזונות עבור הניזון שיבט על שולחני ושיהא פחו אפיו'. ואין לפרש לשון השטר על שלחני לענין אם ירצה הניזון לומר דמים שלא יהא נותן אלא לפי ברכת הבית. דודאי אין מוליחין לשון השטר משמעותו אפילו לטובה בטלה"ש כמבואר בהגהת רמ"א (סי' מ"ב ס"י). ומכש"כ בנ"ד שפירש את תרלה ללאח מביתו יהא מחויב ליתן לה עשרים רוב"ז ולא יומר. וא"כ למאי דקרק פ"ט דוקא. פ"ט לשיי' כן הניזון שלא יהא יכול לומר אמן לך דמי מזונות וזה ברור. וכן לענין הדינה שפי' לשון החתיבות בביתו משמעות הלשון שאינו יכול לומר לה שישכור לה דירה אחרת חדע שהרי אנו מפרשין לשון תנאי ב"ד של אלמנה את תהא יתבא בביתו. שא"י לומר לה לכי לבית אביך וכדאיחא כחובות (דף ק"ג) ח"ד משמשת במדור כדרך שמשמשת בחיי בעלה כו' שכן כתב לה ואת תהא יתבא בביתו כו' אלמא דלשון בביתו משמע לשיי' כח המקבל שהיא בביתו דוקא. וה"כ כיון שכחב בביתו כך הוא משמעות השטר. ואע"ג דלענין אלמנה איחא כחובות בביתו ולא בבקתי. היינו שאם הבית דחוק לשיהם משלקין אותה ונחמין לה דירה. ומה הטעם הסיק בהגהת רמ"א (סי' ל"ה) די"א דיכולין ליתן לה מדור בבית אחר ופי' הח"מ היינו אם אין להם אלא בית א' יטילין לשכור לה דירה. והיינו משום דכל שהמה בבית א' מיקרי ביקתי שקשה לדור ביתר עם אדם שאינו באמת מבני בית ונלךר להזהר בדבור ובמעשה ממנה. אבל כ"ז באלמנה וכפירש"י (בדף כ"ד ע"א ד"ה) אבל מזוני ממנה. ורב יוסף בביתו יתור דרש כו' משא"כ המחתייב ליתן דירה לא' בביתו. מחויב ליתור עמו בביתו כר ובירושלמי פרק גערה א"י ר"י שאל לרב נחמן ב"י ולר' אבתי בר פפי לא ה' שם בית. א"ל הורשין שוכרין לה בית מכאן ואילך היא אומרת קרקע והם אומרים משום הדיון עם הירשאים. ופי' הרא"ש

שם לא הי' שם בית ראוי לדירת אלמנה ויתומים. והשיב שהיורשין שוכרין לה בית היא אומרת קרקע בבית בעלי אני רואה לדור והם אימרים מעות נשכור לך בית למדור ונדור בבחיט. הדין עם היורשים כו'. ומשמע לפי' דהשאלה של מכאן ואילך היינו שאלת ר"ז. וזה דוחק. וגם לשון מכאן ואילך אינו מובן. אלא כך הפי' לא הי' שם בית כלל אם מחויבין לשכור לה דירה או פטורין לגמרי שלא נחייבוו אלא בביתו והשיב ר"ג שהיורשין שוכרין לה בית רח"ל תיקון ליתן דירה במקום שהוא. ובביתו אינו אלא שאם אפשר להשתמש בבית בעלה טוב יותר. אבל אם אין להם בית מחויבין להשכיר דירה לפני'. וע"ז קאמר מכן ואילך פי' ועמה היא אומרת קרקע כו' פי' בזמן שיש בית אלא שאינו ראוי לשיניהם והיא רואה לדור בבית והם אומרים שיתנו לה מעות הדין עם היורשים. ומלוי זה הדין במה שלפניו שאלו הי' הדין באין בית כלל שפטורים לגמרי הי' החיוב מוטל על הבית ולא אקרקפתא דיתמי. וא"כ אם יש בית היא קודמת להם. משא"כ עתה שאלו אין בית חייבים לשכור לה בית אלמא דאקרקפתא דידכו מוטל ליתן לה דירה ולא על הבית. מעתה הם קודמים לדור בה אם אינו אפשר שידורו שניהם. מבואר דהמחייב ליתן לחברו דירה בביתו. הנה אם נפל ביתו אינו מחויב להשכיר לו דירה כמבואר (בס' ש"ב) הוא הדין דאם לר' לשיניהם. מוכרח בעה"כ ללמאן אם אינו רואה לדור ביתו :

מעשה

יש לחקור אם חלחה והיא לריכה מוונות קלים חיזה מוונות מחויב ליתן לה כשהיא בביתו. והנה רבותינו הראשונים ז"ל באמת לא דברו בזה מאומה. וראש המדברים הוא הב"ח בהשבה (ס' מ"ו) שדקדק מדכתב הריטב"א בזה"ל שלמדנו מהירושלמי שמתחייב לזון א"ח וחלה אינו חייב ברפואתו אבל חייב לתת לו מוונות שהי' לריך כשהי' בריא עכ"ל. והכי לשון הרמ"א בח"מ (ס' ס') ודקדק דדוקא מוונות של בריא ולא מוונות קלים. והעלה עוד דאם אמר ע"ש לריך ליתן מוונות כמו שהוא לריך. והא דכתב הרא"ש בפ' מליאת האשה דהמחייב בפרנסת אדם מחויב לפרנסו כשאר ב"ב. ואם חלה אינו חייב לרפואתו. ואע"ג דאמרין במזון האשה דרפואה שאין לה קלבה ה"ה כמוונות ה"מ באוכלת בתנאי ב"ד שהוא מחויב להספיק לרכי'. אבל המקבל עליו לפרנס אין הרפואה בכלל עכ"ל הרא"ש. נראה דהיינו דוקא רפואה ממש כו' אבל המוונות שהיא לריכה כל יום ויום אפילו היא חולה לריך לתת לה כל יום כיון שהתחייב לזונה ע"ש עכ"ל הב"ח. והג"ר ע"א החוק אחריו והוסיף דאע"ג דאפשר לפרש לשון הרמ"א אינו חייב ברפואתו רק בדמי מוונות כשהי' בריא היינו אם כשמוונות חולה מועטין לריך ליתן כ"כ כמו שהי' בריא. מכ"מ לא משמע הכי כונת הרמ"א. וגם מהוכחת הריטב"א מהירושלמי חלחה כמו שנשאת מוכרח דדעת הריטב"א הכי הוא. והוסיף עוד להוכיח זה הדין ממה שכ' הרא"ש דאלו הי' חייב ברפואתה הי' מיקרי אין קלובים דהלכותות מסקי ארעתייהו שחלחה. ועדיין נימא דמסקי ארעתייהו שחלחה והמוונות הקלים ישנו הרבה. אלא דא"ל ליתן מוונות קלים. ע"כ הסכים רבינו הגרע"א למעשה כפסק הב"ח ולחלק בין מוונות סחם לאם אמר ע"ש. ודברי רבינו הגרע"א תמוה מאד דלפי הוכחתו מדברי הרא"ש מוכח כמו באומר ע"ש שא"ל ליתן מוונות קלים.

שהרי נלמד להלק בין המקבל עליו לפרנס לפרנסת הבת משום שהיא תנאי כחובה מש"ה רפואה שאין לה קלבה בכלל מוונות. משא"כ המקבל לפרנס מיקרי יש לו קלבה שאין רפואה בכלל מוונות. הרי דאפילו בלאותו אופן דמוונות תנ"כ שהוא ע"ש ג"כ מיקרי יש לו קלבה. ולפי הוכחת רע"א ז"ל אין לה מוונות קלים ג"כ ולסיפק מדעת הב"ח. וזה אם באמת אם נדקדק מלשון הרמ"א כהב"ח. הרי קאי גם על הבבא ואם התנה עמו בפירוש לזונו על שולחנו. והכי באמת דעת הנתיבות בפשיטות דאפילו אמר על שלחתי א"ל ליתן מוונות קלים. ויישב בזה מש"כ הש"ך (ס"ק י"ג) ירו"ש. מיהו הגאון שבות יעקב (ח"א ס' ק"ג) דחה דעת הב"ח בשתי ידים ומוכיח ממשי"כ הרא"ש דלריך לזונו כח' מבני ביתו. ודאי אם א' מב"ב חלה הי' נותן לו מוונות קלים. ה"ג במתחייב לזון א"ח וכשאני לעמלי לענ"ד עיקר כשבות יעקב. ומשולם לא פלה ע"ד הריטב"א שלא ליתן מוונות קלים אם עולין ביותר ממוונות בריאים. ורק משום דחולה הלריך לרפואתו אינו אוכל בשווי בריא. ע"ז כתב שא"ל לשלם הרפואה אלא מוונות בריא מיהא. אבל אם החולה לריך לאכול מוונות קלים אז א"ל לרפואה כלל ומיקרי חולה חלושה. או אז נותן לה מוונות כמו שהיא לריכה בפשיטות והוכחתו מהירוש' ג"כ ניחא דודאי לא מיירי בירוש' בחולה חלושה. דא"כ הרי נותן לה מוונות ואינו כמו שנשאת. וע"כ מיירי בחולה שאינו אוכלת וע"ז קאמר דלריך ליתן לה מוונות בריא כמו שנשאת. ומזה הוכיח הריטב"א דע"כ אינו נותן רפואה. דאי איתא שנותן רפואה מה"ת שיתן לה גם מוונות בריא. והרי הרפואה עולה הרבה יותר. והא דדאי א"א לומר דמיירי באינו אוכל וגם אינו מקבל רפואה. דזה א"א דממה הוא חי החולה. וזה דברי הריטב"א ואחריו הרמ"א. דרפואה אינו מחויב כלל אבל מוונות קלים פשיטא דחייב ליתן. ומיושב בזה קושיית הגאון תומים על הפסק משיטת הרמב"ן ורשב"א דגם המקבל עליו לזון בת אשתו הרי זה מיקרי המוונות כדבר שאין לו קלבה. ובאמת הוכחתי הכי שיטת הרמב"ם ז"ל ג"כ בהעמק שאלה (ס' ל"א ג') דקושיית הש"ס גיטין (דף נ"א) דוקא לר"ח יע"ש. והיותר ק' על הריטב"א שאינו זו משיטת רמב"ן ורשב"א ז"ל. אלא ודאי משום מוונות קלים ס"ל להריטב"א דמיקרי דבר שאין לו קלבה. והרא"ש ז"ל לא ס"ל הכי. אלא דוקא רפואה ממש מיקרי אין לו קלבה משום דמלוי לאדם שחלה ויהא נלמד לזה. אבל חלישות שהיא חולה ארוכה וגמסכת אינו מגוי כ"כ. והדבר תליא בסברא. אבל לכ"ע לריך ליתן מוונות כמו שהוא בלאותו שעה. מיהו בכ"ד כבר הסכים הגאון רע"א ז"ל ג"כ שלריך ליתן מוונות קלים. ואין לזון מזה הפסק :

ומעשה

יש לחקור בכ"ד שאינו יכול לדור עמה משום ריח רע שהוא דבר שאינו מגוי כלל. והרי זה אונס. וה"ז תליא בדעת ב"א. אם הוא באמת ריח רע שאין דעת ב"א סובלתו. וא"כ ודאי הי' אינו מגוי ג"כ. ואיט דומה לסתם חולי בני אדם דמרשין מלוי. אזי א"ל לשכור לה דירה כלל. כי אם שוכת הנאה ממה שביתו פטי מאיז חולה שהדעת סובלתו. שהרי אלו היה חולה בעלמא היה מחויב לדור עמה. אמנם מוונות שחייב לתת לה יש לחקור אם כפי ברכת הבית : ע"כ נמלא, וחסר סיוס התשובה :